

Sotsioloogiliste Uuringute Keskus

Projekti
**Eesti naine uuel
aastatuhandel**

Uuringu aruanne

Anu Laas

Tartu 2000

Sisukord

1	Eesmärk ja uuringuprojekti kirjeldus	8
2	Uurimismeetod	8
3	Peamised tulemused	9
4	Andmed ja analüüs	17
4.1	ÜLDINE RAHULOLU NAISTE OLUKORRAGA EESTIS	17
4.1.1	<i>Vaesus on suur probleem</i>	17
4.1.2	<i>Eestimaalaste eluase ning rahulolu</i>	22
4.1.3	<i>Töine staatus ning sellest lähtuv rahulolu</i>	24
4.1.4	<i>Naiste olukorrast kokkuvõtvalt</i>	28
4.1.5	<i>Nais- ja meesvaatepunkt naiste olukorrale</i>	29
4.1.6	<i>Vähemusgrupi negatiivne identiteet</i>	32
4.2	VÖRDÖIGUSLIKKUS, NAISTE POSITSIOON TÖÖTURUL, NENDE TÖÖALASED EESMÄRGID JA KARJÄÄRIVÕIMALUSED	34
4.2.1	<i>Töötingimused</i>	35
4.3	TEGURID, MIS PÕHJUSTAVAD NAISTE PASSIIVSUSE JA VÄIKESE ESINDATUSE JUHTIVATEL KOHTADEL POLIITIKAS JA MAJANDUSES	40
4.3.1	<i>Naiste madala poliitilise esindatuse põhjused</i>	40
4.4	PEREPLANEERIMISE NING LASTE KASVATAMISEGA SEONDUVAD PROBLEEMID	43
4.5	RIIGI VÕIMALUSED NAISKÜSIMUSEGA SEOTUD PROBLEEMIDE LAHENDAMISEKS	48
4.6	VÕIMALUSED NAISTE SUUREMAKS KAASAMISEKS ÜHISKONNA-, POLIITIKA- JA MAJANDUSELLU, NAISTE HARIDUS-, TÖÖ- JA KARJÄÄRIVÕIMALUSTE ARENDAMINE	49
4.7	POSITIIVSE NING NEGATIIVSE MAINEGA EESTI NAISPOLIITIKUD, ÄRINAISED, KULTUURITEGELASED, ARVAMUSLIIDRID NING HINNANG NENDE TEGEVUSELE	51
4.8	TEADMISED EESTI NAISORGANISATSIOONIDEST	53
4.9	ÜLDINE POLIITILINE MAAILMAVAADE JA ÜHISKONDLIK / SOTSIAALNE AKTIIVSUS	54
4.9.1	<i>Kes on poliitikast üsna või väga huvitatud</i>	61
4.10	SUHTUMINE AKTUAALSETESSE ÜHISKONDLIKESSE PROBLEEMIDESSE	65
4.11	PROBLEEMID, MIS ON VASTAJATE ARVATES NAISTELE/NENDE PERELE/EESTILE KÕIGE TERAVAMAD/VALUSAMAD	67
5	Projekti uurimistulemustest lähtuvad strateegiad ja tegevused	72
5.1	ÜLDINE RAHULOLU NAISTE OLUKORRAGA EESTIS	72
5.2	VÖRDÖIGUSLIKKUS, NAISTE POSITSIOON TÖÖTURUL, NENDE TÖÖALASED EESMÄRGID JA KARJÄÄRIVÕIMALUSED	73
5.3	TEGURID, MIS PÕHJUSTAVAD NAISTE PASSIIVSUSE JA VÄIKESE ESINDATUSE JUHTIVATEL KOHTADEL POLIITIKAS JA MAJANDUSES	74
5.4	PEREPLANEERIMISE NING LASTE KASVATAMISEGA SEONDUVAD PROBLEEMID	74
5.5	RIIGI VÕIMALUSED NAISKÜSIMUSEGA SEOTUD PROBLEEMIDE LAHENDAMISEKS	74
5.6	VÕIMALUSED NAISTE SUUREMAKS KAASAMISEKS ÜHISKONNA-, POLIITIKA- JA MAJANDUSELLU, NAISTE HARIDUS-, TÖÖ- JA KARJÄÄRIVÕIMALUSTE ARENDAMINE	75
5.7	POSITIIVSE NING NEGATIIVSE MAINEGA EESTI NAISPOLIITIKUD, ÄRINAISED, KULTUURITEGELASED, ARVAMUSLIIDRID NING HINNANG NENDE TEGEVUSELE	76
5.8	TEADMISED EESTI NAISORGANISATSIOONIDEST	76
5.9	ÜLDINE POLIITILINE MAAILMAVAADE JA ÜHISKONDLIK/SOTSIAALNE AKTIIVSUS	76
5.10	SUHTUMINE AKTUAALSETESSE ÜHISKONDLIKESSE PROBLEEMIDESSE	76
5.11	PROBLEEMID, MIS ON VASTAJATE ARVATES NAISTELE/NENDE PERELE/EESTILE KÕIGE TERAVAMAD/VALUSAMAD	77
	Valim	78

Kasutatud kirjandus	81
Lisa 1. Intervjueeritavate lühikirjeldus	82
Lisa 2. Soolise ebavõrdsuse indikaatorid	83
Lisa 3. Soolise võrdõiguslikkuse seadus. Eelnõu	84
Lisa 4. Statistilisi andmeid naiste ja meeste kohta	96

Tabelid

Tabel 1. Elanike väljaminekute suurus ja struktuur Eestis, 1996-1999 (aastas kokku leibkonnaliikme kohta, kroonides)	17
Tabel 2. 18-54-aastaste majanduslikud võimalused nende enda hinnangul, %	19
Tabel 3. Alla 45-aastaste naiste ja meeste nõustumine väidetega majandusliku olukorra kohta erinevate tulukvintilide lõikes, %	20
Tabel 4. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus hinnangu järgi majanduslikule olukorrale, %	21
Tabel 5. Naiste ja meeste jaotumine arvamus sissetulekute erinevuse hinnangu alusel, %	21
Tabel 6. Vastajate jaotus rahulolu järgi oma elamispinnaga, %	22
Tabel 7. Eluasemevahetust kavatsevate vastajate jaotus kolimise põhjuste järgi, %	23
Tabel 8. Vastanute jaotus teise staatuse ja soo järgi, %	24
Tabel 9. 15-24 aastaste vastanute jaotus teise staatuse ja soo järgi, %	27
Tabel 10. Naiste olukorra head ja halvad küljed	28
Tabel 11. Naiste ja meeste nõustumine naiste tööelus allasurutuse väitega, %	34
Tabel 12. Naiste ja meeste jaotus hinnangu järgi töö vaimsele pingele	35
Tabel 13. Naiste ja meeste jaotus hinnangu järgi töötajatevahelisele konkurentsile	35
Tabel 14. Naiste ja meeste jaotus hinnangu järgi vastutuse määrale oma töökohal	35
Tabel 15. Naiste ja meeste jaotus hinnangu järgi töötingimustele 5 aastat tagasi	36
Tabel 16. Poliitikast huvitumine sugude lõikes, %	40
Tabel 17. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus lapsesaamissoovi järgi, %	43

Tabel 18. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus soovitava laste arvu järgi, %	44
Tabel 19. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus arvamusest laste vajalikkuse põhjustest, %	44
Tabel 20. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus lastesaamissoovi järgi, %	45
Tabel 21. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus lastesaamise edasilükkamise põhjuste järgi, %	45
Tabel 22. Kõrgharidusega vastajanute jaotus ametiala ja soo järgi, %	50
Tabel 23. Naiste osavõtt naistekesksetest organisatsioonidest, %	53
Tabel 24. Naiste ja meeste jaotus osavõtu järgi poliitilisest tegevusest viimase 5 aasta jooksul, %	55
Tabel 25. Usaldus erinevate organisatsioonide ja institutsioonide vastu meeste seas, %	56
Tabel 26. Usaldus erinevate organisatsioonide ja institutsioonide vastu naiste seas, %	56
Tabel 27. Organisatsioonide ja institutsioonide usaldus naiste seas võrrelduna 'meesnormiga'	57
Tabel 28. Naiste ja meeste jaotus organisatsioonidesse kuulumise järgi	59
Tabel 29. Naiste ja meeste osakaal, kes vastasid, et tegelevad regulaarselt tervise tugevdamisega, %	69
Tabel 30. Naiste/sugupoolte ja arenguga seotud poliitika 1970-1990	77
Tabel 31. Vastajad vanusgrupi ja soo järgi, %	78
Tabel 32. Vastajate jaotus tööealisuse ja soo järgi, %	78
Tabel 33. Vastajad hariduse ja soo järgi, %	78
Tabel 34. Vastajad rahvuse ja soo järgi, %	79
Tabel 35. 15-24 aastaste vastanute jaotus kodakondsuse järgi	79
Tabel 36. 15-24 aastaste jaotus kodakondsuse taotlemise ja soo järgi	79
Tabel 37. Vastanute jaotus teise staatuse ja soo järgi	79
Tabel 38. Naiste ja meeste jaotus teise staatuse järgi, %	80
Tabel 39. Naiste ja meeste jaotus töövõtuvormi järgi, %	80
Tabel 40. Naiste ja meeste tööjõualane staatus ILO järgi, %	80

Tabel 41. Vastanute jaotus juhtiva positsiooni ja soo järgi, %	80
Tabel 42. 15-24 aastaste vastanute jaotus abielulisuse ja soo järgi, %	80
Tabel 43. Naiste ja meeste positsiooni ühiskonnas ning soolist ebavõrdsust peegeldavad indikaatorid	83
Tabel 44. 15–69-aastaste hõivatuse jaotus ametiala järgi, 1993–1998, %	96
Tabel 45. 15–69-aastaste meeste jaotus ametiala järgi, 1993–1998, %	96
Tabel 46. 15–69-aastaste naiste jaotus ametiala järgi, 1993–1998, %	97
Tabel 47. 15-69-aastaste naiste osakaal ametialade lõikes, %	97
Tabel 48. Keskmise brutopalk kuus Eestis 1993-1998, USD*	98
Tabel 49. Keskmise brutopalk aastas Eestis 1993-1998, USD*	98
Tabel 50. Naistöötajate palga osakaal meestöötajate palgast (100%)*, %	99

Joonised

Joonis 1. Naiste ja meeste jaotus hinnangu järgi leibkonna majanduslikule olukorrale, %	18
Joonis 2. Vastanute jaotus hinnangu järgi leibkonna majanduslikule olukorrale kodakondsuse järgi, %	18
Joonis 3. Naiste ja meeste jaotus tulukvintilide kaupa 2000.a., %	19
Joonis 4. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus tulukvintilide kaupa, %	20
Joonis 5. Naiste ja meeste jaotus eluaseme tüübi järgi, %	22
Joonis 6. Naiste ja meeste jaotus vanuri või haige hoolitsemise järgi, %	24
Joonis 7. 18-54-aastaste vastajate jaotus vanusgrupiti, %	25
Joonis 8. 18-54-aastaste naiste ja meeste jaotus vanusgrupiti, %	25
Joonis 9. 18-54-aastaste naiste ja meeste jaotus tõise staatuse järgi, %	25
Joonis 10. 18-54-aastaste Eesti kodanike ja mittekodanike jaotus tõise staatuse järgi, %	26
Joonis 11. 18-54-aastaste naiste ja meeste jaotus täis- või osajaga töötamise järgi, %	26
Joonis 12. Naiste ja meeste nõustumine naiste tööelus allasurutuse väitega, %	28

-
- Joonis 13. Naiste ja meeste nõustumine väitega, et tulevikuplaanide tegemine on mõttetu, % 28
- Joonis 14. 18-44-aastaste naiste ja meeste hinnangud majanduslikule olukorrale, % 40
- Joonis 15. Naiste ja meeste nõustumine väitega, et kõik sõltub lapsepõlvkodust, % 43
- Joonis 16. Kõrgharidusega naiste ja meeste jaotumine ametialase staatuse järgi, % 49
- Joonis 17. Naiste ja meeste jaotus arvamuse järgi ametnike informastioonivarjamisest, % 57
- Joonis 18. Naiste ja meeste jaotus arvamuse järgi valitsejate toimetulematuses, % 58
- Joonis 19. Naiste ja meeste jaotus arvamuse järgi, et ametnikud võtavad altkäemaksu, % 58
- Joonis 20. Naiste ja meeste jaotus huvi järgi poliitika vastu, % 60
- Joonis 21. Poliitikast huvitatute jaotus vanusgruppide lõikes, % 61
- Joonis 22. Poliitikast huvitatute jaotus hariduse järgi, % 61
- Joonis 23. Poliitikast huvitatute jaotus rahvuse järgi, % 62
- Joonis 24. Poliitikast huvitatute jaotus kodakondsuse järgi, % 62
- Joonis 25. Poliitikast huvitatute jaotus elukoha asulatüübi järgi, % 62
- Joonis 26. Naiste huvitatus poliitikast vanusgruppide lõikes, % 63
- Joonis 27. Meeste huvitatus poliitikast vanusgruppide lõikes, % 63
- Joonis 28. Naiste ja meeste jaotus nõustumise järgi väitega, et poliitika on liiga keeruline, % 64
- Joonis 29. Meeste nõustumine poliitikast arusaamise väitega vanusgruppide lõikes 64
- Joonis 30. Naiste nõustumine poliitikast arusaamise väitega vanusgruppide lõikes 65
- Joonis 31. Naiste ja meeste jaotus viimase alkoholitarbimise aja järgi, % 68
- Joonis 32. Terviseprobleemid, mis vaevasid mehi ja naisi viimase nädala jooksul, % 69
- Joonis 33. Naiste ja meeste jaotus suitsetamisharjumuse järgi, % 70
- Joonis 34. Vastanute jaotus vanusgruppide järgi, % 78
- Joonis 35. Vastanute jaotus leibkonna tüübi järgi 81

1 Eesmärk ja uuringuprojekti kirjeldus

Uuringu eesmärgiks on välja selgitada Eesti naiste positsioon ühiskonnas ja tavaliselt suhteliselt passiivse hoiaku põhjused; miks on naised poliitikas, majanduses ja muudes valdkondades passiivsed. Ka on üheks sihiks naisküsimusega seotud probleemide laiem analüüs ning võimalike lahenduste uurimine ja väljapakumine. Uuringuprojekt koosneb mahukast ankeetuuringust (Elutingimused Eestis, N=4726) ja kvalitatiivsel meetodil kogutud uurimisainest.

Projekti käigus on lähema vaatluse all järgmised probleemid:

- üldine rahulolu naiste olukorraga Eestis
- võrdõiguslikkus, naiste positsioon tööturul, nende tööalased eesmärgid ja karjäärivõimalused
- tegurid, mis põhjustavad naiste passiivsuse ja väikese esindatuse juhtivatel kohtadel poliitikas ja majanduses
- pereplaneerimise ning laste kasvatamisega seonduvad probleemid
- riigi võimalused naisküsimusega seotud probleemide lahendamiseks
- võimalused naiste suuremaks kaasamiseks ühiskonna-, poliitika- ja majandusellu, naiste haridus-, töö- ja karjäärivõimaluste arendamine
- positiivse ning negatiivse mainega Eesti naispoliitikud, ärinaised, kultuuritegelased, arvamusiidrid ning hinnang nende tegevusele
- teadmised Eesti naisorganisatsioonidest
- üldine poliitiline maailmavaade ja ühiskondlik/sotsiaalne aktiivsus
- suhtumine aktuaalsetesse ühiskondlikesse probleemidesse
- probleemid, mis on vastajate arvates naistele/nende perele/Eestile kõige teravamad/valusamad

2 Uurimismeetod

Uuring kasutab triangulatsioonimeetodit, st kombineerib kvantitatiivset meetodit kvalitatiivse meetodiga, kus kasutati süvaintervjuusid ning fookusgrupi uuringut.

Valim

Antud uuring kasutab Eesti elutingimuste uuringu andmeid, mis koguti 2000. aasta esimesel poolel. (N=4726). Need andmed on esindavad Eesti lõikes ning üldistatavad kogu elanikkonnale. Valimis on küsitletud inimesi alates 18. eluaastast ning küsitletud on ka pensioniealisi. Antud uuringus on eraldi rõhutatud alla 54-aastaste inimeste pereelu, tööelu ning hoiakuid. Nende andmete põhjal võib esitada väiteid kogu elanikkonna kohta soo, vanusgrupi, tõise staatuse, rahvusliku kuuluvuse, kodakondsuse jne lõikes.

Süvaintervjuud

Intervjueeritavatena püüti eelistusi anda alla 45-aastastele naistele ja meestele, et saada teada inimeste mõtteid ja elukogemusi, kes peaksid olema oma karjääris ning elukorraldamisel elukaare poolest tõusuteel. Intervjuud viidi läbi 2000. a. lõpukuudel.

Fookusgrupi uuring

Fookusgrupp 1 viidi läbi oktoobris 2000 (puhkepäeval, hotelli seminariruumis). Fookusgrupis osalejad olid kohalikus omavalitustes, poliitikas ja ärielus aktiivsed naised Lõuna-Eestist. Naisi oli 15, naiste teemalisele arutelule eelnesid mõned naiste probleeme käsitlevad ettekanded, sealhulgas naiste osast viimastel kohalikel valimistel (1999) ning rollist kohalikus poliitikas ning majanduselus.

Fookusgrupp 2 viidi läbi detsembris 2000 (tööpäeval, töökoha puhkeruumis). Fookusgrupis osalesid omavalitsuse töötajad, naised: Naiste vanus oli vahemikus 27-61 aastat, kõik naised olid abielus ja kõigil olid lapsed. Omavalitsuses töötamise staaž oli naistel alates kehasst kuust kuni neljakümne aastani.

3 Peamised tulemused

Rahulolu naiste olukorraga

Riigistatistika andmetel moodustasid 1999. aastal kulutused toidule ja eluasemele 50% leibkondade sissetulekust, mis näitab majandusliku olukorra aeglast paranemist võrreldes 1990-ndate algusaastatega, mil toidukulutuste ja eluasemekulude osakaal oli oluliselt suurem.

11% arvab, et nende leibkond ei ole ei rikas ega vaene, kuid tuleb hästi toime, 58% arvab, et nende leibkond ei ole ei rikas ega vaene, 22% vastanutest väidab, et nende leibkond on vaesuse äärel ning vaeseks hindab oma leibkoda 8% vastanutest.

Hinnangutes oma majanduslikule olukorrale on nii kodanikud kui kodakondsuseta isikud sarnased, kodakondsuse olemasolu ei anna majanduslikku eelist.

Nii naised kui mehed arvavad, et erinevused sissetulekutes peaksid olema palju väiksemad.

Iga neljas leibkond elab omaette majas või majaosas, ülejäänud elavad mitmekorteriliste majade või korruselamute korterites.

57% naistest ning 47% meestest usuvad, et naiste allasurutust tööelus tuleb ette kas vahetevahel, üsna sageli või isegi väga sageli. Mehed usuvad naiste allasurutust tööelus vähem kui naised

Naiste ja meeste rollide osas on Eestis palju müüte. Näiteks usub suur osa intervjueeritavatest, et naistele on looduse poolest suuremad eeldused kodu korrashoiuks kui meestel!

Naisi võib vaadelda kui negatiivse identiteediga vähemusgruppi, kes on nõus grupi sildistamise dominantgrupi suhtes madalama staatusega.

Võrdõiguslikkus, naiste positsioon tööturul, nende tööalased eesmärgid ja karjäärivõimalused

Tüdrukud valivad õppimiseks erialad, mis võimaldavad mitmeaastaseid töölt ärajäämisi, ei nõua liigset enesepingutust ning korraldamist, vaid on pigem rutiinsed, tulemuseks on madalalt tasustatud eriala omandamine. Naisi on liiga vähe suundumas tehnilistele aladele ning võtmepositsioone võimaldavatele erialadele.

Naised püstitavad oma tööelus madalamad ülesanded kui mehed. Sageli otsitakse tööd, mis oleks huvitav ning annaks identifitseerimisvõimaluse, mõnikord on töö suunatud sotsiaalsete probleemide lahendamisele. Töö on oluline, töö pakub ka vaheldust pereelu rutiinile.

Karjäärisooviga naisel tuleb olla mitmekordselt tublim karjääritegevast mehest. Tihti õnnestub tööelus edukas olla vaid pereelu arvelt.

Enamus naisi arvab, et töö- ja pereelu ühitamine on raske, kui aga tuleb valida, valiksid enamik naistest pereelule pühendumise. Naiste täielikku pühendumist tööelule ja karjäärile ei mõisteta.

Kõrgharidusega naiste positsioon ning sissetulekud on tunduvalt madalamad kui kõrgharidusega meeste omad.

Soolisest võrdõiguslikkusest räägitakse sageli negatiivselt, seostatakse võrdõiguslikkuse eest seismine feminismiga, mida omakorda peetakse meeste vihkamiseks. Sotsiaalse võrdõiguslikkuse kehtestamist peetakse sageli loodusseadusi eiravaks seisukohaks (Naised ja mehed on juba kord loodud nii... jne).

Soolise võrdõiguslikkuse seaduse vastuvõtmise vajadusest räägivad eksperdid, tavalised inimesed seda ei mõista ning ei tea, mis selles seaduses võiks sisalduda (Äkki siis kaob meeste viisakus naiste suhtes jne)

Tegurid, mis põhjustavad naiste passiivsuse ja väikese esindatuse juhtivatel kohtadel poliitikas ja majanduses

Majanduslikel põhjustel on naiste liigsel era- ja avaliku elu töödega hõivatusel oluline roll, teisel olulisel kohal on hoiakud, et naiste peamiseks vastutusala on kodu ja perekond, mis ei soosi naiste tõusu poliitilisel- või majandusmaastikul.

Naistel on sageli tunne, et nageni neid kuulda ei võeta ning et nendega ei arvestata, mistõttu nad hoiavad end teadlikult poliitikast eemale. Teiselt poolt väidetakse, et naistel puudub oskus meestega kõneleda (ka nn 'small talk' kehv), nii väikeste probleemide lahendamiseks kui konstruktiivse dialoogi pidamiseks.

Poliitikas edukas ning majanduselus aktiivne olemine eeldab suurel hulgal koosolekutel osalemist, mis enamasti on õhtusel ajal, mil naised tunnevad suuremat vajadust olla oma perekonna ning lastega.

Naispoliitikuid ning naisjuhte usaldatakse vähem (sageli on tegemist tugeva negatiivse eelarvamusega), mistõttu naistel valituks osutada on raskem kui meestel (Seda kinnitavad väited, et mehed on kompetentsemad, meeste ettepanekud mõjuvad soliidsemalt, naiste ettepanekud on kuidagi liiga humanitaarabilikud.)

Nüikaua, kuni isiklikus liinis olulist, sh majanduslikult kindlustatud pere, kodu, harmoonilised suhted pole saavutatud, on kõik ühiskonnaga seotu - kasu toomine ühiskonnale, juhtiva positsiooni saavutamine ühiskonnas, ühiskondlik aktiivsus, osalemine erinevate organisatsioonide tegevuses - naisele vähemtähtis.

Pereplaneerimise ning laste kasvatamisega seonduvad probleemid

Kolmveerand kõigist vastajatest on nõus väitega: On loomulik, et igal inimesel on järeltulijad, kes tema elu edasi viivad. Meeste seas on selle väite toetajaid rohkem kui naiste seas.

Pooled vastajad usuvad, et lapsed aitavad vältida üksindust vanas eas.

Mehed usuvad rohkem kui naised, et aitavad laste muretsemisega kaasa Eesti rahva püsijäämisele.

Iga kolmas naine ja iga viies mees usub, et olemasolevale lapsele oleks kaaslast vaja, seetõttu peaks olema veel lapsi. Seega on naiste lastesaamissoov juba olemasolevaid lapsi arvestades suurem.

Iga teine 18-44-aastane vastaja soovib endale veel lapsi muretseda, kuid soovinutest pooled lükkavad seda vähemalt paariaastasesse tulevikku.

18-44-aastaste naiste ja meeste lastesaamise edasilükkamise peamisteks põhjusteks on rahalised raskused (47%), majandusliku kindlustamise soov (40%), respondendi nooruse tõttu (36%), eluasemega seotud probleemid (30%), respondendi või partneri pooleliolevad õpingud (30%). 29% vastaja arvab, et Eesti praegune olukord ei soosi laste sünnitamist.

Ligi iga neljas naine ja mees usub, et laps on oluline eneseteostuseks, niisiis ei ole see veendumus omane ainult naistele.

Laste muretsemist takistab mure enesega toimetuleku pärast ja mure võimaliku lapsega toimetuleku pärast.

Vanema põlvkonna esindajad arvavad, et noored 'planeerivad üle' oma pereplaneerimise osas.

Ühiskonna muutumist näitab seegi, et enam ei ole probleemiks rasestusvastaste vahendite kättesaadavuse probleem (oli aktuaalne veel kümme aastat tagasi), mistõttu pereplaneerimise kui inimõiguse osas on Eestis on olnud märgatav areng.

Nii süvaintervjuudes kui ka fookusgruppides ei tõusetunud naistearstide madala teeninduse taseme probleemi, mis oli oluline probleem veel kümme aastat tagasi.

Rügi võimalused naiskõusimusega seotud probleemide lahendamiseks

Kõige rohkem rõhutatakse riigi toetusele täiendus- ja ümberõppe osas, eriti tuleks riigi toetusega korraldada naiste tööturule tagasipöördumist pärast lapsehoolduspuhkuse lõppemist.

Riik peaks soodustama ja toetama tugeva perekonna loomist ja püsimist. Selle aluseks on turvaline keskkond, oma kodu, korralik haridus ja töö, lastehoiuteenuste parem kättesaadavus jms.

Riik peaks võitlema ümbrikupalganduse vastu ja maksumaksmise üle rangemat kontrolli kehtestama.

Naised muretsevad meeste toimetuleku pärast: naiste ja meeste võrdne palk samaväärse töö eest ohustab senist meeste peamise leivateeni positsiooni. Soolise võrdõiguslikkuse seaduse vastuvõtmise on oluline, kuigi see ei pruugi anda üleöö mingit suurt muutust ühiskonnas, on see siiski tunnistuseks riigis valitsevatest hoiakutest ning põhimõtetest.

See, et naiste kõrval on nõrgad mehed, on samuti riigi probleem.

Teiste sootundlike seaduste väljatöötamine, mis aitaks kaasa diskrimineerimise vähendamisele erinevates eluvaldkondades.

Üldsust tuleb teavitada regulaarsete sotsioloogiliste uuringute tulemustest naiste ja meeste staatuse kohta ühiskonnas, ning selgitada olemasolevate nähtuste ja tendentside mõju ühiskonnale tervikuna, samuti selle erinevatele valdkondadele.

Meesseisukoht on see, et kui soolise võrdõiguslikkuse probleemid lahendavad nn naiste probleemi, siis peaksid just naised sellega tegelema.

Võimalused naiste suuremaks kaasamiseks ühiskonna-, poliitika- ja majandusellu, naiste haridus-, töö- ja karjäärivõimaluste arendamine

Sotsialiseerimisagente tuleks teavitada nende osast soorollijaotuse kujundamisel. Praegu toodab kodu, kool ja meedia traditsioonilist naiste ja meeste rollide jaotust, mis takistab inimeste valikuvõimalusi.

Vaja muuta suhtumist naiste ja meeste rollidesse. Näidata, et naiste osalemine nii ühiskonna-, poliitika- kui majanduselus on loomulik ja ühiskonda tasakaalustav.

Naisi tuleks motiveerida koduväliselt aktiivsemalt tegutsema ja tõsta nende teadlikkust.

Kui naisi oleks poliitikas rohkem, siis naised tegeleksid naiste probleemidega sügavamalt. Arvatakse, et naised ajaksid naiste asju ja lahendaksid sotsiaalprobleeme (ei mõisteta veel näha tugevate valdkondade nagu riigi eelarve, kaitsekulutused jne mõju sotsiaalfäärile).

Naistele ja noortele tuleks luua ettevõtluse alaseid projekte, et suurendada naisettevõtjate ning noorettevõtjate arvu ühiskonnas.

Positiivse ning negatiivse mainega Eesti naispoliitikud, ärinaised, kultuuritegelased, arvamused ning hinnang nende tegevusele

Aktiivsed naised on tublid ka oma tegemistes, aga oma suguõdesid nad naljalt ei toeta, et need saaksid samuti tõusta karjääriredelil. Edukad naised jäävad tavalistest naistest kaugemale, nende vahel on distants.

Silmapaistvatest naistest teatakse nimepidi naispoliitikuid, kultuuritegelasi. Ärinaisi üldiselt nimepidi ei teata. Teatakse nimetada mõningaid naisajakirjanikke. Paljud naised teavad meedia poolt tutvustatud kangelannasid, kes võivad olla naistele olla pigem negatiivseks eeskujuks.

Positiivseteks naispoliitikuteks peetakse Kristiina Ojulandi, Marju Lauristini. Negatiivseteks naispoliitikuteks aastal peetakse Ivi Eenmaad, Signe Kivi (mittekompetentsuse tõttu), Liina Tõnissoni (räigete sõnavõttude tõttu). Signe Kivi peetakse ka positiivseks, eriti oma esinemisjulguse ja omapära tõttu.

Positiivse mainega ärinaiseks peetakse Reet Häält. Halva mainega ärinaiseks aastal 2000 peetakse Malle Eenmaad (põhiliselt ajakirjanduse negatiivse valgustamise ning kaotatud raha tõttu). Meenutatakse ka äris avalikkuse silmis hävinuid nagu Enelin Meiusit ning Tiiu Silvest.

Teadmised Eesti naisorganisatsioonidest

Naisorganisatsioonidest osavõtt on väga väike – naiste organisatsiooni kuulub 1,2% naistest. Sama madal on ka naiste parteiline kuuluvus – 1,1% naistest on end poliitiliselt määratlenud.

Teadmised naisorganisatsioonidest praktiliselt puuduvad. Teadlikumad on mingi poliitilise partei naistiiba või suuremasse naisorganisatsiooni kuulujad, kuid ka nende seas jätab soovida üleüldine teadlikkus naisorganisatsioonidest ning nende tegevusest.

Üldine poliitiline maailmavaade ja ühiskondlik / sotsiaalne aktiivsus

Eestis on inimestel madal sotsiaalne kapital. Inimeste usaldus erinevate institutsioonide vastu langeb, samas kasvab institutsioonide ja organisatsioonide võim inimeste üle.

73% naistest ja meestest ei kuulu ühtegi organisatsiooni (kaasa arvatud ka kõik huvialaklubid jms). Organisatsioonid, kuhu naised kõige enam kuuluvad on ametiühing (8% naistest), usuorganisatsioon (6%), kutse- või ametiliit (4%) ja rahvakunsti või muusikagrupp (3%). 2,3% naiste osalust on nii eakaaslaste organisatsioonil kui ka heategevus- või tervishoiuorganisatsioonil.

Eestis on nii naiste kui ka meeste üldine poliitika huvi väike: pea pooled naised ja mehed ei ole poliitikast eriti huvitatud ning üldse ei ole huvitatud neljandik vastajatest.

Poliitikast üsna või väga huvitatutest domineerivad kesk- või kõrgharidusega 25-49-aastased mehed. 50-64-aastaste seas on nii naiste kui meeste poliitiline huvi samal tasemel.

Poliitikahuvi ei sõltu kodakondsusest, kuid rahvuse järgi väike erinevus siiski on: eestlased tunnevad poliitika vastu suuremat huvi kui teiste rahvuste esindajad, eestlannad on aktiivsemad kui venelannad või muude rahvuste naised.

Iga teine mees ja iga teine naine ei ole nõus väitega, et poliitika on nii keeruline asi, mistõttu ei nad ei saa poliitikast aru. Väitega, et poliitika keerulisuse tõttu ei saa sellest aru nõustus 43% meestest ja 58% naistest.

Vanemad mehed usuvad ise, et saavad poliitikast rohkem aru kui vanad naised. Kolmveerand üle 65-aastastest naistest on nõus väitega, et ei saa poliitikast aru. Samas peetakse Eetsi naispensionäride poliitilisi väljaastumisi nähtavaks tegevuseks. Tuleb tunnistada, et see on marginaalne nähtus, millele meedia on andnud ebaõige tähenduse.

Suhtumine aktuaalsetesse ühiskondlikesse probleemidesse

Kuna tipus on enamus mehed, ja probleeme lahendavad ka suuremalt jaolt mehed, siis on naiste arvamusel raske läbi lüüa.

Naistel oma arvamus olemas, nad teavad võimalikke lahendusviise, aga need jäävad kuluaaridesse kinni.

Naised arutavad asju isekeskis, ei räägi olulisi asju õigetes kohtades, naised ei ole seal, kus tegelikult otsuseid vastu võetakse.

Mehed julgevad rohkem oma ettepanekutega välja tulla, meeste kriitikataluvus on suurem.

Tihti küsivad mehed naistelt nõu, vahel varastavad lihtsalt niisama naiste head ideed ära.

Palju on olukordi, kus rahvas räägib üht, kuid otsustajad arvavad end kõige paremini teadvat ja teevad teisiti.

Naiste suhtumine aktuaalsetesse probleemidesse on ettevaatlik. Kui naised ei ole päris kindlad faktides ja iseendas, siis nad on vait.

Probleemid, mis on vastajate arvates naistele/nende perele/Eestile kõige teravamad/valusamad

Kuigi majanduslikud probleemid on olulisel kohal uuringu tulemustes ning Eesti ühiskonna kirjeldamisel, ei nimetata süvaintervjuudes oma perekonna majanduslikke raskusi sugugi olulisimate probleemidena naistele ja Eesti ühiskonnale

Intervjuudes nimetati naiste alatasustatud tööd kodus. Koduväliselt teevad naised palju rasket tööd alatasustatuna. Naiste alatasustamine hariduse, meditsiini jne valdkonnas. Tihti nimetati naiste madalamat palka võrreldes meestega.

Terviseprobleemid

Perekonnaelu tahaplaanile jäämine ja abiellumise langev populaarsus.

Lastehoiuprobleemid (lasteaiakoha maksumuse tõus, erateenuste nappus, üksikvanema probleemid lastehoiuprobleemi lahendamisel, probleemid laste hoidmisega kui naised peavad minema töölähetusse või mitmepäevasele koolitusele)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et naistel ja ühiskonnal on palju probleeme, millest naiste probleeme peavad tihti ka naised ise teisejärgulisteks:

1. Perekonnaprobleemid:

- a) perekonnaelu jääb tahaplaanile, perekonna majanduslik funktsioon ületähtsustatud, muud funktsioonid (reproduktiivne, rekreatiivne, sotsialiseeriv) alaväärtustatud;*
- b) ühiskond ei soosi lastesaamist;*
- c) laste päevahoiuprobleemid*

2. Tööprobleemid:

- a) naistele makstakse väiksemat palka kui meestele;*
 - b) naised ei julge jääda lapseootepuhkusele ning lapsepuhkusele;*
 - c) naised peavad olema karjääritaotlustes mitu korda paremad spetsialistid kui mehed;*
 - d) ümbrikupalkade maksmine soodustab majandusliku ebakindluse kasvu (maksud ei laeku, sotsiaalsfääri jaoks ei ole raha, tulevikus ei saa pensioni)*
- #### *3. Töö- ja pereelu ühitamise raskus:*
- a) naistel liiga suur kodutööde koormus;*
 - b) mehed on palju kodust ära (nähtamatu isa fenomen);*
 - c) kui mees pühendub koduvälisele tööle, puudub naistel tihti võimalus eneserealiseerimiseks töö kaudu.*

4: Haridus:

- a) hariduse kallinemine üksikisiku jaoks (laste koolitaminegi kallineb iga aastaga, naistel puudub raha enesetäiendamiseks);*
- b) naiste eneseteotusvõimalus jääb tihti stardiraha puudumise taha.*

5. Tervishoid:

- a) pidev stress igapäevaeluga toimetuleku pärast;*
- b) mitmed haigused on nihkunud noorematesse vanusgruppidesse;*
- c) madal keskmine oodatav eluiga.*

6. Sotsiaalprobleemid

- a) elanikkonna kihistumine;*
- b) vaesus kui probleem, tänava- ja kodutud lapsed;*
- c) laste koolikohustuse mittetäitmise levimine;*
- d) töötus;*

-
- e) *aidsi ja narkomaania levik, alkoholism meeste seas kui sotsiaalsed probleemid;*
f) *hoiakute muutmise vajadus kui sotsiaalsete probleemide allikas.*

4 Andmed ja analüüs

4.1 Üldine rahulolu naiste olukorraga Eestis

Indikaatorid, mille alusel võiks midagi öelda rahulolu kohta naiste olukorraga, võivad olla üsna mitmesugused, kuid olulisemateks võiksid olla alljärgnevad:

- Rahulolu majandusliku olukorraga
- Rahulolu eluasemega
- Tõine staatus ning sellest lähtuv rahulolu
- Rahulolu tööga (töökvaliteet)
- Elukvaliteedi näitajad (haridus, tervis, töö ja perekond)

Rahulolu naiste olukorraga ühiskonnas on tihedalt seotud riigis valitseva heaolu tasemega. Inimeste majanduslik olukord on Eestis aasta-aastalt tasapisi paranenud, kuid siiski on veel lahendamata palju olulisi sotsiaalseid probleeme, tekkinud uusi, nt vaesus ja sotsiaalmajanduslik kihistumine elanike ning piirkondade vahel.

Uuteks probleemideks on ka lastehoiu ja hariduse kallinemine üksikisiku jaoks, mis on Eesti puhul suuremaks probleemiks naistele kui meestele. Samas peaksid ka mehed aru saama, et möödas on aeg, kus naine täitis lastekasvataja, koka ning koduabilise rolle.

4.1.1 Vaesus on suur probleem

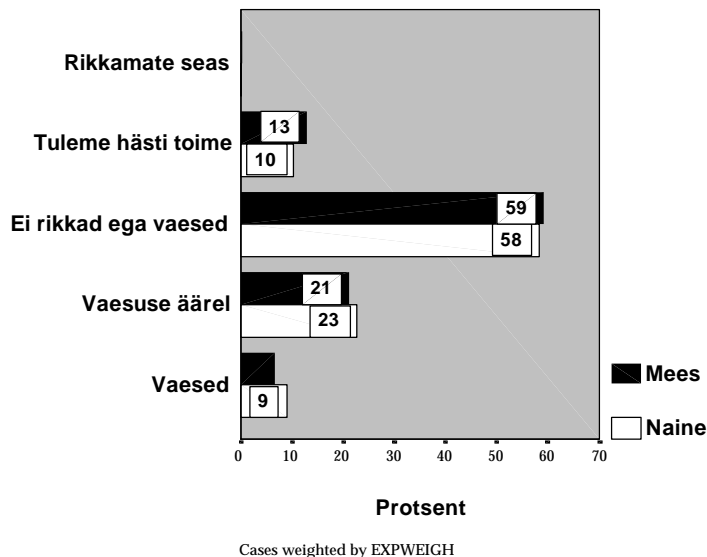
Eesti inimeste sissetulekute struktuur on paranenud selles mõttes, et Eesti Statistikaameti andmetel moodustavad kulutused toiduainetele 1990-ndate aastate lõpul kolmandiku, kuid 1990-ndate algul olid need poole sissetulekust, kahjuks moodustavad eluasemekulud jätkuvalt ligi viiendiku (tabel 1).

Tabel 1. Elanike väljaminekute suurus ja struktuur Eestis, 1996-1999 (aastas kokku leibkonnaliikme kohta, kroonides)

	1996		1997		1998		1999	
	aastas krooni	osakaal %	aastas krooni	osakaal %	aastas krooni	osakaal %	aastas krooni	osakaal %
Toiduained	7 057	42	7 388	38	7 662	34	7567	33
Eluase	3 001	18	3 647	19	4 018	18	3990	17
Riided ja jalanõud	1 161	7	1 411	7	1 655	8	1639	7
Vaba aeg	872	5	1 200	6	1 609	7	1672	7
Transport	1 040	6	1 242	6	1 462	7	1404	6
Mitmesugused kaubad ja teenused	733	4	954	5	1 210	5	1283	6
Majapidamiskulud	794	5	1 052	5	1 148	5	1229	5
Side	263	2	378	2	605	3	805	4
Söömine väljaspool kodu	374	2	420	2	749	3	665	3
Mitterahaline tarbimine	89	1	311	2	517	2	631	3
Alkohoolsed joogid	372	2	425	2	424	2	448	2
Tubakas	244	1	272	1	307	1	362	2
Tervishoid	229	1	278	1	348	2	460	2
Muud kulutused	376	2	406	2	404	2	432	2
Haridus	354	2	427	2	247	1	234	1
Väljaminekud kokku	16 959	100	19 811	100	22 373	100	22818	100

Allikas: ESA

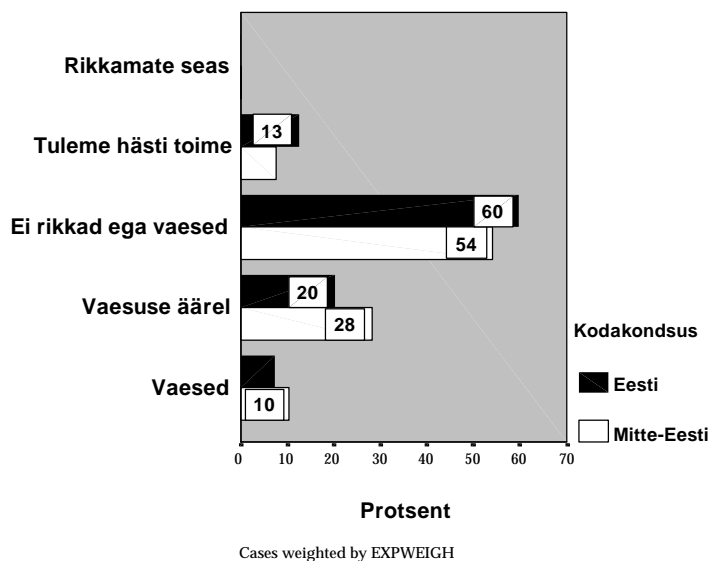
Väljakujunenud keskklassist ei söanda ühiskonna uurijad veel selgelt rääkida, kuigi leibkonnauuringu alusel asetab ligi 60% inimestest oma leibkonna keskmiste hulka, väites, et nad ei ole ei rikkad ega vaesed (joonis 1).

Joonis 1. Naiste ja meeste jaotus hinnangu järgi leibkonna majanduslikule olukorrale, %

N=4711

Oma leibkonna majanduslikku olukorda hindavad nii naised kui mehed sarnaselt, kus rikkaks ei pea end peaaegu keegi, hästi toimetulevateks peab end iga kümnes vastanu, ligi 60% naised ja mehed ei pea oma leibkonda ei rikkaks ega vaeseks, kuid murettekitav on see, et iga viies vastanu peab oma leibkonda vaesuse äärel olevaks ning ligikaudu iga kümnes peab oma leibkonda vaeseks.

Joonis 2. Vastanute jaotus hinnangu järgi leibkonna majanduslikule olukorrale kodakondsuse järgi, %

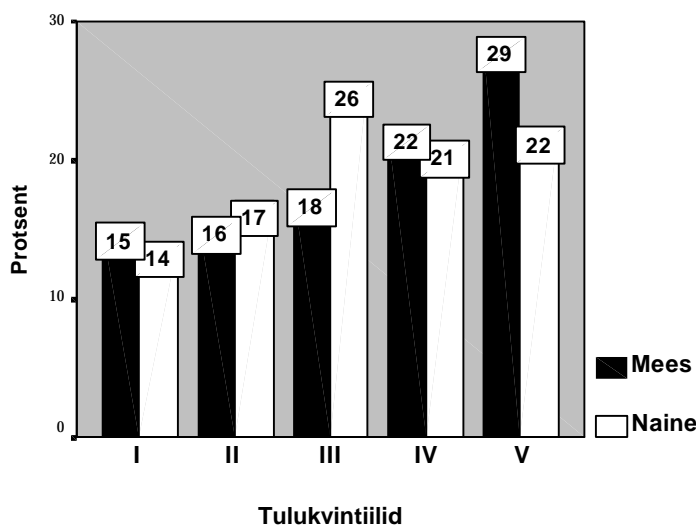
Mitte-Eesti kodanike seas esineb leibkonna vaeseks hindamist veidi rohkem kui Eesti kodanike seas, kuid see vahe ei ole kuigi suur (joonis 2). Niisiis ei saa välja tuua tõsiseltvõetavaid erinevusi vaesuse tunnetamisel kodakondsuse alusel.

Majanduslike takistuste tõttu ei ole inimestel võimalik muretseda kõike soovitud ja vajalikku (tarbimisvaesus). 18-54-aastastest vastajatest ei suuda endale suur osa lubada mööblivahetust, nädalast puhkusele välismaal, kolmandik ei suuda osta uusi moesolevad riideid ning neljandik ei suuda käia korra kuur teatris, kinos või kontserdil (tabel 2). Laste koolituse eest arvab iga teine, et suudab seda vaatamata majanduslikele raskustele kinni maksta.

Tabel 2. 18-54-aastaste majanduslikud võimalused nende endi hinnangul, %

	Jah, kergesti	Jah, kuid see on raske	Ei suuda	Pole vajalik	N
Süüa liha, kana või kala vähemalt 3 korda nädalas	63,4	25,2	10,1	1,3	3152
Vähemalt kord kuus oma sõpru külla kutsuda	58,2	22,5	14,3	5,0	3141
Käia kord aastas hambaarsti juures	55,7	30,7	9,4	4,2	3143
Maksta hädavajalike ravikulutuste eest	51,9	34,3	8,3	5,5	3130
Käia kord kuus kinos, teatris või kontserdil	43,9	19,7	23,9	12,5	3132
Maksta laste koolituse eest	26,2	25,6	10,0	38,2	3076
Osta uusi moesolevaid riideid	15,6	39,3	39,8	5,3	3149
Viibida oma kulul nädal puhkusest välismaal	8,0	16,4	72,0	3,6	3147
Asendada kulunud mööblit uuega	6,0	22,1	63,6	8,3	3148

(Kaalutud andmed)

Cases weighted by EXPWEIGH

Joonis 3. Naiste ja meeste jaotus tulukvintiilide kaupa 2000.a., %

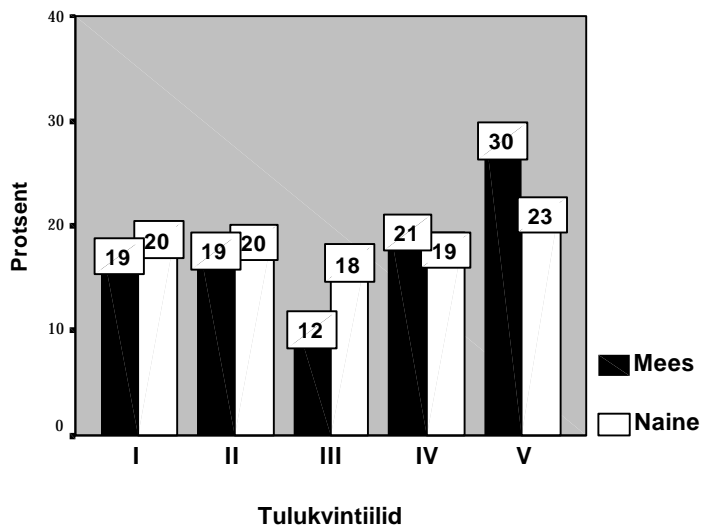
N=4726

Vastanute jaotus tulukvintiilidesse:

- 1) I – 14,6%;
- 2) II – 16,4%;
- 3) III – 22,1%;
- 4) IV – 21,8%;
- 5) V – 25,1%.

Naiste ja meeste leibkondade jaotus erinevatesse tulukvintiilidesse on üsna sarnane I, II ja IV kvintiili puhul, kuid erinevused on III ja V tulukvintiili jaotumisel, mis viitab meeste majanduslikele paremusele (joonis 3).

18-44-aastaste naiste ja meeste leibkondade jaotus sissetulekute järgi

Alla 45-aastaste meeste leibkonnad edastavad naiste omi veidi paremate sissetulekute mõttes, kuid see ei anna alust väita, et noored mehed on ühiskonnas võitjad ning noored naised kaotajad (joonis 4 ja tabel 3).

Cases weighted by EXPWEIGH

Joonis 4. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus tulukvintiilide kaupa, %
 N=2389

Tabel 3. Alla 45-aastaste naiste ja meeste nõustumine väidetega majandusliku olukorra kohta erinevate tulukvintiilide lõikes, %

	I ja II		III		IV ja V	
	Mees	Naine	Mees	Naine	Mees	Naine
Arvame, et oleme Eestis rikkamate hulgas	0	0	0	0	0	0
Me pole küll rikkad, kuid me tuleme hästi toime	7	5	6	5	22	20
Me pole ei rikkad ega vaesed	50	53	70	75	68	70
Me pole küll vaesed, kuid oleme vaesuse äärel	30	28	18	16	9	8
Me oleme vaesed	13	14	5	4	1	2

N=4726

Võrreldes oma leibkonna praegust majanduslikku olukorda viis aastat tagasi ning prognoosides seda viie aasta pärast on 18-44-aastased naised ja mehed üksmeelsed, ei

saa väita, et noorte naiste hinnangud oleksid murettekitavalt pessimistlikumad kui meeste omad (tabel 4).

Tabel 4. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus hinnangu järgi majanduslikule olukorrale, %

	Praegune olukord võrreldes 5 aastat tagasi on ...		Olukord 5 aasta pärast võrreldes tänasega...	
	Mees	Naine	Mees	Naine
parem	37	34	44	40
enam-vähem sama	27	29	20	23
halvem	33	35	13	10
Ei oska öelda	3	2	24	26

N=4726

Halb on see, et suurenenud on sissetulekute erinevused, ühiskonna kihistumine süveneb (tabel 5). Kaks kolmandikku vastanutest arvab, et vahed sissetulekutes peaksid olema praegustest palju väiksemad.

Tabel 5. Naiste ja meeste jaotumine arvamus sissetulekute erinevuse hinnangu alusel, %

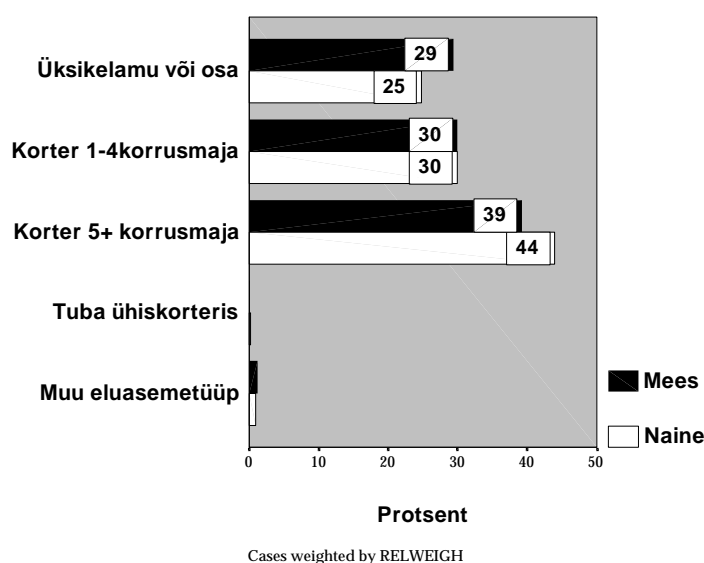
	% meestest	% naistest	% kõigist	% kõigist	Kokku
	Mees	Naine	Mees	Naine	
Praegusest palju väiksemad	67,0	71,2	30,3	39,1	69,3
Praegusest pisut väiksemad	17,0	15,0	7,7	8,2	15,9
Samasugused kui praegu	6,6	3,8	3,0	2,1	5,1
Praegusest pisut suuremad	1,5	1,7	0,7	0,9	1,6
Praegusest palju suuremad	3,5	2,6	1,6	1,4	3,0
Ei tea	4,2	5,5	1,9	3,0	4,9
Kokku	99,8	99,8	45,2	54,8	100,0

N=4726

Küsimus: Vastaja arvates peaksid erinevused inimeste sissetulekutes Eestis olema

4.1.2 Eestimaalaste eluase ning rahulolu

Missugune on üldine rahulolu eluasemega? Seda saab teada otseküsimuse kaudu ning uurides, mis plaane vastajatel seoses eluasemega on. Hinnangu järgi elamispinnaga üldisele rahulolule ei ilmne soolist eripära – naised ja mehed arvavad oma eluasemest väga ühtemoodi ning ka kolimise soovid on sarnased (tabel 6). Võib öelda, et elamispinna küsimuses valitseb sooline üksmeel.

Iga neljas leibkond elab omaette majas või majaanosas. 30% leibkondadest elab korteris, mis asub kuni neljakorruselises majas, viie- või enamakorruselise maja korteris elab kõige suurem osa leibkondadest (joonis 5). Naisvastanute leibkondade elukvaliteet elamispinna järgi on veidi madalam kui meesvastanutel.

Joonis 5. Naiste ja meeste jaotus eluaseme tüübi järgi, %
 N=4726

Tabel 6. Vastajate jaotus rahulolu järgi oma elamispinnaga, %

	Mees	Naine	Kokku
Väga rahul	9,4	10,1	9,8
Üldiselt rahul	71,5	70,0	70,7
Pigem ei ole rahul	15,8	16,7	16,3
Ei ole üldse rahul	3,0	2,9	2,9

N=4726

15% leibkondadest kavatses kolida mõnele teisele eluasemele. Eluaseme vahetamise peamiseks põhjuseks on soov või vajadus suurema elamispinna järele, teisena nimetatakse soovi asuda elama omaette majja (tabel 7).

Tabel 7. Eluasemevahetust kavatsevate vastajate jaotus kolimise põhjuste järgi, %

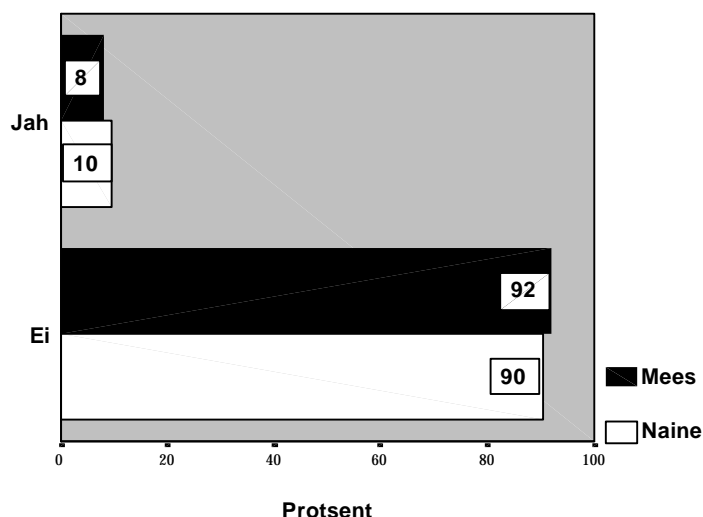
	% nendest, kes kavatsevad kolida mujale	% kõigist vastanutest
Suurema elamispinna soov	33	5
Soov asuda elama omaette majja	27	4
Odavama eluaseme soov	16	2
Esinduslikumasse kohta elamaasumise soov	8	1
Sugulastele lähemale asumise soov	4	1
Sugulastega koos elamaasumise soov	2	0
Muu põhjus	26	4

N=4726

Suur probleem on see, et iga üldse iga kaheksas vastanu ning iga neljas 18-44-aastane elab koos mõlema vanemaga 15% ning koos ühe vanemaga 13%. Viiendik 18-44-aastastest vanema või vanematega kooselajatest on ise kooselus või abielus. Vanematest elamaasumine on kallid, järgneb veel rida teisi takistusi lahkuasumisele. Kui defineerida puberteedia lõpuks vanematest lahku elama asumine, siis tuleb välja, et Eestis on suur pikaleveninud puberteediga inimeste osakaal.

Iga teine 18-44-aastastest soovib saada veel lapsi, kuid lükkavad pooltel juhtudel seda kaugemasse tulevikku ennekõike majanduslikel põhjustel, kus iga kolmas lapsesaamise edasilükkaja nimetab peamiseks põhjuseks elamispinnaga seonduvaid probleeme.

Traditsiooniliselt on naised lisaks laste ja pere eest esmaste hoolitsejatena hooldajateks ka mõnele teisele pidevat hooltvajavatele pereliikmetele. Antud uuringus vastasid vanuri või kroonilise haige eest hoolitsejatena naised ja mehed ühtemoodi, mille põhjal ei saa kahjuks väita, kuidas see hoolitsemine pererutiinis tegelikult välja näeb ning kas naiste aeg ja energia sellises tasuta hooldetöös on suurem kui meestel (joonis 6).

9% vastanutest hooldab tasuta kedagi, kes ei suuda ise igapäevaste asjadega toime tulla kas vanuse, kroonilise haiguse või puude tõttu.

Cases weighted by RELWEIGH

Joonis 6. Naiste ja meeste jaotus vanuri või haige hoolitsemise järgi, %

N=4726

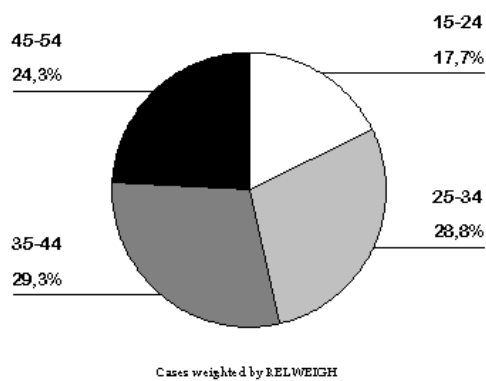
4.1.3 Tõine staatus ning sellest lähtuv rahulolu

Tabelis 8 on esitatud kõik vastanud oma tõise staatuse järgi. Kõigist vastanutest oli iga viies pensionär, mistõttu tööga seotud rahulolu uurimisel jäetakse üle 64-aastased välja.

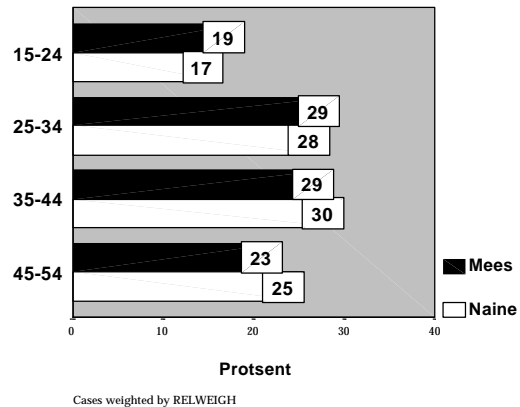
Tabel 8. Vastanute jaotus tõise staatuse ja soo järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Tööandja või FIE	6,9	2,3	3,1	1,3	4,4
Töövõtja, valgekrae	25,7	40,6	11,6	22,3	33,9
Töövõtja, sinikrae	33,1	9,1	15,0	5,0	20,0
Töötu	7,7	5,5	3,5	3,0	6,5
Õppur	4,2	4,2	1,9	2,3	4,2
Pensionär	14,8	29,0	6,7	15,9	22,6
Muu staatus	7,5	9,2	3,4	5,1	8,5
Kokku	99,9	100,0	45,2	54,8	100,0

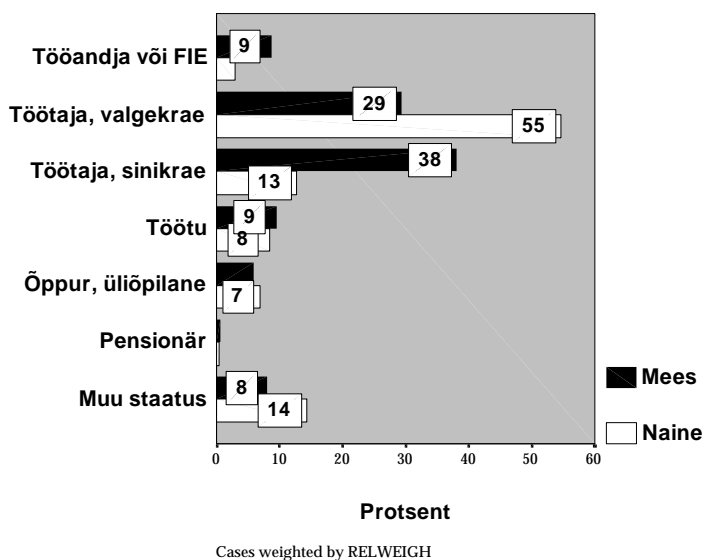
18-54-aastastest vastajatest on 59% 25-44-aastasi ning neljandik vanemad kui 45-aastat (joonis 7-8). Naiste ja meeste jaotus oli vanusgrupiti tasakaalus.

Joonis 7. 18-54-aastaste vastajate jaotus vanusgrupiti, %
 N=3155

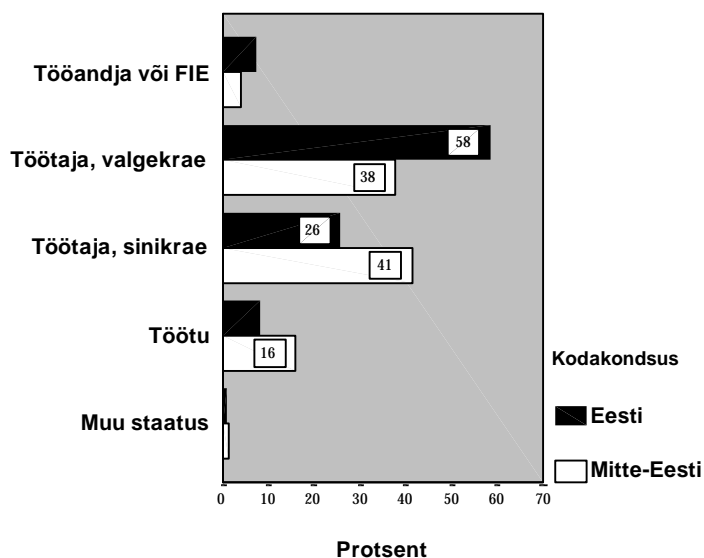

Joonis 8. 18-54-aastaste naiste ja meeste jaotus vanusgrupiti, %
 N=3155

Joonis 9. 18-54-aastaste naiste ja meeste jaotus teise staatuse järgi, %
 N=3155

Naisted ja mehed on aktiivsed erinevates eluvaldkondades ning ühiskonnas valitseb sugupooltevaheline leping normide, sooskriptide, sooõige käitumise ning naiste ja meeste sfääride piiride nihutamise osas (Rantalaiho 1993). Naiste ja meeste erinevates sfäärides tegutsemist näitab väga selgelt ka teise staatuse esitamine sugude järgi (joonis 9). Naiste hulgas on rohkem ametnikke ning meeste seas on kolm korda rohkem töölisi.

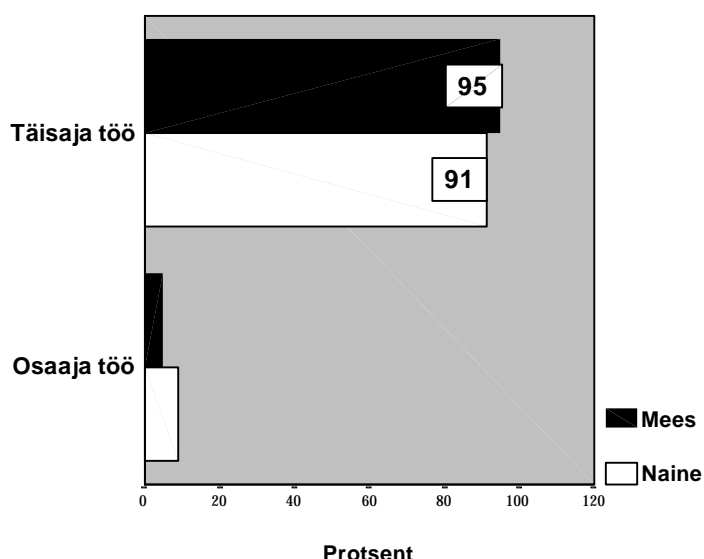

Joonis 10. 18-54-aastaste Eesti kodanike ja mittekodanike jaotus töise staatuse järgi, %

Tõine staatus on Eesti Vabariigi 18-54-aastastel kodakondsuse omajatel veidi kõrgem kui mittekodanikel (joonis 10). Ka töötuid on mittekodanike seas enam kui kodanike seas. Peamiseks tööalaseks takistuseks mittekodanikele on riigikeele mitteoskamine või halb tundmine. Mittekodanike osakaal ettevõtluses võiks olla suurem, kuid neid takistab sageli ka informatsiooni puudumine ning õigusruumi mittetundmine.

Samas on paljud eesti keele mitteoskajad tööd leidnud, ennekõike erasektoris.

92% töötavatest 18-54-aastastest vastajatest (N=2682) on palgatöötajad, st saavad oma töö eest palka (joonis 11). 7% on tööandjad, ise endale tööandjad või töötajatega või töötajateta talupidajad. Selles vastanute grupis (18-54-aastased) on töötuid 9%, kuid 12% vastanud naistest ja meestest töötab mitmel töökohal või omab lisaks põhitööle lepingulisi töid.

Joonis 11. 18-54-aastaste naiste ja meeste jaotus täis- või osaajaga töötamise järgi, %

Arenenud riikides, eriti Põhjamaades, käib suur osa 18-54-aastastest naistest tööl, kusjuures suur on osaajaga töötamise osakaal. Eestis on traditsiooniliselt suur täiskohaga töötavate naiste osakaal (joonis 11). Sellel on olemas oma positiivne pool, sest rahvusvahelised uuringud näitavad, et osaajaga töötamisel tekivad soolisel alusel isegi suuremad vahed, kui tavaliselt naiste ja meeste palgavahe on.

Eestis on suureks probleemiks ettevõtluse aeglane kasv vastuseks tööturu struktuuraalsele muutusele, aga ka töötuse alternatiivina. 7% ettevõtjaid, enamuse neist väikeettevõtjaid, on siiski väga väike elanike osakaal kui mõelda 10-aastasele vabadust rõhutavale turumajanduse arengule. Mehi on ettevõtjate seas kolm korda rohkem kui naiste seas (leibkondade elutingimuste uuringu andmetel on Eestis umbes 31616 meesettevõtjat ning 10863 naisettevõtjat). Kindlasti tuleks hakata koguma äriregistris andmeid ka sugude lõikes, praegu ei ole võimalik vastavate asutuste kaudu teada saada ettevõtjate soo kohta, sest neid andmeid ei koguta. Väita midagi ettevõtjate kohta sugude lõikes saab vaid valikuuringute alusel.

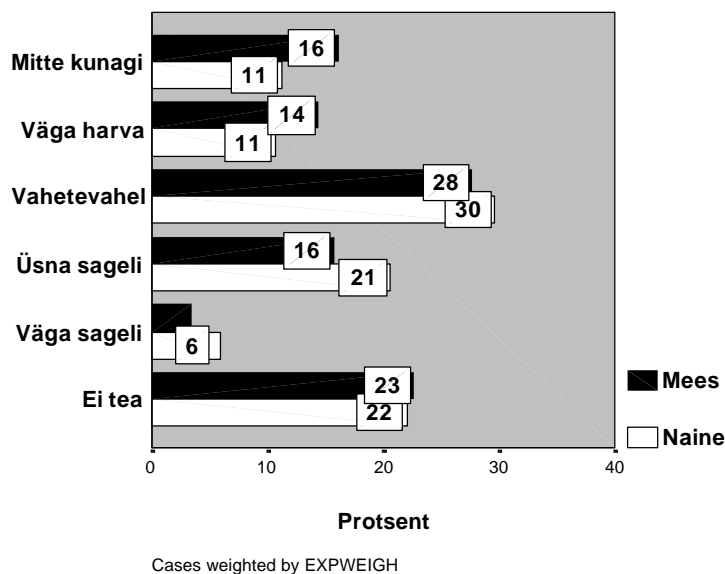
2001. a. on toonud maksuseadustes muudatusi, mis võivad mõjuda senisest soosivamalt väikeettevõtlusega alustajatele.

Alla 25-aastaste seas on ettevõtlus peaaegu olematu, mistõttu oleks väga tähtis selles valdkonnas käivitada toetusprojekte (tabel 9). Murettekitav on ka töötute osakaal 25-aastaste seas – iga kümnes alla 25-aastane on töötu. Neidude hulgas on töötust veidi rohkem kui noormeeste seas, kuid see ei ole oluline vahe.

Tabel 9. 15-24 aastaste vastanute jaotus töise staatuse ja soo järgi, %

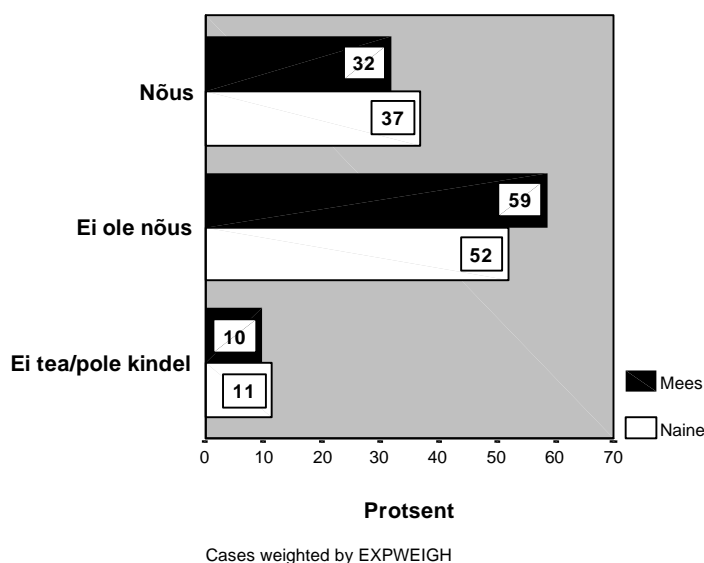
	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Tööandja või FIE	1,0	0	0,5	0	0,5
Töövõtja, valgekrae	19,1	28,0	10,0	13,4	23,4
Töövõtja, sinikrae	32,3	8,4	16,9	4,0	20,9
Töötu	8,9	10,5	4,6	5,0	9,7
Õppur	29,0	37,6	15,2	18,0	33,1
Muu staatus	9,7	15,5	5,0	7,4	12,5
Kokku	100,0	100,0	52,2	47,8	100,0

Kindlasti näitab üldist rahulolu naiste olukorraga vastus küsimusele *Kui sageli Teie arvates on Eesti naised meestega võrreldes tööelus allasurutud?* 57% naistest ning 47% meestest usuvad, et seda tuleb ette kas vahetevahel, üsna sageli või isegi väga sageli. Mehed usuvad naiste allasurutust tööelus vähem kui naised (joonis 12).

Joonis 12. Naiste ja meeste nõustumine naiste tööelus allasurutuse väitega, %
 N=4726

Küsimusele *Kui sageli Teie arvates on Eesti naised meestega võrreldes tööelus allasurutud?* Vastas 30% mehi ning 22% naisi, et seda ei esine või esineb seda harva. 44% meestest ning 51% naistest vastas, et naiste allasurumist tööelus tuleb ette vahetevahel või üsna sageli, 6% naistest arvab, et seda esineb väga sageli. Ligi neljandik vastajatest ei tea sellele küsimusele vastust.

Joonis 13. Naiste ja meeste nõustumine väitega, et tulevikuplaanide tegemine on mõttetu, %

Lootusetuse tunnet näitab iga kolmanda nais- ja meesvastaja nõustumine väitega, et ei ole mõtet tulevikuplaane teha, sest nagnii nad ei täitu (joonis 13).

4.1.4 Naiste olukorrast kokkuvõtvalt

Tabelis 10 on esitatud naiste olukorra häid ja halbu külgi. Leevendamaks naiste olukorda tuleb teadvustada probleemide tõsidust ning pidada ühiskonnasisest soodialoogi.

Tabel 10. Naiste olukorra head ja halvad küljed

Valdkond	Naiste olukorra head küljed	Naiste olukorra halvad küljed
Perekond	<ul style="list-style-type: none"> • Naised hindavad oma perekonda kõrgelt ja hoolitsevad perekonna eest • Naiste identiteedis on emaksolemine üks olulisemaid 	<ul style="list-style-type: none"> • Kodutöid peetakse eelkõige naiste töödeks • Naised ise võtavad liiga suure kodutööde koormuse ja vastutuse perekonna eest
Haridus	<ul style="list-style-type: none"> • Võrdne hariduse kättesaadavus nii naistele kui meestele • Naised võtavad aktiivselt osa kättesaadavatest koolitustest 	<ul style="list-style-type: none"> • Põhikoolijärgse hariduse järk-järguline hiiliv tasuliseks muutumine • Kõrgharidusega naisspetsialistide madalam väärtustamine võrreldes meestega
Töö	<ul style="list-style-type: none"> • Naistel on põlvkondade pikkune kodust väljaspool töölkäimise traditsioon • Naiste jaoks on tööelu oluliseks eneseteostuse võimaluseks ja viisiks. Töö annab enese identifitseerimise võimaluse. • Naised hindavad töötegemist kõrgelt. • Naised on ümberõppimise meelsed ning naiste ettevõtlusvalmidus kasvab aasta-aastalt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Naised teevad ühiskonnas ära palju ja rasket odavat tööd (ametialane segregatsioon). • Naiste diskrimineerimine: <ol style="list-style-type: none"> 1. Palkade maksmisel 2. Naistele makstakse madalamat palka kui meestele, sest naised peetakse odavamaks tööjõuks 3. Ametinimedes ja –kirjeldustes. Tehakse vahet naiste ja meeste ametinimedes, kus meestele pannakse ka ametinimi ‘sobivam’. Näiteks naistöötaja on sekretär, meestöötaja aga juhi abi) 4. Diskrimineerimine töölevõtmisel
Poliitika	<ul style="list-style-type: none"> • Aasta-aastalt kasvab naiste poliitiline aktiivsus, rohkem naisi on hakanud end poliitiliselt määratlema • Tekkinud on diskussioon ühiskonna kahesoolisusest ning sellest tulenevatest probleemidest • Riiklik sugupoolte poliitika on tekkimas ning õiguslik ruum välja kujundamisel 	<ul style="list-style-type: none"> • Naiste teadmised tõhusast tegevusest parteide sees ja kaudu on veel madal või motiveerimata • Naised on valmis kohalikel valimistel oma nimekirjaga välja minema, kuid peavad õppima valitsuskoalitsiooni pääsemist • Ühiskonnas ei arvestata veel naiste ja meeste erinevaid sugupoolevajadusi ning poliitiliste vastuvõtmisel ei ole seni arvestatud mõju naistele ja meestele
Tervis	<ul style="list-style-type: none"> • Naiste terviseteadlikkus kasvab • Paranenud on pereplaneerimise võimalused • Viimase aastakümne jooksul on sünnitusmajad muutunud naiste- ja perekessemaks 	<ul style="list-style-type: none"> • Madal keskmine oodatav eluiga naistel ning eriti lühike oodatav elu meestel on suur probleem nii naistele kui meestele • Kasvanud on haigestumus, vähkkasvajate esinemine noortel naistel kasvanud. • HIV ja AIDS-i levik Eestis kasvab
Kultuur	<ul style="list-style-type: none"> • Naised on hästi esindatud nii loovisiksuste kui tarbijaskonna seas • Kunstnikkonna poolt algatatud feministliku kunsti populaarne tutvustamine on naistest ja naiselikkusest pannud mõtlema paljusid inimesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Puudub tõsiseltvõetav naiskirjandus, mis toetaks naiste olukorra parandamise poliitiliseid ühiskonnas • Ajakirjanikud kui avaliku arvamuse kujundajad on naiste ja meeste kujutamisel stereotüüpsed ning seksistlikud (eelistus antakse meessoole)

4.1.5 Nais- ja meesvaatepunkt naiste olukorrale

Tooksin siinkohal ära mõned punktid, mis minu arvamust mööda on teravamad. Näit. hariduse omandamine on ju võrdselt kättesaadav nii naistele kui meestele, aga töötasude maksmisel võrdsus kaob. 90-ndate teisel poolel moodustas Eesti naise palk

umbes 70% meeste palgast. Ka **töönimetused on erinevad**, meestel - juhi abi, naistel - sekretär, selge on see, et vastavalt töönimetusele ka palk.

Samuti teevad naised ära väga palju **rasket, kuid väga odavalt tasustatud tööd**.

Eraldi rühma moodustavad veel lapsepuhkusel olevad või juba töötavad lapsevanemad. (naine, 25)

Erafirmad eelistavad pea alati naistele mehi. (Kui lapsed on haiged, on need alati naise, mitte mehe lapsed.). Töölevõtmisel nähakse laste olemasolul ohtu töötulemustele, kuna Eesti ühiskonnas peetakse ainult naist vastutavaks koduse sfääri eest, ükskõik, kas ta siis töötab või ei. Tegelikult pole ju vahet, kui tööd on palju, on hõivatud nii mees kui naine. Meeste puhul on see loogilisem, pole probleem, aga haige lapsega jääb koju ikka ema mitte isa, ja seega mõjutabki lapse olemasolu naise töövõimet ja ka töölevõtmist. (naine, 25)

Kuigi meie põhiseadus annab meestele ja naistele võrdsed õigused ühiskonna elus otsuste tegemisel kaasa rääkimiseks, ei ole ühiskond nende õiguste realiseerimiseks veel kiips. Siiani arvatakse, et mehed on paremini tasustatud, kuna töötavad juhtivamatel, vastutavamatel kohtadel, kuhu nad on jõudnud tänu ainult meestele omastele isikuomadustele. Viimasteks on arvatud olevat kiire reageerimisoskus, parem tehniline taip, suurem enesekindlus ja iseseisvus, samuti ratsionaalsus ja loogilisus.

Üldlevinud on arvamus naistest kui usinatest ja emotsionaalsetest allujatest, kes oma naiselike isikuomaduste tõttu täidavad kannatlikkust, täpsust, usinust ja kohusetundlikkust ja head suhtlemisoskust nõudvaid ülesandeid, ning seejuures kõrgemale pürgida ei soovi. Sellised arusaamad taastoodavad end ka meie üha muutuvast ühiskonnast ja on põhjuseks, miks peetakse normaalseks (või vähemalt mittemuudetavaks) nähtuseks, et naiste ja meeste samaväärse töö eest makstakse naistele vähem palka. Naised tegutsevad rohkem ka riigieelarvest finantseeritavatel kutsealadel, kus palgad on madalad (eelkõige haridus- ja meditsiinisfääris).

Madalamat tasustamist peetakse naisterahva jaoks "heaks palgaks", seejuures arvatakse aga, et meesterahvale sellest ei piisaks.

Eesti naised ei ole aga mitte ainult medõed ja õpetajad, vaid ka ministrid, firmajuhid, analüütikud, nõunikud, ärinaised, edukad ettevõtjad jpm. Nende puhul võib kuulda väiteid, et naised on unustanud oma põhifunktsiooni ühiskonnas eelistades karjääri perekonnale.

Kokkuvõtteks võib öelda, et ühiskonnas on väga tugevalt juurdunud traditsiooniline arusaam mehest kui kõrgepalgalisest peretoitjast ja sellest, et naise panus ühiskonnas on eelkõige kodused majapidamistööd ja laste kasimine. Taolised pika aja vältel toimunud ja kujundatud arusaamad/hoiakud mõjutavad naiste eneseteostuse võimalusi negatiivselt, mistõttu ka hinnang naiste olukorrale Eestis pole kiitev. Et naise ja mehe võrdväärsed võimalused igakülgeks eneseteostuseks mõjutaksid pere toimetulekut paremuse suunas, mis üldkokkuvõtteks mõjuks kõigile eluvaldkondadele edendavalt, ... taolised arusaamad tuleb alles kujundada. Ma ei tahaks siinjuures veel üht juurdunud väidet toetada, nimelt, et naised ise ka on tossikesed ja on ise kujunenud olukorda oma passiivsusega soodustanud. Kõik, mis ühiskonda ja tema liikmetesse puutub, on ikka ühiskonna kui terviku probleem. Ja sellisel juhul on eesti naised täpselt nii tossikesed, kui tossikene on meie ühiskond tervikuna. (naine, 29)

Küsimus rahulolust naiste olukorraga:

Kuidas nüüd võtta, kui vaadata üldiselt, siis esmasilmapilgul pole viga midagi. Eestis puudub olukord, kus naised oleks lausa sunnitud oma olukorra pärast võitlema, pigem on see naiste seesmine, enesehinnangu küsimus. (Eesti naised ei pea vajalikuks oma õiguste eest seista, seega tähendab see seda, et olukorraga ollakse rahul.)

Samas, naiste enesehinnangu tõstmine ei saa toimuda üleöö, see on terve ühiskonna ülesanne. (naine, 25)

Naised on teadlikud oma madalamast positsioonist ühiskonnas võrreldes meestega, kuid nad ei julge või ei taha selle üle kurta. Seda võib selgitada naiste kui vähemusgrupi negatiivse identiteediga.

Konservatiivne arusaam, miks üldist rahulolu naiste olukorraga ei ole ning selgitus sellele, miks seda ei saagi olla:

Üldist rahulolu ei ole, naised püüavad jõuda samale tasemele meestega, st et näiteks poliitikas püüavad olla sama tugevad, kuid tavaliselt see ei tööta. Meestel eelised suuremad, nad pole nii emotsionaalsed ja suudavad asju ajada rohkem tööalasel, mitte isiklikult. Probleemiks ka see, et naised seoses oma igasuguste püüdlustega unustavad perekonna kui terviku ja soovivad kõike võrdsustada- kui mees võib, võin ka mina, kui mina miskit tegema pean, peaks seda tegema ka mees, ka mina võin nii otsustada kui mees võis jne. (naine, 28)

Üldiselt võib naiste olukorraga Eestis täpselt sama palju rahul olla, kui ka rahulolematu olla. Kõik on suhteline. Ühest küljest on võimalused võrdselt olemas nii meestele kui naistele. Need naised, kes neid võimalusi kasutavad ja ka edasi jõuavad, peavad olema tugevad ja sihikindlad. (naine, 53)

Naiste ja meeste rollide osas on Eestis palju müüte. Näiteks usub suur osa intervjuueeritavatest, et naistele on looduse poolt suuremad eeldused kodu korrashoiuks kui meestel!

Fookusgrupi naised on nõrkinud, et...Eesti naised pole passiivsed.

Naine, 61 (40 aastat omavalitsuse tööstaaž): **Kõik, kes on tahtnud aktiivsed olla on seda saanud olla.** Aga kas nad on sellest ka kõva häälega rääkinud, meediasse läinud on juba teine asi. Keegi pole kedagi keelanud aga ka mitte aidanud. Loomulikult tuleb naistel rohkem pingutada, et neid märgataks.

Naine, 30 (2 kuud tööstaaž): **Kas naine peabki olema väga aktiivne? Selge on ka see, et pereinimesed peavad kokku leppima, kes on aktiivsem mõlemad lihtsalt ei saa.**

Naine, 27 (1 aasta tööstaaž, 5 aastat lastega kodus olnud): **Naisel ikka mehed ei lase olla aktiivsed, ja nad on sunnitud valikut tegema, kas pere või karjäär.** Seepärast naised võtavadki vastu töökohti, mis on vähem silmapaistavad, et mitte palju kursustel käia ja ületunde teha. Kuigi tänapäeval vahet enam pole kõik lasevad ületunde ning vaene mees peab leppima, et naine tuleb hiljem töölt. Tänapäeva ettevõtja ei vaata

kas oled ema või ei ainult tema töö ja sellest ei saa aru pereisad, et nende naistele ei tee keegi allahindlust kõik on võrdsed töötajad nii mehed kui naised selle kohapealt vähemalt.

Naine, 25 (1 aasta tööstaaž ja hetkel ootab peagi dekreeti minekut): *Arvan samuti, et naised pole passiivsed olnud. Naiste ja meeste rollid on lihtsalt erinevad ja ma pooldan seda. Ning naistel on looduse poolt juba nii määratud, et ta on alalhoidlikum ning tema eesmärgid on reaalsemad. Samuti leian, et peamine kokkulepe tuleb saavutada peres, kes mida kui palju vajab ja tahab. Ühiskond siin suurt sekkuda ei saa. Ainult niipalju, et kodus ja koolis kasvatatakse lapsi ühiskonna trendidest lähtuvalt ning nende sotsiaalne taust mõjutab tulevikus nii naiste kui meeste käitumist.*

Meeste vaatepunkt:

Tüüpilise mehena võiks pikemalt mõtlemata vastata, et pole neil (naistel – AL) häda midagi. Kui aga meelde tuletada aegu, mil laps oli väiksem ja algul sai lasteaeda otsitud ja hiljem vahetatud, sest naiskollektiiv ei saanud hakkama omavaheliste suhetega ning elas end välja laste peal, meenuvad lisaks veel mitmed teisedki seigad igapäevaelust, kus selgus, et rahulolu puudub. Tuleb tunnistada, et 'tüüpilise' mehena ma naiste olukorrale eriti ei mõtlegi, vähemasti seni kuni see mind ennast või mu peret kuidagi otseselt puudutanud ei ole. Millegi sellise juhtudes aga meenuvad igasugused seigad ja tahaks kelleltki küsida, et kui need naised meile kõigile nii tähtsad on, siis miks me midagi ei tee nende hoidmiseks. Aga ka siis on see küsimus pigem retooriline - võibolla seoses igapäevaelu probleemidega, mis tulevad ja lähevad, võibolla lihtsalt olles 'tüüpiline' mees. (mees, 30)

4.1.6 Vähemusgrupi negatiivne identiteet

Erinevate gruppide füüsilised, kultuurilised ja sotsiaalselt nähtavad jooned on grupi liikmete identifitseerivateks sümboliteks, mille alusel neile omistatakse grupikuuluvusele vastavad omadused. Vähemusgrupi tunnused (Wagley ja Harris 1964; Vander :Zanden 1983, viidatud Vander :Zanden 1990:188-189):

1. Vähemusgrupi liikmed kogevad diskrimineerimist, segregatsiooni, rõhutust, tagakiusamist dominantgrupi liikmete poolt. Tänu võimuerinevustele nende kahe grupi vahel on vähemusgrupp halvemas olukorras.
2. Vähemusgrupp kannab füüsilisi või kultuurilisi erijooni, mis teda dominantgrupist eristab, nende joonte alusel pannakse nad ühtekokku, 'õigele kohale' sotsiaalses struktuuris.
3. Vähemusgrupi liikmed kannavad sarnast grupi eneseteadlikkust, seda üksmeelset grupiteadlikkust loob sarnane poliitiline ja sotsiaalmajanduslik olukord.
4. Üldiselt ei ole vähemusgruppi kuulumine vabatahtlik, see kuuluvus omistatakse inimestele, sest inimesed sünnivad mingisse staatusesse, nad juba kuuluvad selle tõttu kuskile, kellegagi kokku. Inimene ei saa valida sünnistaatust.
5. Üldiselt abielluvad vähemusgrupi liikmed oma grupikaaslastega. Mõnikord avaldavad vähemusgrupi liikmed ise survet grupisiseseks abieluks, selleks

et säilitada grupi kultuuriline edasikestvus. Dominantgrupi liikmed panevad vähemusgrupi liikme grupikuuluvuse mittetunnistamist pahaks.

Vähemusgrupi ja negatiivse sotsiaalse identiteedi mõisted on otseselt seotud. Inimestel on kuuluvusvajadus, vaatamata oma individualistlikkusele ning iseseisvuspüüdele vajatakse vabadustunnet valikute tegemisel. Kõik inimesed kuuluvad mingisse dominant või vähemusgruppi, isegi kui nad ise ei tunne grupiidentiteeti, omistatakse neile väliste sotsiaalsete tunnuste alusel grupikuuluvus. Inimesed on potentsiaalselt paljude gruppide liikmed, kuid ühtekuuluvustunne tekib nende gruppidega, mis on olulised antud indiviidile. Uuringud on näidanud, et klassifitseerituna grupi liikmeks, jõutakse välja grupiidentiteedi ja stereotüpiseerimiseni isegi siis, kui tegu ei ole gruppidevahelise konkurentsiga (Brewer 1979, viidatud Lips 1991). Inimesed, kes juhuslikult satuvad mingisse gruppi, hakkavad tavaliselt tundma positiivset ühtekuuluvustunnet grupiga, eristatakse ja vastandatakse oma gruppi teiste gruppidega.

Kõigil grupiliikmetel on võrdne suhe võimuga, see tugevdab grupiidentiteeti ning gruppidevahelist vaenulikkust ning konkurentsiti. Inimeste tunded olla valitseva grupi liige on teistsugune kui halvemat positsiooni omavas grupis, vähemusgrupis. Huvipakkuv on see, mis tunded valitsevad alistuvgrupi, vähemusgrupi liikmete seas ja kas nad saavad luua positiivse sotsiaalse identiteedi liikmeskonna seas.

Kas naised on vähemusgrupp? Arvuliselt kindlasti mitte, sest naised on maailma elanikkonnast üle poole. 1951. aastal käsitles naised kui vähemusgruppi, kui analüüsis formaalset ja informaalset naistevastast diskrimineerimist, sest leidis naised olevat sarnases olukorras vähemusgruppidega (Hacker 1951, viidatud Lips 1991:181). Naised on vähemusgrupp, sest naised stereotüpiseeritakse vastavalt vähemusgrupile ja naiste psühholoogias on palju sarnaseid elemente, mis on omased vähemusgrupile. Uuringud on näidanud, et sotsiaalselt alaväärtustatud ja väiksemat võimu omavad vähemusgrupi liikmed valivad kahe võimaluse vahel (Allport 1954, viidatud Lips 1991:181):

1. negatiivse sotsiaalse identiteedi aktsepteerimine;
2. eitav hoiak 'oma grupi' kuuluvuse osas.

Lihtsuse mõttes võiks esimesi nimetada *nagu-teised* ja teise valiku langetanuid *mitte-nagu-teised*. Negatiivse sotsiaalse identiteedi tunnistamine tähendab enda grupi negatiivsete stereotüüpide omaks võtmist. Nagu-teised naiste puhul tähendab see nõusolekut, et naised on meestega võrreldes väiksemate annetega ja võimetega, vähemloogilised. Kui naised on need stereotüübid omaks võtnud, siis aktsepteerivad nad allutatust ja võimu puudumist. Vähemusgrupil on raske muuta oma olukorda, sest negatiivse identiteediga grupil on raske organiseerida, viia läbi positiivset muutust oma seisundi parandamiseks.

Mõnikord valivad naised teise võimaluse ja eitavad oma grupikuuluvust, kus naised tunnustavad negatiivseid naiselikke stereotüüpe teiste naiste osas, kuid ei tunnista neid enda kohta käivateks. Mitte-nagu-teised naised väidavad, et neile ei meeldi naiste seltskond ja neil ei ole naissõpru. Kui nad on olnud edukad nn meeste ameti karjääris, siis nad püüavad väita, et nad on andekama, võimekamad kui keskmised naised ning purustavad juba eos võimaluse, et teised naised võiksid loota samale saatusele. Sageli on see nähtav naispoliitikute puhul, kes kipuvad iga hinna eest lahti ütleva oma 'madalast' päritolust ning sulanduda dominantgruppi.

Oluline on tunnustada, et naised ja mehed ei ole monoliitsed, homogeenised grupid, vaid moodustuvad mitmetest alagruppidest, kus igal alagrupil on oma spetsiifiline grupiidentiteet, kuid see jääb seotuks laiema soo- ja sugupoolegrupi identiteediga.

4.2 Võrdõiguslikkus, naiste positsioon tööturul, nende tööalased eesmärgid ja karjäärivõimalused

Eestis on riiklik soolise võrdõiguslikkuse poliitika alles väljakujundamisel. Koostatud on soolise võrdõiguslikkuse seadus (valminud Sotsiaalministeeriumis, esitatud LISA 3), mis ei ole veel läbinud lugemisfaasi. Seaduse eesmärgiks on edendada naiste ja meeste võrdõiguslikkust kui üht põhilist inimõigust, parandades eriti naiste olukorda majandus-, sotsiaal-, haridus-, kultuuri ja muudes ühiskonnaelu valdkondades (SVS, § 1).

Tekkinud ei ole ka veel seaduseelnõust tulenevat diskussiooni ühiskonnas, mis oleks väga vajalik seaduse tõlgendamisel ja hilisemal elluviimisel, seaduse jõustumine on planeeritud 01.01.2002 a. Seaduseelnõu tekst lisa 1.

Uues seaduses sõnastatakse soolise võrdõiguslikkuse mõiste (SVS, § 3):

sooline võrdõiguslikkus ehk naiste ja meeste võrdõiguslikkus – naiste ja meeste võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus tööelus, perekonnaliikmete eest hoolitsemisel, hariduse omandamisel ja teistes ühiskonnaelu valdkondades osalemisel

Eestis on vastuolu statistiliste ning naiste ja meeste olukorda kirjeldavate andmete ning inimeste suhtumise vahel nende andmete interpreteerimise ning strateegilise käsitlemise vahel. Nii naiste kui meeste väärtushinnangud ning hoiakud on väga traditsioonilised, isegi konservatiivsed soorollide osas. Stereotüüpne lähenemine naiste ja meeste töödele, samuti naiselikkusele ja mehelikkusele, mis läheb konflikti kaasajal asetleidnud muutuste ning väljakutsetega ühiskonna poolt, on Eestis ikka veel levinud.

Kui uuringute ja statistika andmed näitavad (LISA 4), et naised saavad meestest vähem palka ka samadel ametikohtadel ühe asutuse piires (nt Tartu Ülikooli palgauuring 1998, analüüsinud Anu Laas), ei usuta ikka veel naiste palgalist diskrimineerimist. Küsimusele (tabel 11) *Kui sageli Teie arvates on Eestis naised meestega võrreldes tööelus allasurutud?* vastab iga viies naine ja mees, et ei tea, kolmandik mehi aga seda ei usu. Naised ise ei taha tunnistada, et neile tehakse sageli liiga, sest naine on kasvatatud olema kena inimene, kes täidab käsked ning ei ole mingi paha tüdruk, väldib konflikte ning vastuhakku, kui miski ei meeldi.

Tabel 11. Naiste ja meeste nõustumine naiste tööelus allasurutuse väitega, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Mitte kunagi	16,1	11,2	7,3	6,1	13,4
Väga harva	14,4	10,7	6,5	5,8	12,4

Vahetevahel	27,7	29,6	12,5	16,2	28,8
Üsna sageli	15,7	20,6	7,1	11,3	18,4
Väga sageli	3,4	5,9	1,5	3,2	4,8
Ei tea	22,6	22,0	10,2	12,1	22,3
Kokku	99,9	100,0	45,2	54,8	100,0

4.2.1 Töötingimused

Töötingimuste hindamine naiste ja meeste poolt on sarnane, ei ole tunda lõhet sugupoolte vahel, mis annab alust väita, et naiste ja meeste poolt tajutud töötingimused on sarnased (tabelid 12-15).

Kas Teie töökohal on liiga kõrge, normaalne või madal vaimne pingeline, stress?

Tabel 12. Naiste ja meeste jaotus hinnangu järgi töö vaimsele pingele

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Liiga kõrge	28,0	29,3	14,3	14,3	28,6
Normaalne	65,7	64,1	33,6	31,3	64,9
Liiga madal	1,8	2,4	0,9	1,2	2,1
Ei ole oluline	4,1	3,9	2,1	1,9	4,0
Kokku	99,6	99,7	51,2	48,8	100,0

Kas Teie töökohal on liiga kõrge, normaalne või madal töötajate vaheline konkurents?

Tabel 13. Naiste ja meeste jaotus hinnangu järgi töötajatevahelisele konkurentsile

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Liiga kõrge	8,9	9,6	4,5	4,7	9,2
Normaalne	63,7	64,7	32,6	31,6	64,2
Liiga madal	4,4	3,5	2,3	1,7	4,0
Ei ole oluline	21,0	20,4	10,7	10,0	20,7
Kokku	98,0	98,2	51,2	48,8	100,0

Sarnased on ka naiste ja meeste poolt antavad hinnangud vastutuse määrale oma töökohal. Meeste oodatav eluiga on Eestis kümme aastat lühem kui naistel ning meeste varajase surma üheks põhjuseks on peetud ka suurt tööpinget ning vastutust. Antud uuringu vastused ei kinnita seisukohta, nagu tajusid mehed oma tööoluliselt suuremat pinget vastutuse suuruse tõttu.

Kas Teie töökohal on liiga kõrge, normaalne või madal vastutus?

Tabel 14. Naiste ja meeste jaotus hinnangu järgi vastutuse määrale oma töökohal

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
--	--------------------	---------------------	-------------------	--------------------	-------

Liiga kõrge	30,1	31,0	15,4	15,1	30,6
Normaalne	66,5	65,8	34,0	32,1	66,1
Liiga madal	1,3	0,6	0,7	0,3	1,0
Ei ole oluline	1,8	2,4	0,9	1,2	2,1
Kokku	99,7	99,8	51,2	48,8	100,0

Tabel 15. Naiste ja meeste jaotus hinnangu järgi töötingimustele 5 aastat tagasi

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Palju paremad	6,2	8,1	3,2	3,9	7,1
Paremad	26,3	27,5	13,5	13,4	26,9
Samasugused	35,1	33,1	18,0	16,2	34,1
Halvemad	12,5	11,6	6,4	5,7	12,1
Palju halvemad	2,1	2,2	1,1	1,1	2,1
Ei töötanud 5 aastat tagasi	16,2	16,9	8,3	8,3	16,6
Kokku	98,4	99,4	51,2	48,8	100,0

Intervjuud ning vestlusingid kinnitavad seda, et naised ei ole eriti mõelnud naiste kui grupi positsioonile, samuti ei ole nad kursis naiste ja meeste positsiooni kirjeldava faktilise materjaliga. Tegelikult valitseb naiste ja meeste arutelus sooküsimustes 20. sajandi keskpaik, kus ei ole paljusid mõtteid veel endale ega ühiskonnale teadvustatudki.

Tundub, et ka naised ise ei ole oma olukorra peale tööturul tegelikult eriti mõelnud, või kui on, siis peetakse "kehtivat" olukorda tavapäraseks ja mittemuudetavaks, sest see on alati nii olnud. (naine, 29)

Osa naisi kahtleb selles, kas võrdõiguslikkus naiste ja meeste vahel on oluline küsimus. Mõned arvavad, et sellest ei ole tegelikult eriti mõeldud ja sellest ei teatagi, mida see tähendab. Mõiste on võõras ja pretensioonikas, kuid sisu tundmatu.

Võrdõiguslikkus on termin mida kuuleb palju, aga selle sõna olemusest saavad vähesed täielikult aru. Vestluse käigus tasandatakse see sageli nn. kodutööde pinnale, et täna pesin mina nõud homme sina (mees)jne. Samas tähendab see sõna võrdseid võimalusi ennast ühiskonnas läbilöömiseks, samu kriteeriume töökohtade saamisel, riigi poolset garantiid, lapsepuhkuselt tagasitulistajatele, jne. (naine, 25)

Maailma naised on juba kolmkümmend aastat rääkinud naiste kodutööde tegemise ning perekonna eest hoolitsemise majanduslikust väärtusest, selle hinnast, laste kasvatamise ja kodutööde naistele kompenseerimise teemadel.

Ideaalis võiks ju olla, et naine oleks oma laste kasvatamisel ja kodutööde tegemisel samamoodi tasustatud kui tööil käiv inimene. Miks kodus tööd tegev, näit. 3 last kasvatav naine, (mis on vaat et suurema koormusega töö kui 8-9 tundi mehel) on tasustatud minimaalselt, tal puuduvad teatud sots. garantiid, need aastad ei lähe arvesse pensioni arvestamisel jne. Palk ju puudub! Nii saabki naisest ülalpeetav ja

see on juba ebavõrdne situatsioon iga kord mehe käest raha küsida võib naise enesehinnangut tublisti kahandada, isegi kui abielu alguses ollaksegi teineteisest majanduslikult sõltumatud, siis pärast lapse (laste) sündi selline seis kaob. Ja tihti venib või võib naise tööalane karjäär laste sünniga ka lõppeda. Ma ei arva, et selline situatsioon on ainult negatiivne kuna on ka neid naisi, kes peavadki oma ülesandeks kodus lapsi kasvatada. Kõik ei saagi täiskohaga karjääriredelit mööda ülespoole turnida. (naine, 25)

Samuti on probleemiks palk. /---/ naised teevad palju väga madalalt tasustatud tööd. (meditsiiniõed, õpetajad, lasteaiakasvatajad). Ma arvan, et eksisteerib diskrimineerimist nii töölevõtmisel kui ka palkade maksmisel. Seda põhjendatakse nii, et mees on ju peretoiija, ja naisele polegi nii palju vaja. Palk peaks ju ennekõike seotud olema tehtud tööga. On ka palju üksikemasid, nendegi kohta kehtivad samad reeglid kui abielus või vabaabielus inimeste kohta. (naine, 25)

Võrdõiguslikkus on mõiste, mille üle meile ühiskonnas armastatakse ironiseerida. Räägitakse naiste ja meeste identsuse ja ühesugususe teemadel, et mehed hakkavad nüüd sünnitama ja naised kraave kaevama. Tegelikuses peaks see aga tähendama kõigile inimestele võrdseid õigusi ja võrdseid (stardi)võimalusi ühiskonnas, millega kaasnevad vastavad kohustused ja vastutused. Seega käsitletakse võrdõiguslikkust ekslikult meeste ja naiste individuaalsete suhete küsimusena (nõukogude ühiskonna poolt kujundatud igandlik arusaam?), ja mida lahendada saab ainult ühiskonna tasandil. Erinevused meeste ja naiste vahel tulenevad andekusest, töökusest, kasvatuses jms, mitte soost või päritolust. Selle kõige juures jäävad naised ja mehed ikka naisteks ja meesteks, keda iseloomustavad erinevad väärtushinnangud ja erinev elulaad.

Kõrgetel positsioonidel ülemustena ollakse harjunud nägema mehi. Mõttemall on, et mees suudab ja jõuab rohkem, et mehed on paremad juhid. Ka paljud naised usuvad, et juhtivad kohad sobivadki just meestele. Seejuures - kui mehed satuvad juhtivatele kohtadele tihti traditsiooniga (ollakse harjunud, peetakse loomulikuks ja võimaliku valiku korral valitakse mees), siis naised peavad pidevalt võrdluse tõttu ametivendadega end ja oma tublidust rohkem tõestama. Seetõttu polegi naistel väga lihtsalt võimalik jõuda ühiskonnas nii kõrgetele positsioonidele kui meestel. (naine, 29)

Naised, ise väidavad, et naistel on väiksemad võimed ja madalam kompetents

Naised ei ole homogeenne grupp, mis mõtleb suures osas sarnaselt, valitseb naiste vaadete paljusus naisi puudutavates küsimustes. Nii on võimalik ning laialt levinud arvamus naiste seas, et naised ongi vähem võimekad ning madalama kompetentsiga. Näiteks võib tuua arvamuse, mis põhjendab, et naised saavad parasjagu oma võimetele vastavat palka, sest naised ei suuda teha meestega samu asju. Rohkemaks ei ole naised kahjuks ei kompetentsi ega suutlikkuse tõttu võimelised välja teenima:

Võrdõiguslikkus on täiesti olemas- nii mehed kui naised võiksid teha samasid asju, ainult et naised ei suuda. Olenevalt elualadest on kindlasti palju eelistusi. Palju oleneb siiski konkreetse inimese võimetest.

Kui naised mingile tasemele välja on juba jõudnud (karjäär), on neil kergem edasi minna. Alustada on tavaliselt raske ja seda kindlasti ka seetõttu, et mineviku töövõite pole näidata või siis ei hinnata end ise piisavalt. Võibolla puudub toetav kaasa. (naine, 28)

Eriti vanematel naistel on küll hea formaalharidus, kuid selle sisu on ajast ja arust.

Naiste positsioon tööturul on loomulikult teisejärguline. Pead olema tõesti väga pädev ja rohkem vaeva nägema kui mehed. Aga viimasel ajal on ka siin muutusi. Suur probleem on naiste haritusega. On küll harituid naisi palju, aga aktiivseid nende seas vähe, sest tihtipeale nad ise ei sea endale eesmärgiks tippu jõudmist ja pühenduvad perele rohkem. (naine, 34)

Naistele meesülemus!

Naised ise eelistavad meesülemust.

Ülemused peaksid siiski mehed olema, sest nemad on vähem emotsionaalsed ja ei vii asju nii ruttu isiklikule tasandile. Samas võtavad nad vähem isiklikult ka kriitikat ja tööalaseid konflikte ning on otsustusjulgemad, -kindlamad. Naistele nagu tundub, et on ka kergem alluda meesülematele. Võibolla see tingitud ka sellest, et naine-naiselega suhtlemisel libisetakse liiga kiiresti isiklikule tasandile ja varem või hiljem hakkab see tööasjade ajamist mingil moel segama, sest kõike seostatakse isikliku elu ja perega. (naine, 28)

Mis puutub naiste ja meeste võrdõiguslikkusesse, siis tundub, et kui on vaja valida, siis valitakse mees, kuna naisel on ka teine roll – emadus ja perekonna eest hoolitsemine. Samas naised ise soodustavad seda, et eelistatavad on mehed, kuna nemad lepivad ka vähesega.

Naiste tööalased eesmärgid on ennast realiseerida, karjäärivõimalused on vähestel ning võimalik, et üksijäämise hinnaga. (naine, 53)

Mehed on samuti naiste ja meeste võrdsete võimaluste osas väga erinevalt meelestatud.

Sõjaväelises süsteemis olles tundub esmapilgul, et võrdõiguslikkus täiesti eksisteerib-naisi tuleb iga päevaga juurde, neile makstakse palka samadel alustel meestega, karjääri tegemiseks oleksid võimalused justkui olemas.

Veel üsna hiljuti valitses küll olukord, kus lausa avalikult öeldi kõrgema juhtkonna poolt välja, et naistel pole sõjaväes midagi teha, või kui, siis võibolla ainult kantseleis. Kuid nüüd on ajad muutunud ja teoreetiliselt väidetakse naistel olevat võrdsed võimalused.

Samas on kaitsejõududes naisi, kes on seal töötanud juba aastaid ja ametiredelil väga aeglaselt ülespoole liikunud. Võibolla on nende tööalased eesmärgid olnud tagasihoidlikumad või erinevad, kuid unustada ei saa, et kui tsiviilstruktuurides töötades hinnatakse inimesi (eeldatavasti) nende panuse järgi, siis sõjaväes lisanduvad siia veel igasugused muud kaalutlused pluss taas naiste eneste tagasihoidlikkus. (mees, 30)

1990ndate alguse unikaalsus

Naised jäid privatiseerimisprotsessis mängust välja:

*Siinkohal vaatleksin põgusalt teemat naiste positsioon tööturul, kus osaliselt on praeguses olukorras süüdi ühiskond ise. **90-ndate alguses oli populaarne jääda koju lapsi kasvatama ja seetõttu jäid ka paljud tööturult välja. Samas oli just siis ühiskonnas suurte ümberkorralduste aeg ja võimalus karjääri teha, eriti noortel.** Seega jäi suur osa hea haridusega naisi mängust välja. Tol ajal olid muutused tohutult kiired, et aastaid kodus oldud, oli pea võimatu naasta samale tööpositsioonile kui enne. (naine, 25)*

Fookusgrupis kõlama jäänud seisukohad naiste positsiooni kohta tööturul

Naine, 34 (2 aastat tööstaaž): *Loomulikult eelistatakse mehi, aga naised seda pahaks ei pane. Maapiirkondades on omavalitsustes väga palju naisi ainult seepärast, et **haritud mehi pole eriti maale jäänud**, ning muud võtta pole.*

Isegi kui ettevõtte juhiks on naine, valib ta siiski võimalusel mehe. Aga kuna naisi on tahtmatult Eesti riigis rohkem on ka neile viimasel ajal võimalusi rohkem.

Naine, 25: *Sain tööle ainult läbi oma teadmiste ja see teeb rõõmu.*

Naine, 61: *Muret teeb suur tööpuudus nii meeste kui naiste seas. Kui saadki tööle, siis kas see on õnn või õnnetus, kui palk on brutos 2000 krooni.*

Pere kaotab kõik toetused aga vastu saab veel vähem, sest tööl käimine vajab palju lisakulutusi, näiteks riidetust jne.

Pered lagunevad just raha nappuse tõttu või ei planeeritagi peret üldse. Kõik jutud, et kui oled tubli saad töökoha alati ...on jama... jah väikesepalgalise saad aga sellega elad vaevalt üksi ära, mis pere loomisele sugugi kaasa ei aita...

Naine, 30: *Naistele on tööturg pingelisem, eriti kõrgharidusega naistele. Väga palju määravad tänapäeval ära ka tutvused ja eelarvamused. Iga naine tahaks oma haridusele kohast tööd, aga see on raske. Siiski, kui saad kuhugi tööle, siis keegi sinu aktiivsust ei sega, ja karjääri saad teha, kui suudad meestega sammu pidada ning pere ei sega.*

Naine, 27: *Ma arvan, et naised saavutaksid kõrgemaid positsioone kui nad kõvemat häält teeksid.*

Kas plakatid selga ja Toompeale?

Naine, 27: *Ei sugugi mitte, mõtlesin selle all hoopis oma arvamuste väljaitlemist suuremate seltskondade ees ja meedias.*

Tagasihoidlikkus on voores küll aga see ei aita naiste kohta reaalselt arvamust kujundada.

*Töökohti saavad mehed paremini ka seetõttu, et väga paljud asjad otsustatakse saunalaval. See pole saladus, et mehed saavad vaba aega veeta mõnusalt klubides ja puhkemajades, kuhu naisi eriti kutsuta, ja kui, siis mitte karjäärinaisi. Naisteklubid pole meeste klubidega võrdsed seetõttu, et naisi kõrgetel positsioonidel on vähe ning efekt on palju väiksem. Loomulikult **kõrgel positsioonis oleval naisel on endalgi palju vaeva seal püsimiseks, et toetada teist naist.***

4.3 Tegurid, mis põhjustavad naiste passiivsuse ja väikese esindatuse juhtivatel kohtadel poliitikas ja majanduses

4.3.1 Naiste madala poliitilise esindatuse põhjused

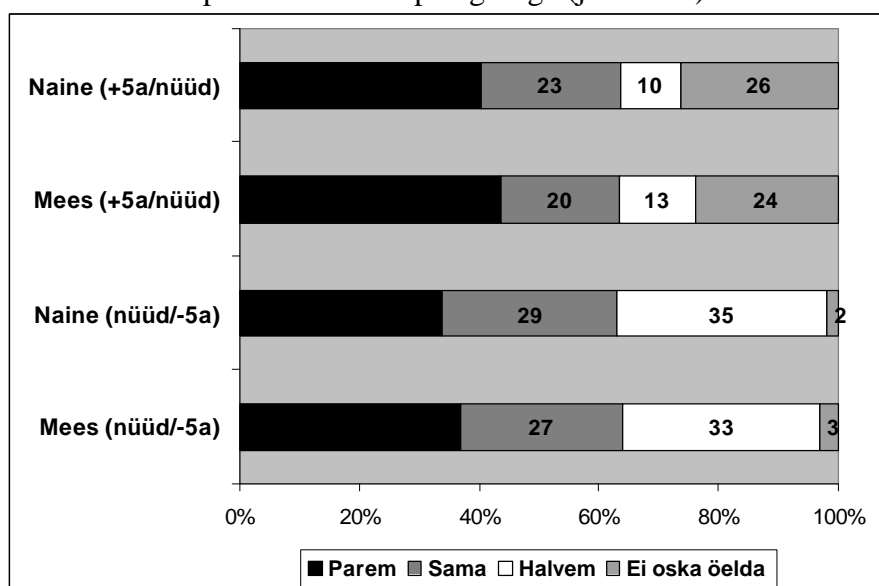
Madal sotsiaalne kapital, mida saab mõõta osavõtu järgi erinevatest organisatsioonidest ning usalduse järgi institutsioonidesse. Kolmandik vastanutest tunneb huvi poliitika vastu, nende seas on naisi veidi rohkem kui mehi. Samas tuleb tunnistada, et poliitikast mittehuvitatute seas on mehi küll veidi vähem kui naisi, kuid siiski väga palju (tabel 16).

Tabel 16. Poliitikast huvitumine sugude lõikes, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Väga huvitatud	8,8	4,6	4,0	2,5	6,5
Üsna huvitatud	29,7	24,7	13,4	13,5	27,0
Mitte eriti huvitatud	40,4	44,7	18,2	24,5	42,8
Ei ole üldse huvitatud	20,8	25,2	9,4	13,8	23,2
Kokku	99,7	99,2	45	54,3	99,5

Kuivõrd Te olete poliitikast huvitatud?

Nii alla 45-aastased naised ja mehed loodavad oma majandusliku olukorra paranemisele viie aasta pärast võrreldes praegusega (joonis 14)

Joonis 14. 18-44-aastaste naiste ja meeste hinnangud majanduslikule olukorrale, %

Eestis on kindlalt esindatud seisukoht, mis väidab, et naised ise ei tahagi meestega konkureerida.

Naised arvavad juba võibolla oma sisimas, et mehed saavad paremini hakkama ja ei tahagi niipalju konkureerida, eriti kui nad teavad, et ka mehed on kandidaatideks. Naised ei soovi enestele tihti sama suurt vastutust võtta kui mehed seda teevad ja sellest tulenevalt on nad ka passiivsemad.

Enda mitmete asjade vahel jagamine on komplitseeritud ja naised just seda tavaliselt teevad- tegelevad laste, mehe, perekonnaga tervikuna, lisaks veel töö ja natuke aega

iseendale. Kuna mehed keskenduvad tänapäeval pigem tööle ja perekond on neile midagi sellist, mis lihtsalt on, või siis pole teda üldse, ja kodus majandavad harva. Sellest tulenevalt peavad naised aga mitu korda rohkem pingutama, et meestega konkureerida ning lõpuks nad lihtsalt loobuvad või lepivad vähemaga. (naine, 28)

*Töö ja pereelu ühendamine eelkõige naiste probleem. Ükskõik milline valik on seotud teatud loobumiste hinnaga. **Kui valitakse töö- ja ametialane karjäär, ei julgeta tihti muretseda lapsi. Seda ajapuudusel või kartuses kaotada olemasolev töökoht, kvalifikatsioon ja karjäärivõimalused, kuna viimased on seotud pidevate täiendkoolitustega, ületunnitöödega jmt.***

Kui valik on vastupidine – lapsed ja perekond, on olukord samuti keeruline. Lapsehoolduspuhkusel olles vähenevad võimalused end endise töökoha nõuetele pädevana ja/või uute suundadega kursis hoida ja konkurentsivõimekus väheneb. Kui juba töötav naine on tihti lastega kodus, kannatab tema tööelu samal põhjusel, mis omakorda tähendab, et naisel on väiksemad šansid edu saavutada, karjääri teha ja kõrgemat palka saada.

*Mis mõtet on rääkida liiga väheste naiste poliitikasse ja majandusse juhtivatele kohtadele jõudmisest, kui **suurem osa naisi maadleb majanduslike raskustega ja jagavad nappi aega töö, pere ja iseenda vahel.** Järelkult on nende huvi suunatud ainult elementaarsele hakkamasaamisele. (naine, 29)*

*Ise töötan kollektiivis, kus juhtivad jõud on kõik naised. Kollektiivist 10% on mehed, kes kõik on keskpärased. Väga võimekaid naisi on kollektiivis küll. Võimalik, et kui haridustöötajate palk oleks samal tasemel kui näiteks Saksamaal, siis tuleks mehi rohkem õpetajateks ja tõenäoliselt ka juhtivatele kohtadele koolidesse. Poliitika ei huvita, ei oska vastata. **Poliitika on rohkem meeste ala.** (naine, 53)*

Naised on sageli rohkem oma perele kui avalikule sfäärile orienteeritud, kui nad peavad valima nende kahe ühitamise vahel. Naiste madalam positsioon on seotud raskete valikutega, kuid ka halva suhtlusoskusega.

Naised räägivad meestega liiga vähe, või õigemini suhtlevad halvasti. Hoitakse kuidagi meestest eemale. Näiteks on volikogu vaheaeg, siis on mehed ühte nurka koondunud ja naised teises nurgas. Naisi ei ajaks mehed oma seltskonnast ära, aga nad ise ei julge või on oma eelarvamuste kütkeis. See segab kindlasti naisi oma eesmärke saavutamast ja positsioonile tõusmast ning üldse töökohta saada. (naine, 34)

*Olla aktiivne tänapäeval pole suur probleem ja võimalusi on ka naistel palju. Arvan igas valdkonnas on ka naised pädevad kaasa rääkima. Loomulikult peavad naised selleks palju aktiivsemad olema ja oma arvamusi avaldama. Ma olen nõus, et naised on oma eesmärkides passiivsed. **Neid peaks kuidagi julgustama, sest naised kardavad kriitikat ja tihti kahtlevad oma arvamuses, mis segab neil avalikkuse ette tulla.** (naine, 34-aastane)*

Olukorda analüüsiv mees väidab, et naistele on takistuseks lapsed, perekonna eest hoolitsemine ja õpitud käitumismallid, rollihoiakud.

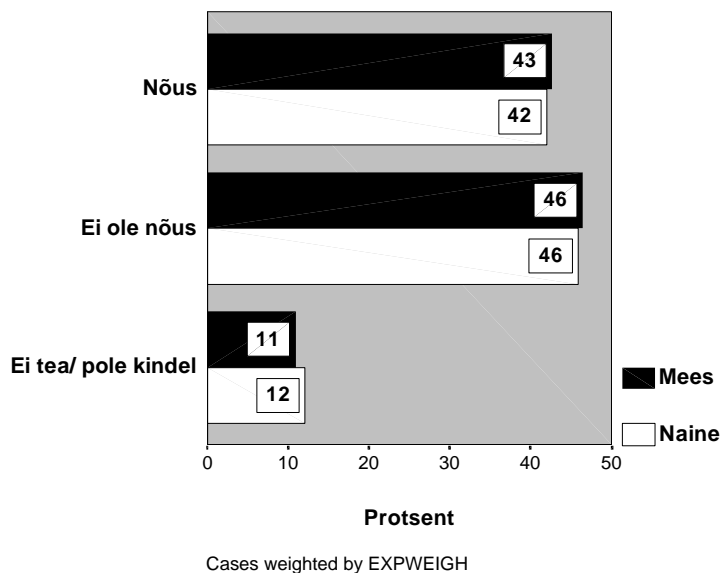
Arvatavasti peegeldab olukord poliitikas ja majanduses kaudselt ka olukorda kaitsejõududes või on see vastupidi. Tegureid on kindlasti mitmeid, kuid olulisim nendest tundub olevat lapsed ja perekond. Lisada võiks aegade jooksul omandatud harjumuse olla teine ja/ või pidevalt kellelegi toetuda.

Kui kunagi ja võibolla ka praegu peetakse kohustuslikku ajateenistust kasutuks ajaraiskamiseks ning kadestatakse tütarlapsi, sest nemad sellest ju pääsevad, siis peale sedasama ajateenistust on noormehed vabad minema ja tegema kõike. Sama aga ei saa öelda naiste kohta - saades emadeks hindavad nad nii mõnedki asjaolud ümber ja valivad kindla sissetuleku, lükates karjääriplaanid tulevikku, neid seejärel vaikselt unustama hakates.

Millegipärast peetakse lapsi ja laste kasvatamist rohkem naiste pärisosaks. Võiks ju näidata näpuga meeste poole ja nõuda nende suuremat osalemisaktiivsust, kuid ei saa unustada naiste osa selle mõtlemise kujundamisel.

Õpime juba kodus, et naine ja lapsed käivad koos, isa aga toidab peret. Osaliselt võib ju ka see olla olukorra põhjustajaks miks naised, omandades hea hariduse, ei mõtle mitte karjäärile, vaid jäävad lastega. Olukord on küll muutuma hakanud ja enam ei jääda niisama lihtsalt lastega koju, kuid tundub, et põhjuseks ei ole mitte niivõrd vasttärrganud soov lapsi kasvatada kui lihtsalt vajadus raha teenida. (mees, 30)

4.4 Pereplaneerimise ning laste kasvatamisega seonduvad probleemid

Joonis 15. Naiste ja meeste nõustumine väitega, et kõik sõltub lapsepõlvkodust, %

Sageli kõlab arvamus, et kui lapsepõlvkodus on palju probleeme, siis hakkavad probleemid esile kerkima ka iseenda loodavas perekonnas. Nõustumine väitega, et *Kõik see, mida inimene elus võib saavutada, sõltub eelkõige perekonnast, kust ta pärit on* näitab seda, et arvamused perekonna mõjust inimese elule on sooliselt tasakaalus, väite poolt ja vastu olijad jagunevad samuti pea pooleks.

Lastesaamissoovi ning soovitud laste arvu oma perekonnas on analüüsitud ainult alla 45-aastaste vastajate põhjal. Pooled vastajatest tahavad veel lapsi ning pooled mitte. Iga teine mees tahab veel lapsi, naiste seas on lapsesaamissoov väiksem.

Kas Te soovite endale veel lapsi?

Tabel 17. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus lapsesaamissoovi järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Jah	51,4	42,5	25,5	21,4	46,9
Ei	41,6	51,6	20,6	26,0	46,6
Kokku	93,0	94,1	49,6	50,4	100,0

Pooled naised ja mehed tahavad endale kahte last, neljandik tahab kolme last. Vaid ühe lapsega piirduksid 8% meestest ning 10% naistest (tabel 18)

Mitu last endale (kokku) sooviksite?

Tabel 18. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus soovitava laste arvu järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
1	8,3	9,9	4,5	4,5	9,0
2	51,5	54,5	27,9	24,9	52,8
3	23,9	24,3	13,0	11,1	24,1
4+	4,0	4,9	2,1	2,2	4,4
Kokku	87,7	93,6	47,5	42,7	90,3

9,5% keeldusid sellele küsimusele vastamast, kuigi oli olemas ka vastusevariant, et ei tea.

Miks lapsed? Vastajale on olulised alljärgnevad väited, mis on reastatud olulisuse järjekorras (tabel 19). Üsna kummaline on see, et praeguse aja alla 45-aastastest vastajatest arvavad ligi pooled, et lapsed peletavad vanadusüksindust.

Tabel 19. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus arvamusest laste vajalikkuse põhjustest, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
On loomulik, et igal inimesel on järeltulijad, kes tema elu edasi viivad	79,2	67,9	43,0	31,0	74,0
Lapsed aitavad vältida üksindust vanas eas	48,2	46,7	26,2	21,3	47,5
Olemasolevale lapsele/lastele oleks kaaslast vaja	22,2	36,9	12,1	16,9	28,9
Lapsed kindlustavad abielu-/kooselusidemed	27,5	25,5	14,9	11,7	26,6
Soovite saada last (praeguse) abikaasa/partneriga	21,3	26,4	11,6	12,0	23,6
Soovite aidata kaasa Eesti rahva püsijäämisele	25,7	20,4	14,0	9,3	23,3
Laps on oluline eneseteostuseks	22,0	23,7	12,0	10,8	22,8
Soovite/abikaasa, partner soovib saadanimelt poega/tütart	14,2	14,5	7,7	6,6	14,3
(Veel üks) laps on kasulik Teie tervisele ja välimusele	2,8	5,3	1,5	2,4	4,0
Mingi muu põhjus	0,0	2,1	0,0	1,0	1,0

Kuigi pooled vastajatest soovivad veel lapsi, lükkavad nad lastesaamisotsuse kaugemale kui kaks aastat (tabel 20).

Kas kavatsete järgneva kahe aasta jooksul endale lapsi muretseda?

Tabel Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus lastesaamissoovi järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Jah	23,2	24,6	12,6	11,2	23,8
Ei	40,3	42,8	21,9	19,6	41,5
Keeldub vastamast	36,5	32,4	19,8	14,8	34,6
Kokku	100,0	99,8	54,3	45,6	99,9

Lastesaamise edasilükkamise või loobumise põhjused on mitmesugused, kuid kahjuks domineerivad majanduslikud probleemid (tabel 21).

Tabel 21. Alla 45-aastaste naiste ja meeste jaotus lastesaamise edasilükkamise põhjuste järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Rahalised raskused	46,7	46,5	24,7	22,0	46,6
Soovite ennast enne majanduslikult kindlustada	39,2	40,4	20,7	19,0	39,7
Ise olete liiga noor	39,1	32,9	20,6	15,5	36,2
Eluasemega seotud probleemid	29,5	30,5	15,6	14,4	30,0
Teil/partneril on õpingud pooleli või kavatsete õppima asuda	23,9	36,0	12,6	17,0	29,6
Eesti praegune olukord ei soosi laste sünnitamist	26,9	31,4	14,2	14,8	29,0
Sobiv partner puudub	29,1	25,0	15,4	11,8	27,1
Tunnete ebakindlust lapse tuleviku suhtes	19,9	27,0	10,5	12,7	23,2
Te ei soovi karjääriredelilt kõrvale astuda	2,9	7,7	1,5	3,6	5,2
Teie või partneri tervislikud põhjused, sh ka probleem laste saamisel	4,8	5,7	2,5	2,7	5,2
Partner ei soovi praegu lapsi	4,4	5,9	2,3	2,8	5,1
Kardate/partner kardab töökohta kaotada	3,3	7,2	1,7	3,4	5,1
Suhted partneriga on halvad, ebakindlad	2,7	5,2	1,4	2,4	3,9
Probleemid laste hooldamisega	2,6	5,4	1,4	2,5	3,9
Ise olete liiga vana	2,6	3,7	1,4	1,8	3,1
Partner on liiga noor	1,8	3,5	0,9	1,6	2,6
Partner on liiga vana	2,1	0,3	1,1	0,2	1,2
Mingi muu põhjus	3,0	1,8	1,6	0,9	2,5

Suureks probleemiks väikerahva jaoks on madal sündimus ning lumepallina kasvav perekonna kui väärtuse tegelik alahindamine:

Peredest rääkides tundub, et neil on üha vähenev tähtsus inimeste jaoks. Suurepäraselt saab hakkama ka abiellumata, see omakorda tähendab kindlusetusetunnet naistele ja lastele (loomulikult ka meestele). Näib, et kooselu on midagi sellist mis iga hetk võib katkeda ja kui selle jooksul "juhuslikult" ka laps sündis, siis see ei kohusta nagu millekski ja pealegi on laps eelkõige siiski osake emast. Lapsed, kes seda kõike näevad, hakkavad seda üha loomulikumaks pidama ja kus nad siis teavad püüelda perekonna ja selle harmoonia poole kui neil endil selline kogemus puudub. (mees, 30)

Konservatiivse naise seisukoht:

Pereplaneerimisega tegeldakse vist üldse suhteliselt harva ja kui, siis tegelevad sellegagi peamiselt naised, nemad elavad ka rohkem nn reaalses maailmas. Planeerimatust näitab nii suur lahutuste hulk, kui ka suur hulk vallaslapse, kuigi tänapäeval vallaslaps iseenesest enam mingiks uudiseks või häbiasjaks pole. Tihti on probleemideks ka ajapuudusest tingitud möödarääkimised või siis üldse mitte rääkimine. Kohati tundub, et nii mõnigi mees tänapäeva Eestis arvab, et lapsed rohkem naiste rida on, ja nemad ka otsustavad, kuna ja mitu neid olema peaks. (naine, 28)

Liiga väikene riigipoolne toetus, sobivate elamistingimuste ja ühiskonnapoolse toetuse puudumine, sobiva elukaaslase puudumine, ebakindlus nii lapse kui enda tuleviku suhtes, majanduslikud raskused – st rahaliselt pole võimalik lapsi kasvatada, hariduse (jätkuv) omandamine, ajapuudus seoses väga suure töökoormusega või kartus kaotada olemasolev hea töökoht, eelnevast tingitud terviseprobleemid nagu stress jm. Niisiis on pereplaneerimist takistavad asjaolud kõik eelpoolnimetatud, kokkuvõtlikult aga mure eelkõige enesega toimetuleku pärast ja mure võimaliku lapsega toimetuleku pärast. (naine, 29)

*Palju on stressi, ülepinget ning naiste **tervis** on halvenenud. **Hariduse probleem** on ka, lõpetatud haridus peaks olema, hea kui kõrgem, ka kodusel naisel, sest eelkõige on laste juures kodus ju naine, mees võib ka, aga naine on olulisem. Kolmandaks on **majandusliku kindlustatuse probleem**, kuna laste õige kasvatamine eeldab ka arendamist (ringid, koolid, lasteaiaid, trennid jne), mis nõuab raha. **Priske rahakoti eest peab hoolitsema isa.** Pered lähevad lõhki, kui piisavalt raha pole. See on ka üks lastekasvatamisega seotud probleem. Ausalt öeldes üksikemasid sellises majanduslikult raskes situatsioonis enam üldse ette ei kujuta. (naine, 53)*

Perekonnas on naiste seis muutumas, aga see toob kaasa muidki muutusi. Noorema põlvkonna mehed ja naised suudavad kokku leppida juba eelnevalt ning planeerida tegevusi, aga vanema põlvkonna mehed on raskem seltskond. Kuna nad on kasvatatud teises vaimus, kus olid täpsemalt määratletud naiste ja meeste rollid peres. Sellistes peredes võetakse muutusi vastu valusamalt ja tihti lõpevad lahutustega. (naine, 34)

Mehe arvamus pereplaneerimisest:

Tundub, et planeerimine kui selline täiesti toimib. Seda juhul kui nimetame pereplaneerimiseks piirdumist ühe lapsega või laste saamise kaugemasse tulevikku edasi lükkamist. Püüdes asja taas sõjaväe süsteemi seest vaadata, näen ümberringi mitmeid kohe-kohe emaks saavaid naisterahvaid, kes samas mitte kindlad ei ole, et nad aastagi kodus on. Tundub, et töökoha poolne surve paneb tänapäeval nii mõndagi paika ja erandiks pole ka pereplaneerimine. Kui lisada siia veel olukord, kus noored inimesed (sõjaväelased) on võtnud enestele kohustuse esimese kutsumise peale teise linna sõita, jääb pere nende poolt küll planeerimata või teeb seda taas vaid naine- kui see olemas. (mees, 30)

Laste kasvatamine on naiste asi ja naiste õlul

Laste kasvatamine haakub sellesse teemasse hästi, sest meedia vahendusel on inimesed üldiselt kursis olukorraga, kus just nimelt sõjaväelaste perekondades näevad paljud lapsed oma isa ainult nädalavahetustel. Mis erilisest kasvatamisest sel puhul juttu saab olla. Kaldutakse äärmustesse, kus nõutakse väga paljut või siis lubatakse teha hoopis kõike, asjade tegelikku olemusse süüvimata.

Küire elutempo jätab hooletusse lapsed, nii emad kui isad püüavad oma üha vähenevat aega lastele kompenseerida erinevate huviringide ja leludega, kuid lapsed vajavad eelkõige siiski perekonda ja alles siis kõike muud. (mees, 30)

Isadel ei ole aega, lapsed jäävad isadega võõraks ning igapäevaprobleeme lahendatakse läbi emade.

Laste kasvatamisega tegelevad enamjaolt naised. Isade päevad venivad tihtipeale väga pikaks ja nende osa lastekasvatamises kipub naiste kaudu käima. Isagi aga peaks teadma, mis toimub ja kasvatusküsimused peaks vanemate vahel läbi olema räägitud. Tundub, et emad on need, keda rohkem usaldatakse. Isadega võib küll hästi läbi saada, kuid oma muredega minnakse siiski emade juurde (kui muidugi minnakse!) ja seda isegi siis kui ollakse isaga lähedane ja praktiline nõu juba käes. (naine, 28)

Fookusgrupp 2 arvas pereplaneerimisest järgmist:

Kes Eesti peredes pereplaneerimisega ja laste kasvatamisega tegeleb?

Naine, 52: *Tänapäeval näen tütre pealt, et pereplaneerimisega tegelevad piisavalt võrdselt mõlemad vanemad. Kahju, et nii hilja lapsi soetavad. Arvan isegi, et üle planeeritakse. Naised on isegi rohkem valmis sünnitama, kuid mehed mõtlevad majanduslikumalt. Loomulikult on väga erinevaid peresid aga, kes üldse planeerivad siis nendel on kasvatamisega tegelemine samuti piisavalt võrdselt.*

KÕIK ühel nõul: *Kõik on peresisene kokkuleppe asi. Kui naine on mehega eelnevalt läbi arutanud kõik tegevused ...probleeme kohe palju vähem.*

4.5 Riigi võimalused naisküsimusega seotud probleemide lahendamiseks

Arvan, et riik peaks natukenegi rohkem hoolitsema selle eest, et naistel ka pärast lastega kodusoldud aega oleks võimalused täisväärtuslikult tööellu naasta. (Et laste sünni ei peaks lükkama lõputusse kaugusesse, vaid võiks sünnitada, kui ollakse ka ise veel noor.) Võiks olla kursusi, täiendõpet, paremaid võimalusi lapsehoidja palkamiseks, sellekohast informatsiooni, rohkem võimalusi töötada osalise tööajaga või kodus. (naine, 25)

Riik saab ja peaks toetama soolist tööjaotust, kasvatustööd ja jagama toetusi:

Ei teagi kas naiste, meeste palgad peaksid samadel tasemetel olema. Loomulikult peaks sama töö eest sama palka saama, kuid kui mõelda sellele, et tänapäeva Eestis levinud arusaamade kohaselt peavad siiski mehed perekondi ülal ning kui nüüd lisanduks meeste muudele muredele veel ka tõsine mure oma sissetuleku pärast, siis ei kujutaks tekkida võivat olukorda ettegi.

Samas peaksid naised kui emad olema ühiskonna poolt väärtustatud ja toetustega meeles peetud. Toetused omakorda peaksid seda ka sisuliselt olema, sest praeguse aja lastetoetustega lapsi üles kasvatada ei saa. Räägitakse küll vajadusest laste järele ja ema rollist ühiskonnas, kuid see on ainult jutt. Fakt on, et kui noor pere valib sissetulekute suurenemise ja lapse vahel, siis viimane jääb kaotajaks. Hiljem selgub, et õige aeg on mööda läinud või on lihtsalt lihtsam koduloom võtta, seda enam, et elurütm ja rutiin ei lubagi nagu last. (naine, 28)

Riik peaks soodustama ja toetama tugeva perekonna loomist ja püsimist. Selle aluseks on turvaline keskkond, oma kodu, korralik haridus ja töö, lastehoiuteenuste parem kättesaadavus jms.

Korrigeerida tuleb seadusandlust ja programme meeste ja naiste võrdse kohtlemise, ühiskonnas juurdunud (meedia poolt kujundatud) ebaratsionaalsete stereotüüpide (imidžite) ja rollijaotuste (nii tööil kui kodus) ümberkujundamiseks.

Üldsust tuleb **teavitada regulaarsete sotsioloogiliste uuringute tulemustest** naiste ja meeste staatuse kohta ühiskonnas ja **selgitada** olemasolevate nähtuste ja tendentside **mõju ühiskonnale** tervikuna ning tema erinevatele valdkondadele. (naine, 29)

Kindlasti tuleb üle vaadata igasugused **lastetoetused**. Ja **tööpuuduse probleem** vajab lahendamist, kuna paljud naised ei julge peret planeerima hakatagi, kartes kaotada juba olemasolevat töökohta. Naisküsimus ei ole muidugi mitte ainult emadus, vaid ka **pere ja palga küsimus**. Naiste probleem on ka see, kui nende kõrval ei ole hästikindlustatud meest, või kui **naise kõrval on nõrk mees** – alkohoolik või suisa narkomaan. Ja karjäärinaised on ju tihti üldse üksinda, ilma perekonnata. Nii et **riik võiks midagi tugeva ja kindlustatud perekonna loomise ja hoidmise heaks ära teha**. Liiga palju makstakse ümbrikupalkasid, näiteid on oma tuttavate pealt võtta, kus

firma seab töötaja lihtsalt fakti ette ja muidugi on tegemist naisterahvaga. Riik peaks ümbrikupalganduse vastu rohkem võitlema ja maksumaksmise üle rangemat kontrolli kehtestama, et kõik vajalikud maksud kätte saada lastetoetusteks, haigekassarahadeks ja igasugusteks arendusprojektideks. (naine, 53)

Ma arvan riik ja eriti naisorganisatsioonid on juba palju teinud naiskõisimuste ülestõstatamisel ning palju on teha. Aga ühiskond ei suuda kohe vastu võtta otsuseid ning tuleb taotleda järjepidevalt oma õigusi ja võrdseid võimalusi. (naine, 34)

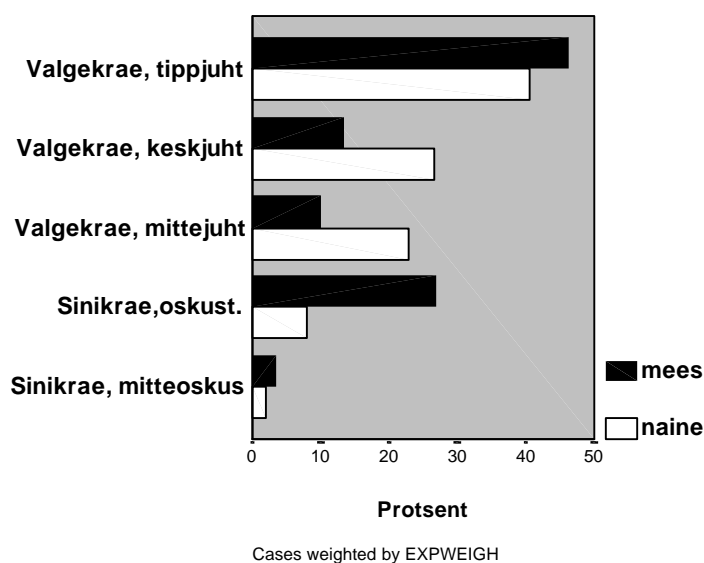
Võimalused täiesti olemas, tuleb vaid probleemi laiemale ringile teadvustada, ideid koguda, asi ära vormistada ja läbi suruda. Kas on see aga nii lihtne ja kas oleme selleks kõigeks valmis?

Hetkel tundub, et inimesed- sealhulgas ka naised- ei ole enestele naiskõisimust kui probleemi veel teadvustanud või on see nende jaoks midagi sellist, mis laheneb iseenesest väljastpoolt saabuva abi najal aja möödudes.

Teoreetiliselt peaks just riigil olema kõik võimalused probleemide kui selliste lahendamiseks, kuid seda tingimusel, et keegi asja ka ajab ja siin võikski eelkõige õrnem sugu enesele selgeks teha, et kui probleem on tema, siis ka selle lahendamise kiirus ja prioriteetsus teiste jaoks olenevad eelkõige just tema enese aktiivsusest. (mees, 30)

4.6 Võimalused naiste suuremaks kaasamiseks ühiskonna-, poliitika- ja majandusellu, naiste haridus-, töö- ja karjäärivõimaluste arendamine

Missugune on naiste tööalane positsioon ühiskonnas võrreldes meestega?

Joonis 16. Kõrgharidusega naiste ja meeste jaotumine ametialase staatuse järgi, %

Mehi on rohkem juhtivatel kohtadel ning ametites, kus on alluvaid (joonis 16, tabel 22). Naised ise eelistavad töötada meesülemuse alluvuses ning tööandjana tahaksid tegevjuhina näha meest. Kuna naistel puudub juhtivtöö kogemus, siis ei ole neil sageli nii suurt enesekindlust, head esinemisoskust, kompromisside tegemise oskusi kui meestel. Juhiks võetakse tööle eelneva juhtimiskogemusega

inimesi. Naistel on raske
 nn otsa peale saada.

Tabel 22. Kõrgharidusega vastajanute jaotus ametiala ja soo järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Valgekrae, tippjuht	46,3	40,5	19,7	23,2	43,0
Valgekrae, keskaste juht	13,5	26,6	5,7	15,3	21,0
Valgekrae, mittejuht	10,1	22,9	4,3	13,1	17,4
Sinikrae, oskustööline	26,7	8,1	11,4	4,6	16,0
Sinikrae, lihttööline	3,4	2,0	1,4	1,1	2,6
Kokku	100,0	100,0	42,6	57,4	100,0

Tihti on naised ise need, kes usuvad, et naiste asi on koduses pereringis toimetamine ning kui aega üle jääb ning tahtmist on, alles siis on naistel õigus koduvälisele sfäärile keskenduda. Noor konservatiivne naine arvab, et naised ei saa pereasjadega hakkama ning naised ei saa endale lubada suuremat koduvälisest aktiivsust, sest kogu aeg ja energia läheb perekonna ja laste peale ära:

Mehed peaksid oskama asju ajada, kuid sealhulgas ka naistelt nõu küsima. Nad ei tohiks unustada oma suurte tegemiste kõrval ka seda, mis naisele, tütrele, emale, õele parem oleks ja mis neidki aidata võiks. Poleks vajagi kaasata naisi ühiskonna ja poliitikaellu ning nad saaksid kodu ja lastega tegeleda kui mehed ise hakkama saaksid, aga nad ei saa.

Naiste võimalused kõike teha samad, kuid lihtsalt nad ise saavad aru, et pere on tähtis ja orienteeruvad ümber. Eks iga naine siiski igatseb oma hingesopis laste järele. Kui pere juba olemas, ei ole selle kõrvalt tööle või ühiskondlikku ellu minek enam nii lihtne. Kõigel on oma hind ja valikud tuleb teha. (naine, 28)

Niikaua, kuni isiklikus liinis olulist, sh majanduslikult kindlustatud pere, kodu, harmoonilised suhted pole saavutatud, on kõik ühiskonnaga seotu - kasu toomine ühiskonnale, juhtiva positsiooni saavutamine ühiskonnas, ühiskondlik aktiivsus, osalemine erinevate organisatsioonide tegevuses - naisele vähemtähtis. Naisi tuleks motiveerida aktiivsemalt tegutsema, st informeerida sotsioloogilistest uurimustest ja teadvustada – kuna ühiskond koosneb meestest ja naistest, siis ka elutähtsaid otsuseid peaksid vastu võtma mehed ja naised ühiselt, seejuures tuleb muuta väljakujunenud ettekujutust meeste ja naiste soorollidest meie ühiskonnas. Ja kolmandaks tuleks investeerida haridusse ja meditsiini edendamisse (sh õpetajate-kasvatavate palkadesse). (naine, 29)

Kui naised oleks poliitikas rohkem, siis naised tegeleksid naiste probleemidega sügavamalt, kui praegu. Võrdõiguslikkust ei pea küll otseselt taga ajama. Naine võib teostada end ka oma targa mehe kaudu. (naine, 53)

Kaasaegse mehe arvamus on hoopis konstruktiivsem:

Alustaks eelkõige kasvatuses. Kui juba kodus ja algkoolis hakataks lastes kasvatama arusaama oma võrdsetest võimalustest kuskile välja jõuda, siis võibolla juba aastate (mitte kümnete aastate) pärast muutub suhtumine, et naised peaks kaasama ja nende osalemine nii ühiskonna-, poliitika- kui majanduselus oleks midagi kõigile loomulikku ja tasakaalustavat. Naiste haridus-, töö- ja karjäärivõimaluste arendamine oleks seejärel juba loomulik samm, mida eelkõige naised ise ellu saaksid viia. (mees, 30)

4.7 Positiivse ning negatiivse mainega Eesti naispoliitikud, ärinaised, kultuuritegelased, arvamussliidrid ning hinnang nende tegevusele

***Kristiina Ojulang** tundub väga sümpaatne ja sihikindel. **Marju Lauristin** on kindel, tasakaalukas ja oma arvamusega. Tegevus näitab ennekõike seda, et naised saavad meestega võrdselt hakkama.*

***Ivi Eenmaa** ja **Signe Kivi** tunduvad millegipärast sellised rohkem negatiivsed tegelased. Seletada polegi seda üheselt nii lihtne, kuid osaliselt on see võibolla tingitud nende käitumisest ja sellest, et pole perekonda- on kahtlus, et saavad nad kõigest ikka samamoodi aru. (naine, 28)*

*Positiivne naispoliitik on **Kristiina Ojulang**. Ta on küllalt edukalt Euroopa Nõukogus Eesti asju ajanud, et Eesti saaks Euroopa Liidu liikmeks.*

***Lüna Tõnisson** on küll negatiivne poliitik, kuna ta on küünilise ja üleoleva suhtumisega, ning igas asjas näeb ainult negatiivset. Negatiivne on ka **Siiri Oviir**. **Signe Kivi** on positiivne, tundub, et väga töökas inimene. (naine, 53)*

*Kõigepealt ma ütleks, et **keda ei nähta, seda ei teata** ja vastupidi.*

Modell Carmen Kass – räägitakse viimasel ajal eriti palju, olevat rikkaim naine Eestis. Edukas igal juhul. Kui mitte muus mõttes, siis seetõttu et temast räägitakse nii palju. Kultuuriminister

Signe Kivi on silma jäänud oma omapärasusega.

Seksi-Kristit võib kahtlemata ärinaiseks nimetada, sest tema tegevust teisiti kommenteerida ei oska. (naine, 29)

Eesti tuntud naised erinevatest valdkondadest on minu meelest väga tublid ja haritud naised. Kuigi meedias tihti püütakse naisi natuke alavääristada on nad ikka sellele julgelt vastu hakanud.

Halva mainega mehi kirutakse aga ikkagi aktsepteeritakse. Halva mainega naisi lihtsalt tõrjutakse või jäetakse tähelepanuta ning surutakse meedia poolt peale eelarvamusi. (naine, 34)

Fookusgrupi arvamused hea ja halva mainega tuntud naistest:

Naine, 61: *Naised on kindlasti kajastatud meedias positiivsemalt kui mehed. Kes on tippu jõudnud see on ka väga asjalik ja pädev inimene üldse. Halva maiguga mehed on igal juhul hullemad kui naised.*

Naine, 52: *Naised, kuigi neid on vähe, on tublid ja asjalikud. Võib olla liigagi asjalikud!. Mehed esinevad rohkem, sest neil on vajadus esineda ju vist rohkem aga naised kui räägivad siis ka põhjendatult mitte esinemiseks otseselt.*

Naine, 25: *Aktiivsed naised on tublid ka oma tegemistes, aga oma suguõdesid nad naljalt ei toeta, et need saaksid samuti tõusta karjääriredelil. **Edukad naised jäävad kuidagi tavalistest naistest kaugemale.***

Naine, 34: *Olen sellega nõus. Meie kandist valimiste järgselt valitsusse ja riigikokku saanud naised on ainult korra käinud siin, üldse nii naiste kui meestega kohtumas, aga meeskolleegid on mitmeid kordi rohkem käinud.*

Kõik arvavad: *Praegused tegijad naised on juba atraktiivsemad (Signe Kivi) ja see on tore, kui nad on erinevatest valdkondadest esile tõstetud.*

Naine, 61: *Vanasti vaadati trügijate naiste peale halvasti. Eelkõige naised ise kritiseerisid neid kõige rohkem. Tänapäeval on juba vastupidi – on tekkinud konkurents naiste vahel, kes edasi trügivad, ja mida aeg edasi, seda teravam.*

Miks naisi riigikogus vähe on ? Naised ise ei vali naisi, aga naisi on ju elanikkonna seas rohkem. Ka mina ei valinud.

4.8 Teadmised Eesti naisorganisatsioonidest

Naiste organiseeritus ning poliitiline määratlemine on väga väike. 1980ndate lõpul ja 1990ndate alguses tekkis päris palju naisorganisatsioone, kuid enamasti jäid need klubilisteks, näputöö ning välisreise harrastavateks tegemisteks (tabel 23 ja 28). Naiste poliitilise määratlemisega tuleb teha sihikindlat tööd, sest kui naised seda ei tee, siis nad jäävadki kohalike asjade ning riigi tasemel otsustajate seast välja.

Tabel 23. Naiste osavõtt naistekesksetest organisatsioonidest, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Naiste või meeste organisatsioon	0,5	1,2	0,2	0,6	0,9
Heategevus- või tervishoiuorganisatsioon	0,5	2,3	0,2	1,2	1,5

Tegelikult osatakse harva nimetada naisorganisatsioonide nimesid. Ei teata vanast organisatsioonist nagu Eesti Naisliit midagi, samuti ei olda täpselt kursis, millega need organisatsioonid tegelevad:

Siiri Oviir ja Naiskogu meenub. Püüavad vist rohkem naisi poliitikasse tuua ja kaasa aidata naiste huvi tõstmisele nende endi professionaalsuse tõstmise vastu. Millegi sellise äratemiseks, mis paeluks üldsuse laialdasemat huvi, on naisi siiski veel liig vähe liikumas. Tegevuse hindamisel lähtub igaiüks peamiselt oma isiklikust osakesest, mis ta selle tegevuse tõttu saanud on või millest ilma on jäänud. Kuulatakse sõbrannasid ja kujundatakse nii oma arvamust ühe või teise poliitilise liikumise kohta. Naisliikumistega, nagu ka kõigi teise liikumistega on see asi, et tuumikus saavad olla siiski vaid loetud inimesed ja kui liikmed tunnevad, et nemad ise konkreetselt midagi ära teha ei saa, siis teevad nad seda "eimidagi" parem kodus kui mujal. (naine, 28)

Vastan ausalt, et teadmised Eesti naisorganisatsioonidest peaaegu puuduvad. Kindlalt tean vaid Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsiooni. Olen kuulnud ka Zonta klubist, aga see on vist rahvusvaheline. Ma ei tea, kas nais korporatsioon võiks ka siia alla paigutada, ühtegi nime ei tea nimetada, aga ülikooli juures nad tegutsevad. (naine, 25)

(---) Teadmised praktiliselt puuduvad. Ise kuskile ei kuulu, ei vaja organiseeritust nn. küünarnuki tunnet. (---) (naine, 27)

Puuduvad. Tean, et sellised asjad on olemas. Aga pole ka vajadust olnud, kuna omal on Mutiklubi olemas. St oleme kolm sõbrannat ülikooli ajast, teeme naljajäiritusi, mõnikord tõsiseid kah. (naine, 53)

Isiklikult tean väga vähe naisorganisatsioonidest. Kaitseliidu liinis on olemas Naiskodukaitse organisatsioon, ülikoolide juures naiskorporatsioonid. (naine, 29)

Teadmised kogunevad peamiselt meedia vahendusel.

Seoses sõjaväega Naiskodukaitse ja Kodutütred. Püüavad mõlemad isamaalist kasvatust juurutada ja ka naisterahvaste osa riigikaitstes paika panna. Lisaks on olemas üliõpilasseltsid, kuid üldiselt on naisorganisatsioonidega nagu ka kõigi teiste organisatsioonidega, et kui leht nimetustega ette antakse, siis nimetused on tuttavad ja isegi liidrite nimed ei tule üllatusena, kuid et neist rohkem teada, on eelnevalt ikka mingil põhjusel konkreetne huvi, vajadus, sundus pidanud olema. (mees, 27)

Fookusgrupp 2 arvamused naisorganisatsioonidest

Naine, 61: *Tean igasuguseid naisteklubisid nagu EENA (Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon), kohalikke naisteklubisid, parteide naisorganisatsioone, aga need jätavad mind ükskõikseks. Nad ei suuda läbi lüüa nagu vaja oleks.*

Naine, 25: *Tean ka umbes neid samu aga ise osaleda nendes ei taha, sest seal on kuidagi igav ja liiga humanitaarabilik. Naised koguvad sõduritele kindaid, teevad muid heategevuslikke üritusi, mis on enamasti suunatud teistele. Aga mehed suunavad oma klubide tegevust eelkõige endale ja enda harimiseks, meeste sõnum mõjub soliidsemalt.*

Naine, 34: *Osalen ise ühes naistklubis, probleemiks on alati, kes ajab asju, kes kirjutab projekti, aga osaleda loomulikult tahavad kõik. Puuduvad liidrid, kellel oleks aega klubi tegevust juhtida, sest naistel on ju mitu töökohta, lisaks veel kodu... See piirab palju. Meestel kipub seda vaba aega pere kõrvalt rohkem olema ning seetõttu selliseid probleeme on neil palju vähem.*

Elli: *Ei usu naisorganisatsioonide tulemuslikkusesse sellisel kujul kui need praegu on.*

4.9 Üldine poliitiline maailmavaade ja ühiskondlik / sotsiaalne aktiivsus

Tabelis 24 on esitatud naiste ja meeste poliitilises tegevuses osalemist viimase viie aasta jooksul. Siit on näha, kuivõrd väheaktiivsed tegelikult naised ja mehed laias laastus praeguses Eestis on. Vastanute portsent näitab siin seda, kui suur osa vastajatest vastas, et on nimetatud tegevusega tegeleenud.

Tabel 24. Naiste ja meeste jaotus osavõtu järgi poliitilisest tegevusest viimase 5 aasta jooksul, %

	Mees	Naine	Kokku
Ei osalenud üheski neist			
Osakaal sugude lõikes	34,0	29,5	31,6
Osakaal kõigist vastanutest	15,4	16,2	31,6
Poliitilistele nõudmistele või dokumentidele allakirjutamine			
Osakaal sugude lõikes	1,4	0,9	1,1
Osakaal kõigist vastanutest	0,6	0,5	1,1
Mõne sotsiaalse või poliitilise organisatsiooni või liikumise rahaline toetamine			
Osakaal sugude lõikes	1,7	1,1	1,4
Osakaal kõigist vastanutest	0,8	0,6	1,4
Poliitiliste või majanduslike nõudmiste toetuseks allkirjade kogumine			
Osakaal sugude lõikes	0,5	0,4	0,5
Osakaal kõigist vastanutest	0,2	0,2	0,5
Riigikogu valimistel hääletamine			
Osakaal sugude lõikes	47,5	53,5	50,8
Osakaal kõigist vastanutest	21,5	29,3	50,8
Kohaliku omavalitsuse valimistel hääletamine			
Osakaal sugude lõikes	60,1	64,5	62,5
Osakaal kõigist vastanutest	27,1	35,3	62,5
Poliitilisel demonstratsioonil või miitingul osalemine			
Osakaal sugude lõikes	1,1	0,9	1,0
Osakaal kõigist vastanutest	0,5	0,5	1,0
Oma poliitilise arvamise avaldamine ajalehes			
Osakaal sugude lõikes	1,0	0,3	0,6
Osakaal kõigist vastanutest	0,4	0,2	0,6
Valimiseelse võitluse organiseerimisest osavõtt			
Osakaal sugude lõikes	2,4	0,8	1,5
Osakaal kõigist vastanutest	1,1	0,4	1,5
Kõnega esinemine poliitilisel miitingul või poliitilisi teemasid käsitleval seminaril, konverentsil			
Osakaal sugude lõikes	0,7	0,1	0,4
Osakaal kõigist vastanutest	0,3	0,1	0,4
Osavõtt streigist			
Osakaal sugude lõikes	0,1	0,8	0,5
Osakaal kõigist vastanutest	0,1	0,4	0,5
Osavõtt muus poliitilises ettevõtmises			
Osakaal sugude lõikes	1,1	0,7	0,9
Osakaal kõigist vastanutest	0,5	0,4	0,9

Vastused 'Jah osalesin'.

Eestis on nii naistel kui meestel madal sotsiaalne kapital. Sotsiaalset kapitali saab mõõta organisatsioonidesse kuulumise ja usalduse järgi institutsioonidesse (tabel 25-26).

Tabel 25. Usaldus erinevate organisatsioonide ja institutsioonide vastu meeste seas, %

	Usaldan täielikult	Üldiselt usaldan	Üldiselt ei usalda	Ei usalda üldse	Ei tea	Kokku
Riigikogu	2,4	39,8	33,0	16,9	7,4	99,5
President	16,7	49,5	17,8	9,4	6,1	99,5
Valitsus	3,1	37,1	36,3	17,0	6,0	99,5
Kirik	12,8	32,4	9,3	8,8	36,1	99,4
Relvajõud	4,7	36,8	23,0	15,6	19,6	99,7
Ametiühingud	2,7	19,6	17,2	16,4	43,9	99,8
Kohus	4,8	35,8	25,9	15,2	18,0	99,7
Politsei	4,3	42,1	31,7	15,0	6,5	99,6
TV ja raadio	4,5	63,7	21,1	6,2	4,2	99,7
Eesti ärimehed	1,2	23,4	30,9	25,7	18,6	99,8
Välisfirmad	1,6	26,8	24,5	18,5	28,5	99,9
Kirjutav press	2,7	56,5	27,9	7,8	5,0	99,9

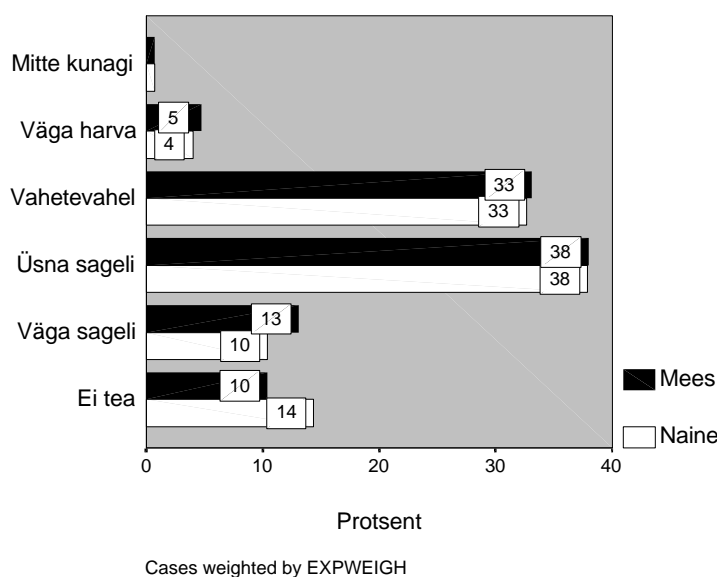
Tabel 26. Usaldus erinevate organisatsioonide ja institutsioonide vastu naiste seas, %

	Usaldan täielikult	Üldiselt usaldan	Üldiselt ei usalda	Ei usalda üldse	Ei tea	Kokku
Riigikogu	1,8	38,1	33,2	14,5	12,3	99,9
President	16,8	51,9	14,2	6,9	10,0	99,8
Valitsus	2,4	35,7	36,0	15,2	10,6	99,9
Kirik	21,9	36,4	7,0	5,6	28,7	99,6
Relvajõud	2,6	29,9	18,6	12,0	36,3	99,4
Ametiühingud	2,4	21,1	13,9	11,0	51,3	99,7
Kohus	3,5	35,2	23,2	12,0	26,0	99,9
Politsei	3,6	44,2	29,6	11,4	11,0	99,8
TV ja raadio	3,6	63,6	21,3	5,2	6,1	99,8
Eesti ärimehed	0,7	15,6	28,2	25,8	29,4	99,7
Välisfirmad	0,7	16,2	23,2	18,1	41,6	99,8
Kirjutav press	2,1	52,4	29,0	7,7	8,5	99,7

Tabelis 27 on võrreldus naiste ja meeste erinevaid valikuid usalduse andmisel. Naised ei usalda äriühinguid, kuid usaldavad meestest tunduvalt rohkem kirikut. Kuna naised ise ei ole äris tegijad, vaid pigem töövõtjad, siis annab see alust usaldamatuseks. Kiriku hea positsioon naiste silmis tuleneb naiste suuremast spirituaalsusest võrreldes meestega ning keskmiselt kõrgemast elueast.

Tabel 27. Organisatsioonide ja institutsioonide usaldus naiste seas võrrelduna 'meesnormiga'

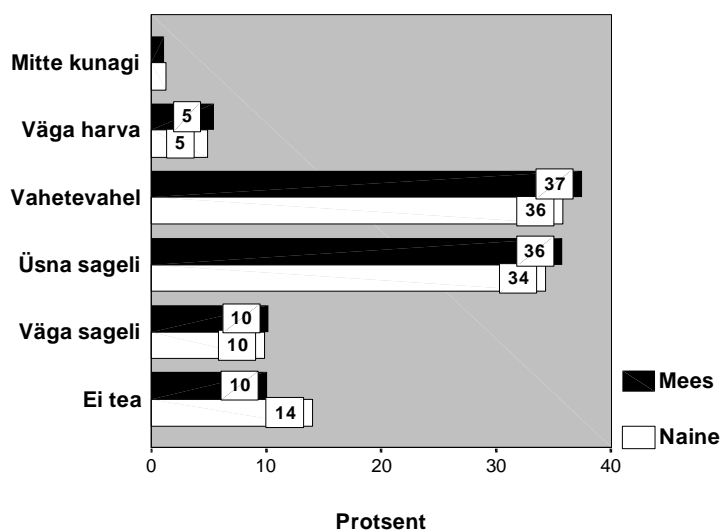
	Usaldan täielikult ja Üldiselt usaldan, %	Naiste usalduse võrdlus 'meesnormiga', +/-%
TV ja raadio	68,2	-1,0
President	66,2	2,5
Kirjutav press	59,2	-4,7
Politsei	46,4	1,4
Kirik	45,2	13,1
Riigikogu	42,2	-2,3
Relvajõud	41,5	-9,0
Kohus	40,6	-1,9
Valitsus	40,2	-2,1
Välisfirmad	28,4	-11,5
Eesti ärimehed	24,6	-8,3
Ametiühingud	22,3	1,2

Joonis 17. Naiste ja meeste jaotus arvamuse järgi ametnike informatsioonivarjamisest, %

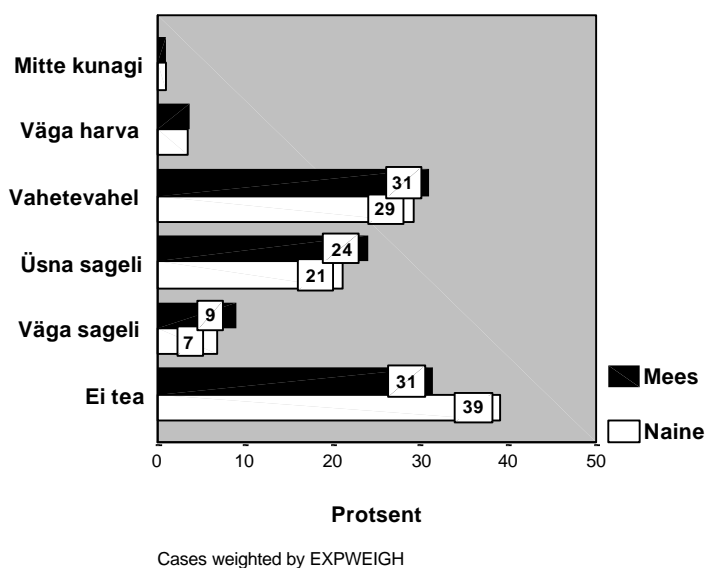
Joonisel 17 saab teada arvamuse kohta ametnike informatsiooni varjamisest. Arvamus, et ametnikud varjavad inimeste eest olulist informatsiooni vahetevahel (nõus 33% vastanutest), üsna sageli (nõus 38% vastanutest) või väga sageli (nõus 12%) annab alust tõsiseks järelduste tegemise vajaduseks. Ametnikud ise väidavad, et eesti on avatud informatsiooniga ühiskond (nt Kaarel Tarand detsembris 2000).

Alates 2001. aastast on kehtib avaliku teabe seadus, huvitav on kindlasti küsida sama küsimust viie aasta pärast. Sageli on inimesed kahtlustavamad kui põhjust oleks. Kui informatsioon on kättesaadav, ei pruugi inimesed sellest nii hoolida kui teoreetilise küsimuse vastusena.

Pooled vastanutest arvavad, et valitsevad ringkonnad ei tule oma kohustustega toime, seda arvamust jagatakse võrdselt nii naiste kui meeste seas (joonis 18). Kolmandik vastajatest arvab, et valitsejad ei tule toime oma valitsemisülesannetega vahetevahel, vaid 6% arvab, et see on harv nähtus (joonis 18).

Joonis 18. Naiste ja meeste jaotus arvamuse järgi valitsejate toimetulematuses, %

30% vastanutest usub, et ametnikud võtavad vahetevahel altkäemaksu ning iga kolmas vastanu arvab, et seda tuleb ette üsna või väga sageli. (joonis 19).

Joonis 19. Naiste ja meeste jaotus arvamuse järgi, et ametnikud võtavad altkäemaksu, %

Tabelis 28 on esitatud naiste ja meeste erinevatest organisatsioonidest osavõtt. Näiteks on poliitilise partei töös osalenud vaid 1,6% vastajatest, mis näitab mitte ainult naiste, vaid ka meeste väga väikest poliitilist enesemääratlemist ning kaugust võimust ning otsustuste tegemisest. Kuna nii riigi seadusandlik kui täitesaatev võim on üha enam parteistunud, siis võib järeldada, kui suurt osa rahvast meie riigiesindajad esindavad. Kohalik omavalitsuse tasandil oli seni võimalik osaleda

volikogudes ka ilma parteilise kuuluvusest, siis tulevikus seda enam teha ei saa. Kui naised parteidesse ei astu, on nad kohalikest volikogudest väljas.

Tabel 28. Naiste ja meeste jaotus organisatsioonidesse kuulumise järgi

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Ei kuulu ühtegi neist	73,1	73,1	33,0	40,1	73,1
Ametiühing	6,6	8,2	3,0	4,5	7,5
Usuorganisatsioon	2,9	6,3	1,3	3,5	4,8
Spordiühing	6,7	1,9	3,0	1,1	4,1
Ametiliit, selts, ühendus	2,9	4,0	1,3	2,2	3,5
Rahvakunsti või muusikagrupp	2,0	3,4	0,9	1,9	2,7
Eakaaslaste organisatsioon	1,6	2,3	0,7	1,3	2,0
Muu vaba aja organisatsioon või ühendus	2,9	1,1	1,3	0,6	1,9
Poliitiline partei	2,1	1,1	0,9	0,6	1,6
Heategevus- või tervishoiuorganisatsioon	0,5	2,3	0,2	1,2	1,5
Kohalik huvigrupp, keskkonnakaitsegrupp	1,8	0,9	0,8	0,5	1,3
Naiste või meeste organisatsioon	0,5	1,2	0,2	0,6	0,9
Rahvuskultuuri organisatsioon	0,5	0,8	0,2	0,4	0,7
Tööandjate ühendus	0,6	0,5	0,3	0,3	0,5
Muu organisatsioon, ühendus, liit	4,4	2,6	2,0	1,4	3,4

Kas olete mõne järgnevalt loetletud organisatsiooni, assotsiatsiooni või grupi liige? Jah vastused

Üldise maailmavaate kohta niipalju, et kui asjad liiguvad, siis pole ka eriti vahet, kes neid liigutab. Kui midagi ei toimu või kui elu allamäge läheb, siis toimuvad nn koridoriarutelud, kuid selge on see, et edasi need ei vii. Naised on töökollektiivides kohati selliseks pidurdavaks teguriks- kui keegi asja ära teeb on tore, ise alustada nagu ei tahaks. Sotsiaalne aktiivsus on alles-alles ärkamas ja toimib rohkem seal kus inimesed mitmeid kordi vahetunud ja uusi, noori juurde tulnud. (naine, 28)

Ei oska määratleda, kommunist mitte, nats samuti mitte, ilmselt olen vaba-demokraat. Ma ei ole poliitiliselt aktiivne, eriti praegu, pigem vaatan kõrvalt ja annan oma panuse kaugelt. Kontakt sotsiaalse maailmaga täiesti olemas, samas tegevus pole konkreetne. (naine, 27)

Naised on siiski viimasel ajal ka nn tavainimesed huvi tundma hakanud poliitika vastu. Ma isiklikult tunnen seda oma linna inimeste peal, kes tahavad osaleda ja oma arvamusi avaldada linna arengus, riigi poliitikas jne. Väga elavalt arutatakse uusi seadusi küsitakse infot. Naised ei jää sugugi maha vaid tulevad hoogsalt järele. (naine, 34)

Reformierakonda ja Isamaaliitu ja praegust valitsuskoalitsiooni toetav. Tundub, et Eesti naised üldiselt on mõõdukalt aktiivsed. (naine, 53)

Fookusgrupi arvamused sellest, milline on hetkel naiste poliitiline maailmavaade ja ühiskondlik aktiivsus:

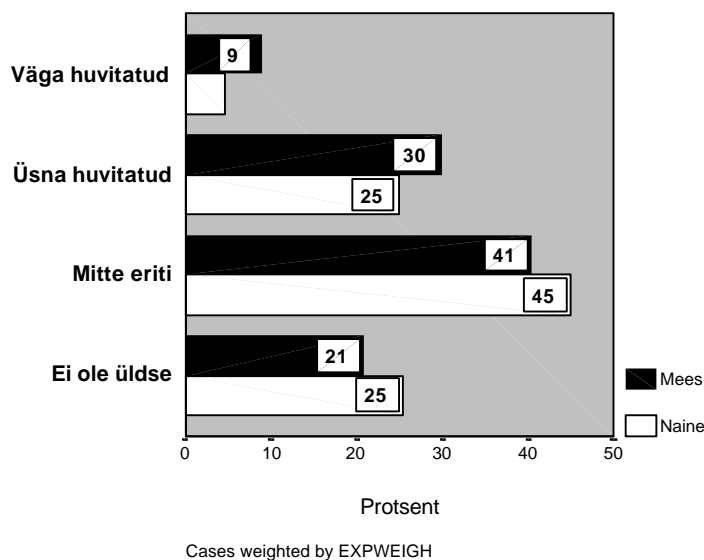
Naine, 34: Arvan, et naised on palju aktiivsemaks läinud oma arvamusi välja ütleva ning nende maailmavaade poliitikast on väga reaalne ja avardunud.

Tihti teevad mehed naisi lolliks, aga hiljem kasutavad naiste loogikat ise ära, ning esindavad naiste mõtteid ja arvamusi meeste arvamuste pähe, ühesõnaga, **varastavad naiste ideid.**

Naine, 25: Varem ei mõelnud poliitikast üldse, aga nüüd lihtsalt kõik räägivad poliitikast nii palju, ning juba iga tegevus või mõte on poliitika.

Naine, 34: Tõesti väga raske on piiri tõmmata, kus algab ja lõpeb poliitika. Kas tahad või ei taha, ikka oled poliitikas sees. Ja eripära on selles, et nüüd enamus naisi teadvustab seda endale ja võtab iseenesestmõistetavalt.

Hommikukohvi juures arutame ju alati kõik maailma uudised üle ja avaldame arvamusi ka teiste maade poliitika kohta.

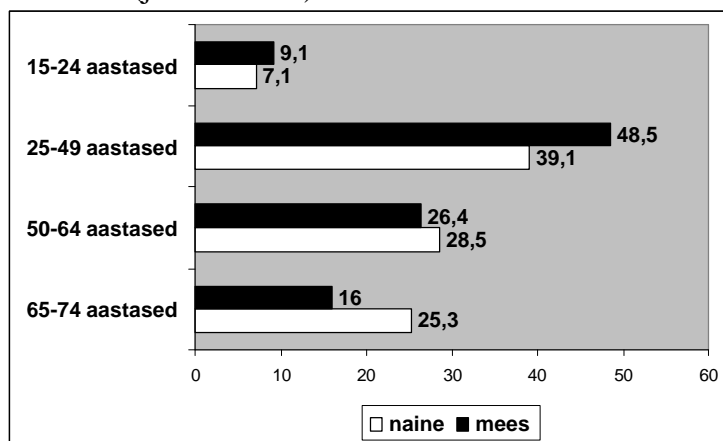

Joonis 20. Naiste ja meeste jaotus huvi järgi poliitika vastu, %

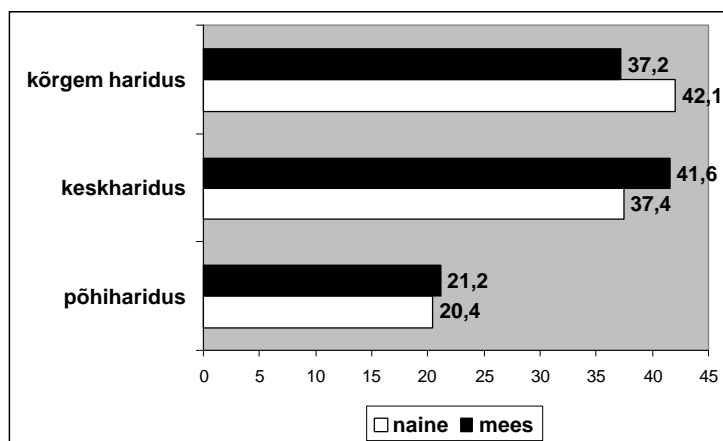
Arenenud riikides näitavad uuringud, et meeste poliitika huvi on märksa suurem kui naiste poliitika huvi. Eestis näitavad mitmed uuringud seda, et nii naised kui mehed on poliitika suhtes liiga passiivsed. Ka 2000.a. läbiviidud esindava valimiga küsitlus kinnitab seda (joonis 20). Pea pooled naised ja mehed ei ole poliitikast eriti huvitatud ning üldse ei ole huvitatud neljandik vastajatest.

4.9.1 Kes on poliitikast üsna või väga huvitatud

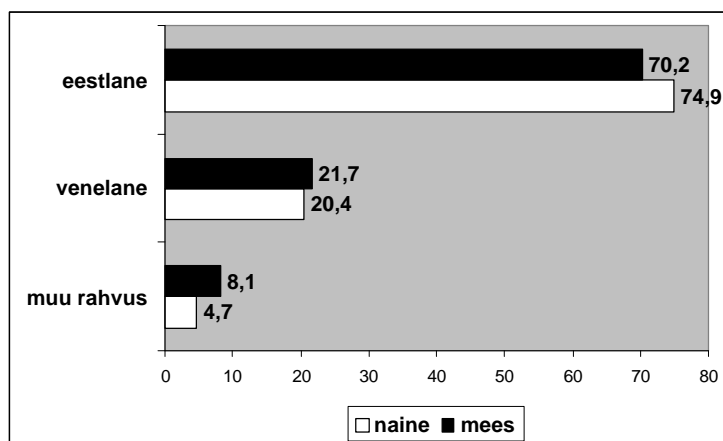
Järgnevalt on lähemalt vaadeldud neid, kes vastasid, et on poliitikast üsna või väga huvitatud (joonis 21-25).

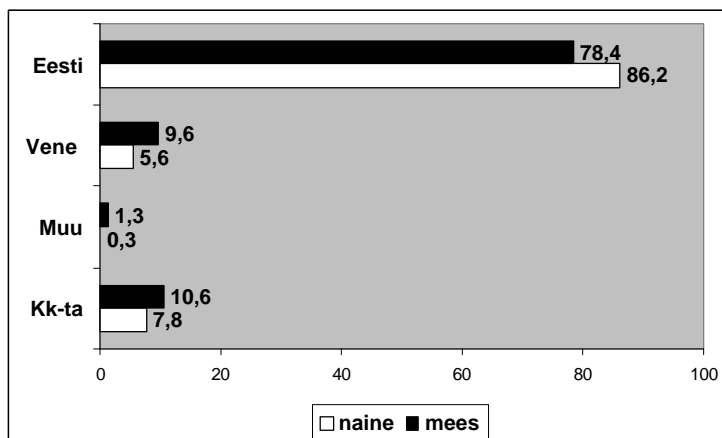
Joonis 21. Poliitikast huvitatute jaotus vanusgruppide lõikes, %

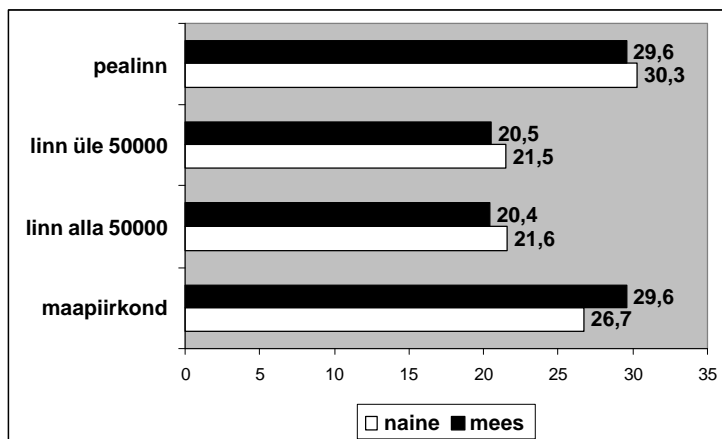
Joonis 22. Poliitikast huvitatute jaotus hariduse järgi, %

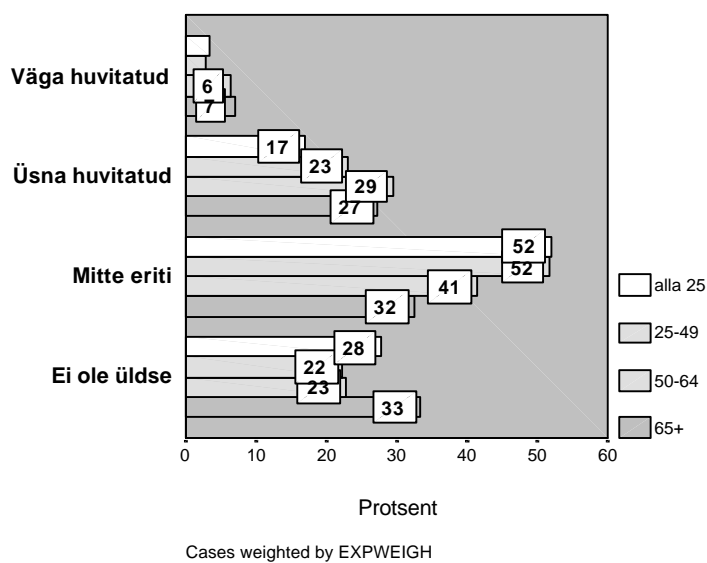
Joonis 23. Poliitikast huvitatute jaotus rahvuse järgi, %

Joonis 24. Poliitikast huvitatute jaotus kodakondsuse järgi, %

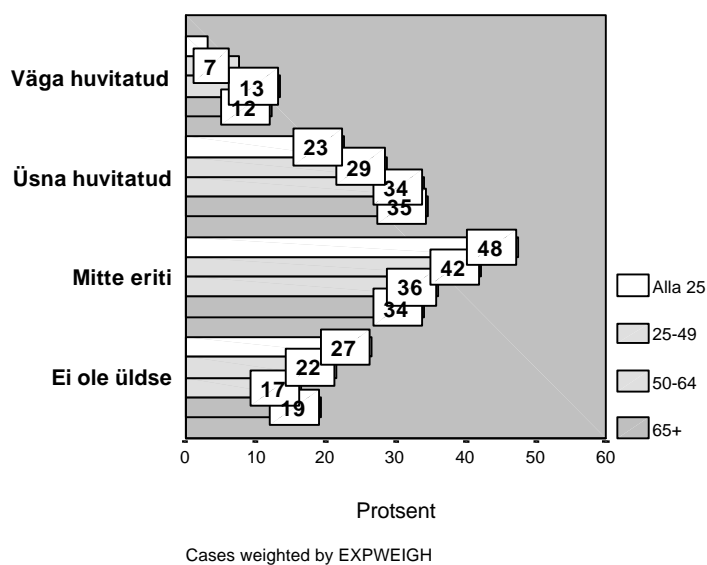

Joonis 25. Poliitikast huvitatute jaotus elukoha asumatüübi järgi, %

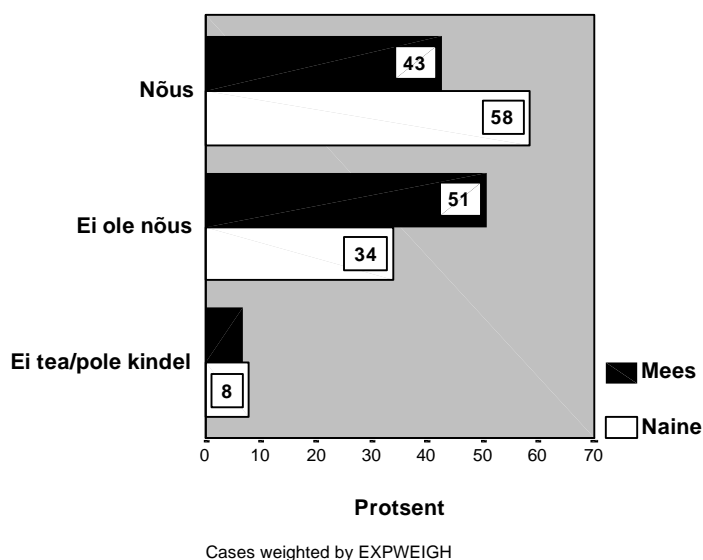

Joonis 26. Naiste huvitus poliitikast vanusgruppide lõikes, %

Joonised 26-27 näitavad naiste ja meeste huvitatust poliitika vastu vanusgruppide lõikes. Siin on küll selgelt jälgitav, et naiste huvi on poliitika vastu igas vanusgrupis väiksem. Siit saab näha ka vanade naiste ignorantset suhtumist, mistõttu nende manipuleerimine võib luua suurt poliitilist profiiti.

Joonis 27. Meeste huvitus poliitikast vanusgruppide lõikes, %

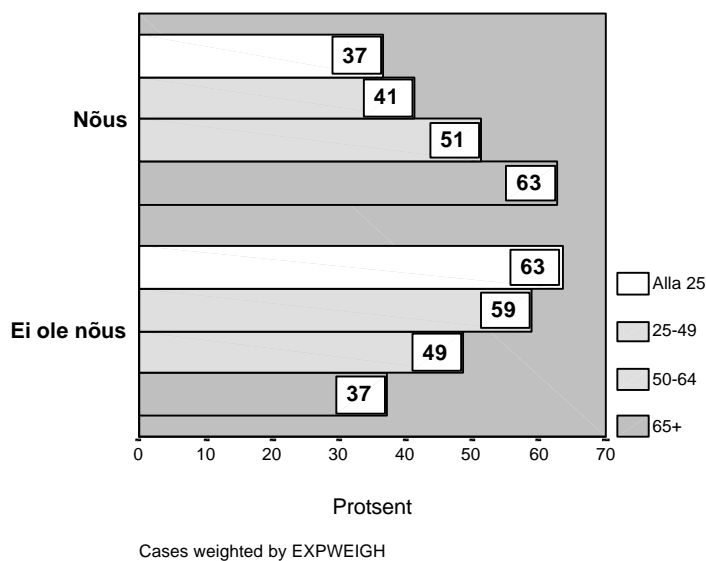

Väitega *Poliitika on nii keeruline asi, et minusugusel inimesel on sellest raske aru saada*

on rohkem nõus naised kui mehed.

Siit võib järeldada, et mehed on oma suurema poliitikahuvi tõttu saavutanud ka suurema asjatundlikkuse selles valdkonnas (joonis 28).

Joonis 28. Naiste ja meeste jaotus nõustumise järgi väitega, et poliitika on liiga keeruline, %

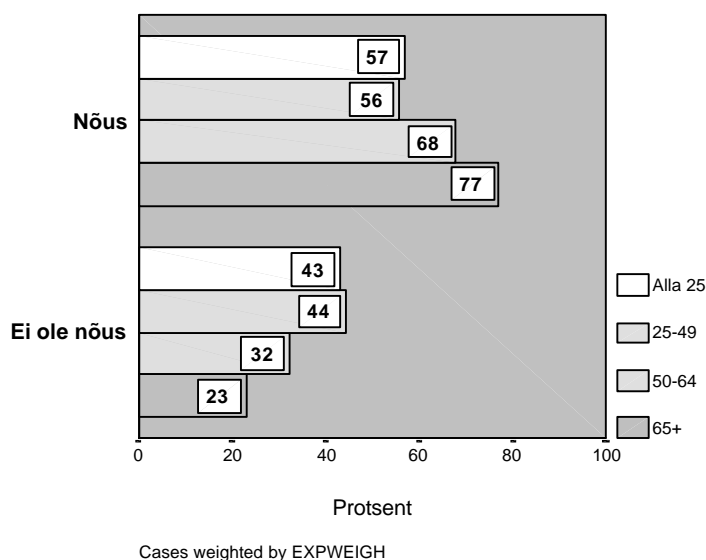

Meeste nõustumine väitega:

Poliitika on nii keeruline asi, et minusugusel inimesel on sellest raske aru saada

vanusgruppide lõikes näitab seda, et kolmandik noori mehi tunnistab poliitika liigset keerulisust nende jaoks. Poliitika komplitseeritusega lepivad siiski noored mehed rohkem kui vanemad, sest üle 64-aastastest meestest soostub väitega poliitika keerulisusest kaks kolmandikku (joonis 29).

Joonis 29. Meeste nõustumine poliitikast arusaamise väitega vanusgruppide lõikes

Joonis 30. Naiste nõustumine poliitikast arusaamise väitega vanusgruppide lõikes

Naiste nõustumine väitega:
Poliitika on nii keeruline asi, et minusugusel inimesel on sellest raske aru saada
 vanusgruppide lõikes näitab seda, et üle poole naistest tunnistab poliitika liigset keerulisust (joonis 30). Kuigi Eestis jääb mulje vanade naiste poliitilisest aktiivsusest, on siiski nende endi sõnul kolmveerandile poliitikast arusaamine liiga suur ülesanne. See on tegelikult halvim variant, kui tõesti poliitiliselt kõige aktiivsemad naised on need, kes probleemidest lihtsalt aru ei saa.

4.10 Suhtumine aktuaalsetesse ühiskondlikesse probleemidesse

Naistele küll meeldib rääkida, ja seda isegi siis, kui see midagi ei anna. Otsustajad ikka millegipärast mehed. Kui vaadata neid, kes millegi eest seisavad, siis on need ikka inimesed - nii mehed kui naised- kes oma positsiooni kasutades midagi ka ära teha saavad.

Palju on aga olukordi, kus rahvas räägib üht, kuid otsustajad arvavad end kõige paremini teadvat ja teevad teisiti. (naine, 28)

*Suhtumine aktuaalsetesse probleemidesse on naistel **ettevaatlik**, kui nad midagi kindlalt ei tea, siis ikka ei tormata oma arvamust avalikustama ja miitingutele. Loomulikult on pensionärid siin suured erandid, muidugi mitte kõik, kes lasevad endid veenda propagandistide poolt. Tean paljusid situatsioone kus naiste emotsionaalsust on ära kasutatud ning hiljem naine kahetseb väga, et läks mõtlematult kaasa. Siin kumab jälle **naiste omaarvamuse ebakindlus**. Kuidas seda tugevdada? (naine, 34)*

Huvitab, mis toimub. Virisemine ei meeldi. Peab olema kursis, mis toimub. Inimene püüab väljapääsu leida oma normaalses ja hästi tehtud töös. (naine, 53)

Kui nimetada narkomaaniat, aiosi, kuritegevust, toimetulekuprobleemidega isikute arvu suurenemist meie ühiskonnas, st “prügikastiinimesi”, hulkuvaid loomi, tänavalapsi, tööpuudust, keskkonnasaastatuse probleeme, siis need ja muudki probleemid puudutavad meist igapäev väägagi isiklikult. Kahjuks ei tooda nende probleemnähtude levimine ühiskonnajulgeid ja –teadlikke isikuid, pigem vastupidi. See ongi suhtumine. (naine, 29)

Mehe arvamus

Samas on nende (naiste- AL) valida need pehmemad või jäigemad meetodid, milledega nad leiavad kaaslasi naiste, ja miks ka mitte, meeste keskel. Nende valida on see, kas nad keskenduvad ainult mingile kindlale sihtgrupile - näiteks naised - või püüavad kaasata kogu ühiskonda. Nende asi on otsustada, kas viia teiste naisteneni arenenud demokraatiaga riikide idee, mille põhjal naised moodustavad 50% maailma rahvastikust, teevad 2/3 tööst, saavad 1/10 palgast ning neile kuulub 1% maailma omandist. (mees, 30)

Fookusgrupi arvamus naiste suhtumisest aktuaalsetesse ühiskondlikesse probleemidesse:

Naine, 61: *Arvan, et osaleme nende aruteludel, aga pole liiga aktiivsed esinema. Lahendusi otsivad aktiivsemalt ja seejuures esineda saavad siiski **rohkem mehed**. Mehed küsivad tihti nõu naistelt, julgevad rohkem oma ettepanekutega välja tulla, ning ka kriitikat vastu võtta.*

Naine, 25: *Meie, naised, teeme siiski vähe häält, et ka oma panust anda ja paremaid lahendusi leida. Siit tulenevadki **meestekesksed otsused**.*

Naine, 34: *Kuna tipus on enamuse mehed, ja probleeme lahendavad ka suuremalt jaolt mehed, siis on **naiste arvamusel raske läbi lüüa**. Iga kord lihtsalt ei küsitagi meilt ja vägisi pressitud nõu ei võeta kuulda.*

Loomulikult on naistel oma arvamus olemas ja ka lahendused, aga need jäävad kuluaaridesse kinni.

4.11 Probleemid, mis on vastajate arvates naistele/nende perele/Eestile kõige teravamad/valusamad

Intervjuudes nimetati naiste alatasustatud tööd kodus

Naised teevad palju rasket tööd alatasustatuna. Naiste alatasustamine hariduse, meditsiini jne valdkonnas

Naiste madalam palk võrreldes meestega.

Tervisprobleemid

Hariduse ja täiendusõppe kättesaadavuse probleemid

Perekonnaelu tahaplaanile jäämine ja abiellumise langev populaarsus

Lastehoiuprobleemid

(---) Väga lai küsimus, probleeme on tohutult palju, ei tea mida vastata. Üheks probleemiks on väga madalat tasustatud töö, mida valdavalt teevad naised. Näiteks on riigi poolt lubamatu, et pea 11 aastat tegeleb lapsega õpetaja, kes on alatasustatud, kes tuleb ots-otsaga vaevu kokku. See mõjutab kindlasti tema tööd, tal on pidev stress selles, kuidas ennast ja oma peret (tavaliselt õpetajatel on lapsed) ära majandada. (naine, 27)

Endale on tähtis oma laste tulevik, eelkõige majanduslikult. Ja tervis, nii füüsiline kui psüühiline tervis. Naistel on üldse Eestis probleemid – mees on nõrk – alkoholism. Ühiskond peaks ikka püüdma terve mõistuse juures püsida. (naine, 53)

Inimestel ei jätku laste kasvatamiseks ja oma perekonna jaoks aega:

Kiire elutempo jätab hooletusse lapsed, nii emad kui isad püüavad oma üha vähenevat aega lastele kompenseerida erinevate huviringide ja leludega, kuid lapsed vajavad eelkõige siiski perekonda ja alles siis kõike muud. (naine, 28)

Elukalliduse tõus

Kõige teravamaks probleemiks naistele ja peredele tundub olevat pidev hindade tõus. Ja kui ametlikud näitajad ka ütlevad, et see pole nii märkimisväärne, siis palkade samale tasemele jäämise taustal on asi natuke masendav.

Ära peaks märkima ka üha suureneva vahe rikkama ja vaesema elanikkonna vahel. Kohati tundub, et virisemine mingis seltskonnas on täiesti põhjendamatu, kuid samas kõrvalt teiste inimeste elu vaadates tekib tihti küsimus, et kuidas nad küll toime tulevad.

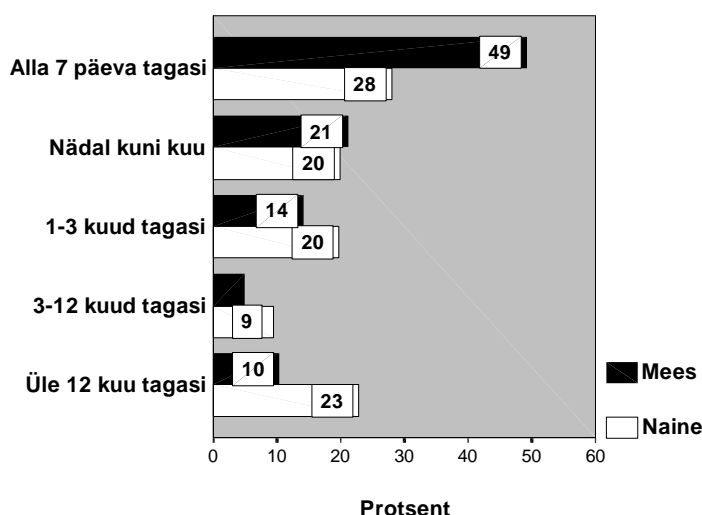
Eesti probleemidest rääkides võiks veel kord rõhutada sissetulekute ja toetuste aeglast kasvu. Arusaadav on, et riik ei saa rohkem raha välja anda kui sisse tuleb, kuid vahe klasside vahel Eestis üha suureneb ja eriti teravalt ilmneb see jällegi laste peal. Juba väga noortena kohtavad nad sotsiaalset ebavõrdsust ja ka tõrjutust, mis jääb neid saatma terve ülejäänud elu. (naine, 28)

Kopsakam pangaarve võimaldaks teha küll suuremaid investeeringuid oma haridusse, tervisesse, kodusse ja lastekasvatamisse, hingeharimisse e siis täisväärtuslikumasse ellu. Tulemus oleks tervem, elurõõmsam, enesekindlam ja edasijõudvam naine, kes eeldatavasti kasvatab/on võimeline kasvatama sama võimekaid, hakkamasaavamaid ja läbilöögivõimelisemaid järeltulijaid. See aga omakorda on kasulikum tervele Eesti ühiskonnale. Samas oma majanduslike ja seoses sellega ka kõigi teiste võimaluste suurendamist seostatakse ikka mehe teenimisvõimalustega, kuna enda puhul ei peeta seda reaalseks. (naine, 29)

Terviseprobleemid

Samas on päevakorda tekkinud terviseprobleemid- mure nii enda kui lähedaste enesetunde ja kalliste rohtude pärast, igapäevastress, mis toob kaasa alaväärtustunde tekke ja koduseinte vahele kapseldumise. (naine, 28)

Üks suur probleem on tervishoid. Võtame tuberkuloosi, näiteks Prantsusmaal teatakse Eestit kui suurima peale sõda tuberkuloosi nakatunute arvuga maad. Selle kõrval tundub geeniprojekt täiesti absurdne. Tekib küsimus, milleks? Jah, tahame olla esimene Euroopa maa, kes saavad sellise projektiga uhkustada, kuid samas oleme ka tuberkuloosi haigete koha pealt esireas, kui mitte esimene. Teine suur oht - aids, me ei oska veel ette kujutada, kuidas see lõpeb. Fakt on see, et kui raha ei ole, hakkab haigus levima. Minu jaoks on see hullem probleem kui pensionäride madalad sissetulekud. Väga terav on ka eluaseme probleem, väga paljudel ei ole võimalik oma kodu rajada. Ka napib odavaid normaalsete tingimustega üürikortereid. (naine, 27)

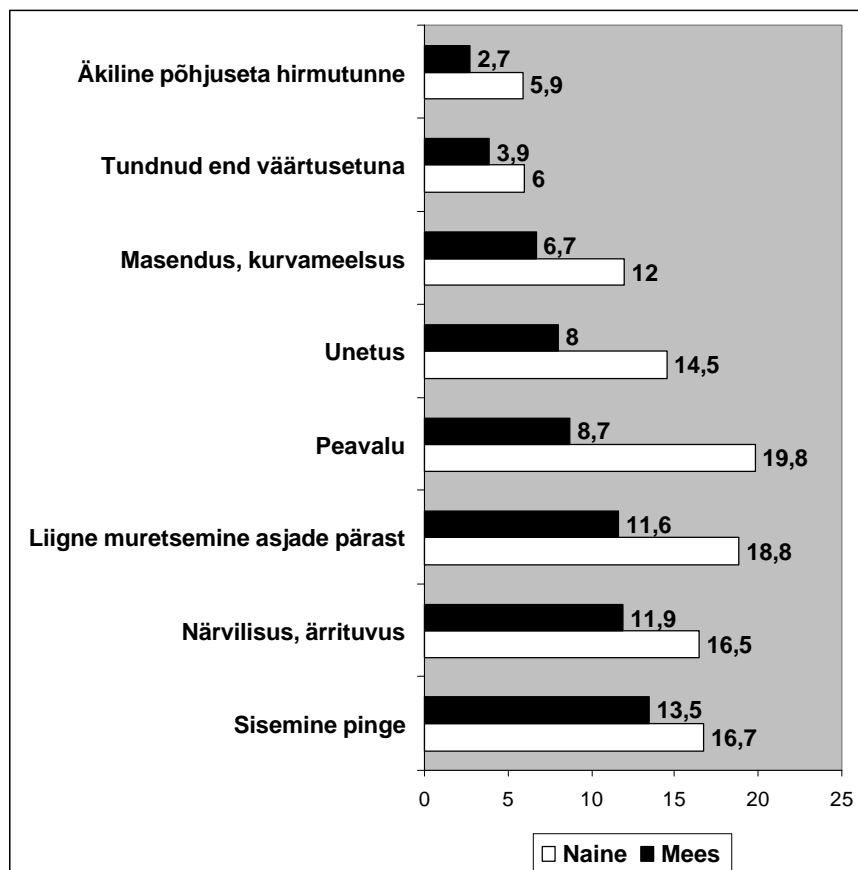
Cases weighted by EXPWEIGH

Joonis 31. Naiste ja meeste jaotus viimase alkoholitarbimise aja järgi, %

Joonis 31 näitab naiste ja meeste jaotust vastuse järgi küsimusele: *Millal viimati jõite alkoholiseid jooke nagu õlu, vein, viin?* Meeste alkoholitarve on tihedam.

Alkoholism on tõsine sotsiaalne probleem, eriti maapiirkondades, kus toimetulek raske, tööd ning oskusi napib ja lootusetus suur.

Joonis 32 näitab terviseprobleeme, mis vaevasid naisi ja mehi üsna tugevalt ja väga tugevalt viimase nädala jooksul.

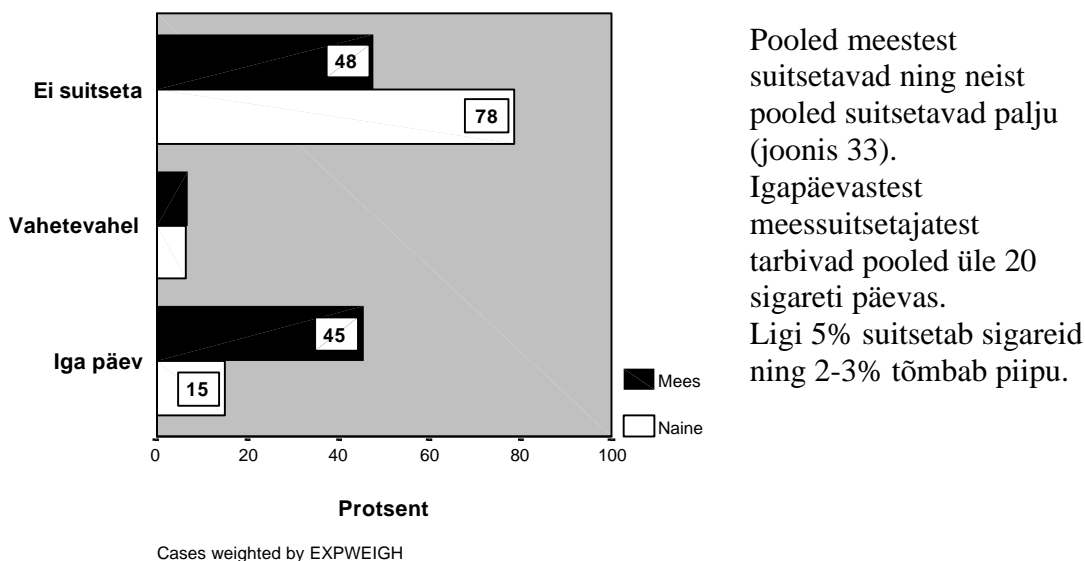
Joonis 32. Terviseprobleemid, mis vaevasid mehi ja naisi viimase nädala jooksul, %.

Kas Teie tegelete mõnega nendest regulaarselt, selleks et oma tervist tugevdada?

Tabel 29. Naiste ja meeste osakaal, kes vastasid, et tegelevad regulaarselt tervise tugevdamisega, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist vastanutest Mees	% kõigist vastanutest Naine	N=4726 Kokku
Püüate palju värskes õhus viibida	60,9	59,1	27,5	32,4	59,9
Püüate regulaarselt ja tervislikult toituda	44,5	51,2	20,1	28,1	48,2
Joote maarohtudest valmistatud teed	34,6	52,5	15,6	28,8	44,4
Käite palju jalgsi	38,2	47,7	17,3	26,1	43,4
Teete kehalisi harjutusi, võimle	22,9	23,8	10,4	13,0	23,4
Loete tervishoiualast kirjandust	12,3	29,2	5,6	16,0	21,6
Tarvitade regulaarselt vitamiine	14,1%	20,1%	6,4	11,0	17,4
Ei tegele ühegagi neist	17,6	12,1	8,0	6,6	14,6
Võtate tööst vabu päevi	8,0	5,7	3,6	3,1	6,7
Kokku	100,0	100,0	45,2	54,8	100,0

Tabelis 29 on loetletud tegevusi, millega tegeldakse oma tervise tugevdamiseks.

Pooled meestest suitsetavad ning neist pooled suitsetavad palju (joonis 33). Igapäevastest meessuitsetajatest tarbivad pooled üle 20 sigareti päevas. Ligi 5% suitsetab sigareid ning 2-3% tõmbab piipu.

Joonis 33. Naiste ja meeste jaotus suitsetamisharjumuse järgi, %

Haridusprobleemid

Hariduse ja täiendusõppe kättesaadavuse probleemid

Inimesed ei raatsi kulutusi teha täiendusõppele ning ka see on olnud naistele suureks takistuseks tippu jõudmisel. Kuigi hetkel on seis parem, aga läheb veel aega, kui nad jõudma hakkavad. Kindel olen selles, et seis kindlasti muutub olukord tulevikus rohkem naiste kasuks. (naine, 34)

Naised tähtsustavad sotsiaalprobleeme, ei aseta esikohale naiste teadlikkuse tõstmist või muud naiskeskset, mida peaks arendama.

Eesti teravamad probleemid on minu arust: töötus, madalad palgad, ümbrikupalgad, naiste palgad võrreldes meestega, väikelastega emade võimalused, võrdne tööjaotus peres, koolilaste koolitamine, hariduspoliitika, naiste tunnustamine tippjuhtidena jpt. (naine, 34)

Suurimaks probleemiks on eneseteostamise probleem. (naine, 29)

Fookusgrupi arvamused sellest, mis on naistele hetkel Eesti ühiskonnas kõige teravamad probleemid?

Ell: Kindlasti väikeste lastega emade võimaluste laiendamine olla aktiivne ühiskonna liige.

Naine, 61: Töökohad ja madalad palgad. võrdse töö eest võrdne palk.

Naine, 25: *Koduste igapäevaste tööde hindamine. Koolilaste tasuta toitlustamine ja töövihikute ostmise kompenseerimine lastele. Lihtsalt ei jõuta enam lapsi tavakooliski koolitada.*

Naine, 34: *Naised peaksid rohkem omavahel ja samuti meestega koostööd tegema. Muidugi meedia suhtumine peaks olema naiste ja meeste osas võrdsem.*

Naine, 52: *Ümbrikupalgad on suur probleem, see piirab ka sotsiaalsfääri arendamist. Ettevõtjatele tehti soodustusi, aga nemad mõtlevad vaid omakasule ning efekti sellest ei tulnud, pigem on tendentsid vastupidised. Selle aasta (2000) omavalitsuste eelarvetesse toimus tulumaksude alalaekumine, ometigi on firmasid juurde tulnud ning mõni on oma tegevust laiendanud.*

Naine, 61: *Ma arvan pensionäride pensionid peaksid olema suuremad, siis nad ei peaks igahinna eest tööle käima ning jätaksid noortele töökohti.*

Naine, 30: *Tööhõiveameti tegevust tuleks kardinaalselt parandada just noorema ja harituma kaadri kaasamisega.*

5 Projekti uurimistulemustest lähtuvad strateegiad ja tegevused

5.1 Üldine rahulolu naiste olukorraga Eestis

ÜRO Arenguprogrammi aruanne siirdeperioodi kohta viitab inimeste turvatunde puudumisele, siirdeperioodi negatiivsetele tulemustele elanike tasandil ning puudulikele riiklikele poliitikatele sotsiaalprobleemidega toimetulekuks (Hage et al 1999). Inimarengu all mõistab ÜRO Arenguprogramm inimeste valikuvabaduste laienemist nende võimaluste seast, mida nad ise oluliseks peavad. Siirdeperiood on esitanud riikidele väljakutse – ehitada üles inimeste turvalisuse ja kaitstuse süsteem, mis toetaks inimeste vabadusi.

Koos enesemääramise, mõtte-, väljenduse- ja ühinemisvabadusega on tulnud piiravad asjaolud, mis ei lase neid vabadusi maitsta ning inimesed on oma valikutes väga piiratud. Defineeritakse turvalisuse mõiste inimkeskses tähenduses, kus see on seotud inimarengu mõistega:

Turvalisus tähendab seda, et võit, mille inimesed on saavutanud võimaluste laienemisel ja oma võimete proovilepanekul, on kaitstud olemasoleva sotsiaalse, majandusliku ja poliitilise korraga. Turvalisus toetub laiale sotsiaalsele nõusolekule inimeste voli ja õiguste osas, mis omakorda põhineb stabiilsetele institutsioonidele. (1999:4)

Aruande autorid väljendavad usku, et turujõudude tõhus funktsioneerimine nõuab riigipoolset reguleerimist ja otsustavat vahelesekumist, kui vaja. Autorite arvates eeldab vabadusi toetav inimeste turvalisus aktiivset ja kompetentset riiki, sest minimalistlik, nõrk ja mittekompetentne riik on hävingu retseptiks.

Üleminekuaja ehk siirdeperioodi (alates 1990ndatest, praegu veel kestev aeg) inimhind (Hage et al 1999):

1. Kaotus inimelu pikkuses, keskmise oodatava eluea langus
2. Kaotuseks on haigestumuse kõrge tase, kuigi tööstusettevõtete massiline sulgemine oleks pidanud tooma väiksema saastatusega koos languse haigestumuses.
3. Vaesuse järsk kasv, seda nii sissetulekute kui teiste näitajate lõikes.
4. Sissetulekute ja rikkuse ebavõrdsuse järsk kasv.
5. Kasvanud on sooline ebavõrdsus.
6. Hariduse kättesaadavuse halvenemine.
7. Töötuse, sobiva töö puudumise ja töö informaliseerumise (mitteametliku töö) kasv.

Kuna ligi kolmandik leibkondadest on kas vaesuse äärel (22%) või vaesed (8%), siis tuleks käivitada sissetulekute suurendamise oskusi ning võimalusi tutvustavaid projekte.

Ettevõtlusalaste projektide käivitamine ja elluviimine.

Selgitada naiste madala enesehinnangu põhjusi ja sellega kaasnevaid tagajärgi. Käivitada naiste eneseusku ja iseteadvust suurendavaid projekte, mis võimaldaksid saada positiivset kogemust, eeskujut.

5.2 Võrdõiguslikkus, naiste positsioon tööturul, nende tööalased eesmärgid ja karjäärivõimalused

Viia läbi uurimusi naiste ja meeste positsiooni puudutavates küsimustes

Koguda andmeid naiste ja meeste positsiooni kohta ühiskonnas

Selgitada naiste ja meeste positsiooni tööturul, naiste haridus- ja karjäärieelistusi, sellest tulenevat olukorda.

Selgitada tööalade soolist segregatsiooni – mida tähendab see, et ühiskonnas on stereotüüpne olukord ning lähenemine naiste ja meeste töödele.

Arendada ja tutvustada häid tulemusi andnud töö- ja pereelu ühitamise mudelitest.

Selgitada sotsiaalse võrdõiguslikkuse põhimõtet ning selle tugisüsteemi ühiskonnas.

Tutvustada erinevatele organisatsioonidele, sh parteidele, aga ka tööandjatele soolise võrdõiguslikkuse seadusest tulenevaid kohustusi.

Õpetada naistele ja meestele, mis on sugupoolevajadused ning –huvid ja kuidas saab neid erinevates eluvaldkondades arvesse võtta

Naistel ja meestel erinevad soorollid ja erinevad sugupoolevajadused/-huvid/-lähenemised.

Praktilised sugupoolevajadused – naiste ja meeste vajadused ühiskonna poolt aktsepteeritud rollide määratlemine enese jaoks. Oma loomult praktilised, tihti keskendunud elutingimuste probleemidele (sanitaaringimused, tervishoid, tööhõive). Need vajadused tulenevad soolisest tööjaotusest, nende vajadustega arvestamine ei muuda tegelikult naiste ja meeste positsiooni ühiskonnas.

Strateegilised sugupoolevajadused – vajadused, mille formuleerimist mõjutab sotsiaalselt struktureeritud naiste allutatud/madalam positsioon võrreldes meestega. Niisugused kallakused erinevad vastavas kontekstis ja võivad sisaldada soolist diskrimineerimist:

- tööjaotuses ja koduse majapidamise juhtimises
- äri- ja tooteturgul (kaasa arvatud kontroll tootmisvahendite üle)
- juriidilise staatuse ja õiguste osas
- otsustuste tegemisel nii koduse majapidamise, kogukonna kui riigi tasandil

Nende vajaduste rahuldamine parandab naiste staatust ja arendab soolist võrdõiguslikkust, vähendab süstemaatilist kallakust naiste kahjuks. Sõnaga, muudab naiste positsiooni ühiskonnas.

5.3 Tegurid, mis põhjustavad naiste passiivsuse ja väikese esindatuse juhtivatel kohtadel poliitikas ja majanduses

Viia ellu projekte, mis oleksid suunatud naiste ja meeste hoiakute muutmiseks. Positiivsete eeskujude ja näidete loomine ja tutvustamine.

Õpetada naistele tõhusamaid toimetulekustrateegiaid, oma eesmärkide saavutamise võimalusi.

Selgitada naistele kodutööde jaotusvõimalusi ning perekonna eest hoolitsemise jagamise võimalusi. Ajakasutustrateegiate läbivaatamisele ning annalüüsile suunatud projektid.

Positiivsete eeskujude tutvustamise projektid nn edulugude ja edukate naiste tutvustamine (*success stories*).

5.4 Pereplaneerimise ning laste kasvatamisega seonduvad probleemid

Võiks ellu kutsuda naiste- ja meeste terviseprojekte. Koolitusturul on näiteks terviskäitumist puudutavate kursuste järgi suur nõudlus.

Paarisuhte ning abielu rikastamise kursuste korraldamine.

Isade ja laste projektide ellukutsumine.

5.5 Riigi võimalused naisküsimumusega seotud probleemide lahendamiseks

Siirdeaeg on ühiskonna ette seadnud palju uusi probleeme, tõsisemaks neist peavad rahvusvahelised uuringud kaotust inimeste turvatundes ning kõrget siirdeperioodi inimhinda. Seetõttu peavad ÜRO eksperdid oluliseks seniseks palju tugevamat riigi sekkumist üleminekuühiskonda kujundavate protsesside käiku. Oluline on nii riigi kui inimeste proaktiivne tegevus.

Üldiselt on raske eristada 'naiste' probleemi 'meeste' probleemist, tihti ei olegi see õige, sest on juba algselt kallakusega, tendentslik.

Võrdõiguslikkuse eelnõu tutvustamine, et selle kavatsetav kehtima hakkamise aeg (2002. a. algus) ei oleks diskussiooni algusaeg, siis on hilja konstruktiivseks seaduse elluviimise alustamiseks.

Naiste ja meeste õigusliku kirjaoskuse parandamine (võimalike, tulevaste) sootundlike seadusandlike aktide osas.

Sotsiaalse infrastruktuuri parandamine, laste ja vanurite hooldamisega seotud teenuste kättesaadavus nii olemasolu kui hinna poolest. Riiklikult subsideeritud laste päevahoid peab alles jääma.

Tehnilise infrastruktuuri parandamine (transporditeenuste ja kommunikatsioonide kättesaadavus nii tehniliste võimaluste kui hinna poolest).

Sooaspekti olulisuse teadvustamine naistele ja meestele. Sootundlike õppematerjalide tutvustamine ennekõike sotsialiseerimise agentidele (lapsevanemad, haridustöötajad, ajakirjanikud), seejärel laiemad sotsiaalsed sugu (naiselikkus ja mehelikkus) ning kahesoolist ühiskonda tutvustavad üritused, diskussioonid, väljaanded jne.

Tavainimesed ei ole kuulnud sooaspekti integreerimist erinevatesse haldusaladesse, millega ministriumid praegu tegelevad (aluseks tehniline termin 'sugupoolte süvalaiendamine', mis on väga halb mõistekasutus 'gender mainstreaming' tõlkena).

Missuguseid sooliselt eristatavaid andmeid tuleks riigis koguda? Sellele küsimusele vastab lisa , kus on esitatud sooaspektist oluliste indikaatorite loetelu.

Valitsuste osa naiste majandusliku staatuse parandamisel (Maailmapanga ja IV rahvusvahelise naiste Bejingi konverentsi seisukohad):

- Õigusliku raamistiku loomine
- Võrdsete maa- ja omandiõiguste kindlustamine
- Soolise võrdõiguslikkuse arendamine tööturul ja tööhõives.
- Kindlustada soolist võrdõiguslikkust perekonnas ja finantsõiguses
- Sooliselt eristatud andmete kogumine
- Avaliku sektori ja tsiviilühiskonna vastastikune koostöö

5.6 Võimalused naiste suuremaks kaasamiseks ühiskonna-, poliitika- ja majandusellu, naiste haridus-, töö- ja karjäärivõimaluste arendamine

Sugupool ja majanduskasv: makromajanduslik perspektiiv

- Naised eelistavad vähemtasuvaid tegevusi, mille üle neil on kontroll
- Naised eelistavad (loe: on sunnitud eelistama) fragmentaarseid, katkestatavaid tegevusi
- Naised ja mehed vastavad tööturu pakkumisele erinevalt – naised vastavad vähem turu võimalustele
- Sooline ebavõrdsus on majanduslikult kahjulik

Naiste diskrimineerimine võib võtta erinevaid vorme.

- *Tööturg.* Naiste madalamad palgad võrreldes meestega kinnitavad tööandjate veendumust naiste madalama tootlikkuse osas.
- *Krediiditurud.* Naiste poolt võetavatele laenudele saab sageli osaks kõrgem laenuprotsent, sest ülehinnatakse riski ja alahinnatakse naiste tagasimaksevõimet.
- *Diskrimineerimine,* mis leiab aset turu puudumise tõttu (nt ülalpeetavate eest hoolitsemine ja hooldetöö). Kuna naiste kodused tööd on tasustamata, siis selle hinnaks (või võimalikuks kuluks) loetakse null rahaühikut.

5.7 Positiivse ning negatiivse mainega Eesti naispoliitikud, ärinaised, kultuuritegelased, arvamuslimidrid ning hinnang nende tegevusele

Edukate naiste tutvustamine ning suhtekorraldus selles valdkonnas.

Positiivse imago loomine erinevates valdkondades tublidele ning kompetentsetele naistele.

Positiivse imago loomine erinevatele naiseks olemise võimalustele, sallivuse suurendamine naiste erinevate elustiilide viljelemise suhtes.

5.8 Teadmised Eesti naisorganisatsioonidest

Innustada Eesti praegusi naisorganisatsioone kokku kutsuma X üleriikliku naiste kongressi (neid on peetud alates 1917 ning viimane oli 1989, enne 1940. a. oli neid viis ning nõukogude ajal viis, uuel iseseisvuse ajal ei ole neid toimunudki. Viia need regulaarsele alusele. Oluline, et üleriiklik, erakondi ning erinevaid organisatsioone siduv üritus.

Selgitada naisorganisatsioonide rolli ühiskonnas. Tutvustada senist Eesti naisliikumist ja juhtivaid naisorganisatsioonide liikmeid/juhte (Minni Kurs-Oleski, Vera Poska-Grünthali, Mari Raamoti elutöö jne)

Naisorganisatsioonide olulisus kogukonnaprojektide elluviimisel. Õpetada naisi ja mehi, kuidas erinevad, ka väikesemahulised projektid aitavad kaasa sotsiaalse kapitali suurenemisele ühiskonnas, mis on oluliseks sidususe saavutamise vahendiks.

5.9 Üldine poliitiline maailmavaade ja ühiskondlik/sotsiaalne aktiivsus

Naiste ümarlaua tegelik elushoidmine, koordineerimine, et see tegutseks ka valimiste vahelistel perioodidel.

Liikumise *Naine, toeta naist!* edasiarendamine (seni on seda loosungit valimiste ajal kuulda olnud, kuid sõnum on veel nõrk).

Võiks luua naiste poliitika kooli mingis vormis, mis õpetaks poliitilisest elust osavõttu, valimisstrateegiaid, kandideerimisoskust.

5.10 Suhtumine aktuaalsetesse ühiskondlikesse probleemidesse

Osalusdemokraatiat ning partnerlust arendavad projektid

Tüdrukutele suunatud projektid peaksid looma eeldused, et tulevikus on naised aktiivsemad kui tänases Eestis.

5.11 Probleemid, mis on vastajate arvates naistele/nende perele/Eestile kõige teravamad/valusamad

Erinevatele probleemidele võib läheneda väga mitut moodi, kuid naisprojektid võiksid toetada naiste ja arenguga seotud poliitikate väljatöötamist ning elluviimist Eestis. (tabel 30).

Tabel 30. Naiste/sugupoolte ja arenguga seotud poliitika 1970-1990

Lähenedamine	Kirjeldus
Heaolu	Varasemad lähenedamised 1950-1970. Eesmärgiks siduda naised kui paremaid emasid arenguga. Tunnistab naiste reproduktiivrolli ning praktilisi sugupoolevajadusi ning prioriteete (toit, pereplaneerimine jne)
Sotsiaalne õiglus (WID)	Originaalne 1975-1985 ÜRO kontseptsioon 'naised arengus'. Tunnistab naiste kolme rolli ning strateegilisi sugupoolevajadusi ja prioriteete, pooldab riigi sekkumist, mis tagab poliitilise ja majandusliku autonoomia ning vähendab naiste allutatust meesnormi(de)le.
Vastuseis vaesusele (WID)	Teine WID lähenedamine, tuleneb 1970ndate sotsiaalse õigluse ideest. Naiste vaesust nähakse tulenevalt üldisest arengust, mitte allutatusest. Tunnistab naiste produktiivset rolli ning praktilisi sugupoolevajadusi ning teenimise prioriteete, eriti väikeettevõtluses ja sissetulekut kasvatavates projektides.
Tõhusus (WID)	Kolmas WID lähenedamine, mis võeti omaks 1980ndate võlakriisis. Eesmärgiks näidata, et areng on tõhusam ja tulemuslikum naiste majandusliku panuse suurenedes, naiste osavõttu seostatakse sageli õiglusega. Püüab arvestada praktilisi sugupoolevajadusi ja prioriteete, tunnustab kõiki kolme rolli ja naiste aja elastsuse kontseptsiooni
Õiguste andmine (post-WID)	Esimene pärast 1985 lähenedamine, suunatud arengumaade naistele, et suurendada naiste eneseusaldust. Tunnistab naiste kolme rolli ning kaudselt strateegilisi sugupoolevajadusi ja prioriteete läbi alt üles suunatud praktiliste sugupoolevajaduste mobiliseerimise
Võrd-õiguslikkus (GAD)	Alusdokument: ÜRO Beijing 1995 (IV) naistekonverentsil vastuvõetud tegevuskava: <i>Võrdõiguslikkus on inimõigus, keskne on võimujagamine ning õiglasem partnerlus naiste ja meeste vahel, eesmärgiks jätkusuutlik ning inimkeskne areng.</i>

Allikad: Moser (1989, 1993); UN (1995)

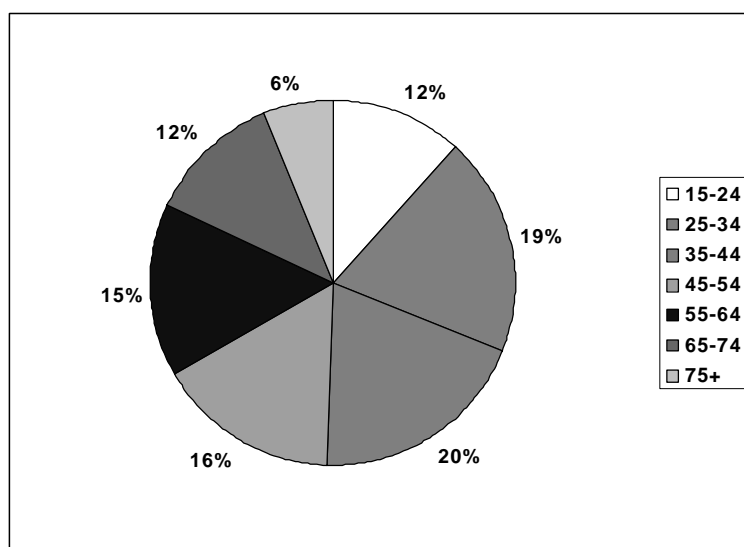
WID – women in development

GAD – gender and development

Valim

Tabel 31. Vastajad vanusgrupi ja soo järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Alla 25	13,6	10,3	6,2	5,6	11,8
25-49	51,6	44,3	23,3	24,3	47,6
50-64	21,5	23,4	9,7	12,8	22,6
65+	13,3	22,0	6,0	12,1	18,1
Kokku	100,0	100,0	45,2	54,8	100,0

Joonis 34. Vastanute jaotus vanusgruppide järgi, %

Tabel 32. Vastajate jaotus tööealisuse ja soo järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Tööealine	81,8	65,5	37,0	35,9	72,9
Üle tööea, pensioniealine	18,2	34,5	8,2	18,9	27,1
Total	100,0	100,0	45,2	54,8	100,0

Tabel 33. Vastajad hariduse ja soo järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Põhiharidus või alla selle	29,1	26,6	13,2	14,6	27,7
Keskharidus	43,4	39,5	19,6	21,6	41,3
Kõrgharidus	27,4	33,9	12,4	18,6	31,0
Kokku	99,9	100,0	45,2	54,8	100,0

Tabel 34. Vastajad rahvuse ja soo järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Eestlane	66,5	64,9	30,0	35,6	65,6
Venelane	24,9	28,6	11,3	15,7	27,0
Muu	8,6	6,5	3,9	3,5	7,4
Kokku	100,0	100,0	45,2	54,8	100,0

Tabel 35. 15-24 aastaste vastanute jaotus kodakondsuse järgi

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Eesti	77,5	83,8	40,4	40,1	80,5
Vene	5,2	2,3	2,7	1,1	3,8
Muu	0,9	0	0,5	0	0,5
Kodakondsuseta	16,3	13,9	8,5	6,6	15,2
Kokku	99,9	100,0	52,2	47,8	100,0

Tabel 36. 15-24 aastaste jaotus kodakondsuse taotlemise ja soo järgi

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Taotles kodakondsust, ei ole saanud vastust	2,1	18,3	1,3	7,3	8,5
Taotles kodakondsust, sai eitava vastuse	8,5	6,5	5,1	2,6	7,7
Ei ole taotlenud	89,4	75,2	53,9	29,9	83,8
Kokku	100,0	100,0	60,3	39,7	100,0

Tabel 37. Vastanute jaotus tööise staatuse ja soo järgi

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Tööandja või FIE	6,9	2,3	3,1	1,3	4,4
Töövõtja, valgekrae	25,7	40,6	11,6	22,3	33,9
Töövõtja, sinikrae	33,1	9,1	15,0	5,0	20,0
Töötu	7,7	5,5	3,5	3,0	6,5
Õppur	4,2	4,2	1,9	2,3	4,2
Pensionär	14,8	29,0	6,7	15,9	22,6
Muu staatus	7,5	9,2	3,4	5,1	8,5
Kokku	99,9	100,0	45,2	54,8	100,0

Tabel 38. Naiste ja meeste jaotus töise staatuse järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine
Töötab praegu	66,1	52,1	29,9	28,6
Tööotsija, varem töötanud	8,2	5,6	3,7	3,1
Tööotsija, ei ole kunagi varem töötanud	0,6	0,8	0,3	0,3
Ei tööta ja ei otsi tööd	24,9	41,5	11,3	22,8
Kokku	99,8	100,0	45,2	54,8

Tabel 39. Naiste ja meeste jaotus töövõtuvormi järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine
Palgatöötaja	89,6	93,5	46,2	45,4
Ei ole palgatöötaja	9,8	6,0	5,0	2,9
Kokku	99,4	99,5	51,5	48,5

Tabel 40. Naiste ja meeste tööjõualane staatus ILO järgi, %

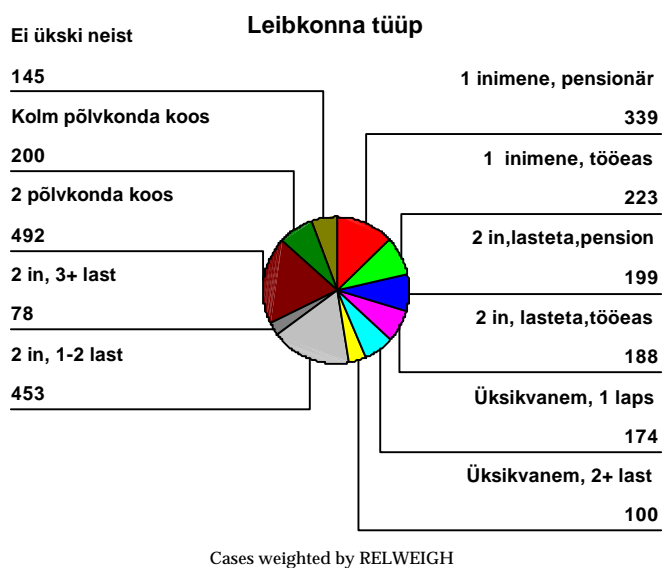
	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Töötav	67,5	50,7	35,1	24,3	59,4
Töötu	5,9	3,6	3,1	1,7	4,8
Mittetöötav täiskasvanu	26,6	45,7	13,8	22,0	35,8
Kokku	100,0	100,0	52,0	48,0	100,0

Tabel 41. Vastanute jaotus juhtiva positsiooni ja soo järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine
Reatöötaja	73,0	78,8	36,8	39,0
Alamastme juht	6,2	6,2	3,1	3,1
Keskastme juht	14,0	11,2	7,0	5,6
Tippjuht	5,6	2,2	2,8	1,1
Muu	1,2	1,6	0,6	0,8
Kokku	100,0	100,0	50,4	49,6

Tabel 42. 15-24 aastaste vastanute jaotus abielulisuse ja soo järgi, %

	% meestest Mees	% naistest Naine	% kõigist Mees	% kõigist Naine	Kokku
Kooselus (sh abielus)	15,0	33,3	7,8	15,9	23,8
Üksi elav (sh vallaline)	84,5	66,2	44,1	31,7	75,8
Kokku	95,5	99,5	52,2	47,8	100,0

Joonis 35. Vastanute jaotus leibkonna tüübi järgi
N=2591

Kasutatud kirjandus

Hage, Juliette; Griffin, Kate; Scott, Wolf; McKinley, Terry (1999). Human Development Report For Central and Eastern Europe and the CIS 1999. UNDP/RBEC.

Lips H M (1991). Women, Men and Power. Mayfield Publishing Company.

Moser C (1989). Gender Planning in the Third World: Meeting Practical and Strategic Gender Needs. *World Development 17:1*.
Moser C (1993). Gender Planning and Development Theory, Practice, and Training. Routledge.

Randalaiho L (1993). Gender Contract.

Soolise võrdõiguslikkuse seadus (SVS, eelnõu, viimati muudetud 17.11.2000).

UNFPA (2000). The State of World Population

Vander Zanden (1990). Sociology

Lisa 1. Intervjueritavate lühikirjeldus

Sugu, vanus		
Naine, 25	Kodune, lapsehoolduspuhkusel, sotsiaalteaduse üliõpilane (IV k)	Abielus, kahe alla 7-aastase lapse ema
Naine, 27	Kõrgharidusega filoloog, annab eraülikoolis keeletunde.	Abielus, 3-aastase lapse ema, ootab teist last
Naine, 28	Keskeriharidusega. Töötab puuetega noortega ning lisaks on seoses spordialaste treeningutega igapäevaselt seotud ka põhikooli õpilaste ning nende vanematega.	Abielus, ühe alla 7-aastase lapse ema
Naine, 29	Riigiteenistuja	Abielus, ühe lapse ema
Naine, 34	Omavalitustöötaja, arendusnõunik	Abielus, kahe alla 18-aastase lapse ema
Naine, 43	Kõrgharidusega filoloog, õppinud magistrantuuris sotsioloogiat Töötab reklaami alal, saab kõrget palka	Abielus, kolme lapse ema, ükski laps ei ole enam alla 7-aastane, vanim käib juba tööl, kuid elab veel vanemate juures
Naine, 53	Töötanud õpetajana 31 aastat	Lapsed täiskasvanud ning elavad eraldi
Mees, 30	Sõjaväelane. Sotsiaalteaduse üliõpilane avatud ülikoolis (IV k)	Abielus, ühe alla 7-aastase lapse isa
Fookusgrupp 1	Lõuna-Eesti linna naised, keda ühendab praeguse Eesti Mõõdukate poliitika toetamine, kohalikus elus aktiivsed naised	15 naist vanuses 18-60, domineerisid kolmekümnendates eluaastates olevad naised.
Fookusgrupp 2	Väikelinna omavalitsustöötajatest, osavõtjad kõik naised	Naised vanused 25-61. Kõik naised on abielus ja omavad lapsi ning kolm naist on ka vanaemad.

Intervjuusid viisid läbi Tartu Ülikooli Sotsioloogia osakonna Avatud Ülikooli IV kursuse üliõpilased oktoobris-detsembris 2000

Lisa 2. Soolise ebavõrdsuse indikaatorid

Tabel 43. Naiste ja meeste positsiooni ühiskonnas ning soolist ebavõrdsust peegeldavad indikaatorid

Huvivaldkond	Indikaatorid
1. Poliitiline võim	1.1 Naiste osakaal kõrgetel juhtivatel kohtadel 1.2 Otsustuste tegemine väljaspool isikliku elu sfääri (omavalitsustes, ametiühingutes, valitsuses, parlamendis) 1.3 Huvi poliitika vastu
2. Sotsiaalne kapital	2.1 Organisatsioonidesse kuulumine 2.2 Usaldus institutsioonide vastu
3. Iseseisvus ehk autonoomia perekonnas ja leibkonnas	3.1 Abiellumise ja lahutamise vabadus 3.2 Eestkosteoigus laste suhtes lahutuse korral 3.3 Otsustamise õigus ja varade kättesaadavus leibkonnas
4. Sotsiaalsed ressursid	4.1 Tervise tagamise ja säilitamise võimalused 4.2 Hariduse kättesaadavus
5. Materiaalsed ressursid	5.1 Maa omamise võimalused 5.2 Majade ja hoonete omamise võimalus 5.3 Laenu saamise võimalus
6. Tööhõive ja sissetulekud	6.1 Tasustatud ja mittetasustatud tööde jaotus 6.2 Naiste ja meeste palgaerinevused 6.3 Formaalse ja informaalsete töö jaotus sugude lõikes
7. Aeg kui ressurss	7.1 Suhteline ligipääs jõudeajale ja unele
8. Informatsioon kui ressurss	8.1 Informatsiooni kättesaadavus 8.2 Info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate kasutamine
9. Sugupooleidentiteet	9.1 Soorollid 9.2 Soostereotüübid 9.3 Soerinevused 9.4 Naiselikkus ja mehelikkus ühiskonnas 9.5 Jäik sooline tööjaotus
10. Keha iseseisvus ehk autonoomia	10.1 Soolisel alusel põhineva vägivaldajuhtude esinemine ja seaduslik kaitse sellise vägivalga vastu 10.2 Seksuaalsuse kontroll 10.3 Sündimuskontroll ja pereplaneerimise kättesaadavus

Kasutatud osaliselt allikana: UNFPA (2000). The State of World Population.
 Iseseisvus kasutatud ingliskeelse sõna *autonomy* tõlkena

Lisa 3. Soolise võrdõiguslikkuse seadus. Eelnõu

Kooskõlastamisel olevad Valitsusele esitatud seaduseelnõud
Viimati muudetud 17.11.2000

Soolise võrdõiguslikkuse seadus

1. peatükk. ÜLDSÄTTED

§ 1. Seaduse eesmärk

(1) Seaduse eesmärk on edendada naiste ja meeste võrdõiguslikkust kui üht põhilist inimõigust, parandades eriti naiste olukorda majandus-, sotsiaal-, haridus-, kultuuri ja muudes ühiskonnaelu valdkondades.

(2) Eesmärgi saavutamiseks:

1) keelatakse sooline diskrimineerimine kõigis ühiskonnaelu valdkondades;

2) kohustatakse riigi- ja kohalike omavalitsusüksuste asutusi, haridus- ja teadusinstituutide ning tööandjaid tegutsema naiste ja meeste võrdõiguslikkuse edendamiseks;

3) tagatakse diskrimineeritule tõhus õiguskaitse ning luuakse järelevalvesüsteem seaduse täitmiseks.

§ 2. Seaduse reguleerimisala

(1) Seadust kohaldatakse kõigis ühiskonnaelu valdkondades.

(2) Seadust ei kohaldata:

1) registreeritud põhikirjaga kiriklike ühenduste usu tunnistamisele ja viljelemisele. Kui kiriklikud ühendused on tööandjad, laienevad neile selle seaduse sätted;

2) peresuhetele ja eraelule.

§ 3. Mõisted

(1) Selle seaduse eesmärgist ja rahvusvahelistest normidest lähtudes kasutatakse mõisteid järgnevas tähenduses:

1) sooline võrdõiguslikkus ehk naiste ja meeste võrdõiguslikkus – naiste ja meeste võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus tööelus, perekonnaliikmete eest hoolitsemisel, hariduse omandamisel ja teistes ühiskonnaelu valdkondades osalemisel;

2) naiste ja meeste võrdne kohtlemine – otsese ja kaudse soolise diskrimineerimise puudumine;

3) otsene sooline diskrimineerimine – isiku ebasoodsam kohtlemine tema soo tõttu, eriti seoses raseduse ja sünnitamisega, lapsevanemaks olemise, perekondlike kohustuste täitmise või muude soolise kuuluvusega seotud asjaolude tõttu ning seksuaalne ahistamine;

4) kaudne sooline diskrimineerimine – näiliselt või olemuselt neutraalne tingimus, asjaolu või tegevus, mis seab märgatavalt suurema osa ühest soost isikuid teise sooga võrreldes ebasoodsamasse olukorda;

5) seksuaalne ahistamine – alluvus- või sõltuvussuhetes olevale isikule soovimatu või tema väärikust alandav seksuaalse suunitlusega tegevus, mis võib luua häiriva, hirmutava, vaenuliku või allaheitliku õhkkonna ja mida isik tõrjub või talub seepärast, et see otseselt või kaudselt väljendatuna on eelduseks tööle võtmisele, koolitusele lubamisele, tasu maksmisele või teistele eelistustele või soodustustele

(2) Selle seaduse tähenduses on:

1) töötaja – füüsiline isik, kes teeb tööd töölepingu alusel või on teenistuja “Avaliku teenistuse seaduse” § 5 tähenduses;

2) tööandja – füüsiline või juriidiline isik, kes annab või pakub tööd töölepingu alusel või riigi- või kohaliku omavalitsusüksuse asutus.

2. peatükk. SOOLISE DISKRIMINEERIMISE KEELD

§ 4. Diskrimineerimise keelustamine

(1) Otsene ja kaudne sooline diskrimineerimine on keelatud kõigis ühiskonnaelu valdkondades.

(2) Diskrimineeriv ei ole:

1) naiste eriline kaitse raseduse ja sünnitamisega seoses. Naiste töötamist võib keelata või piirata ainult seaduses ette nähtud tööaladel ja juhtudel;

2) kehtestada kaitseväge ajateenistust ainult meestele;

3) võtta ainult naisi või ainult mehi vastu mittetulundusühingu liikmeteks, kui see tuleneb ühingu põhikirjast;

4) võtta tööle või lubada koolitusele kindlast soost isik, kui see tuleneb tegevuse laadist või muudest asjaoludest;

5) rakendada eriabinõusid (positiivseid meetmeid), et aidata kaasa alaesindatud soo osakaalu suurenemisele või olukorra paranemisele seaduse reguleerimisala valdkondades, sealhulgas osalusele erinevates otsustamisprotsessides.

§ 5. Diskrimineerimine tööelus

(1) Diskrimineerivatena töösuhetes vaadeldakse juhtumeid, kui tööandja võtab tööle, edutab, valib ametikohale, koolitusele või ülesande täitmiseks ühest soost isiku, jättes kõrvale kõrgema kvalifikatsiooniga vastassoost isiku, välja arvatud juhul kui ta tõendab, et tema tegevusel on kaalukad põhjused või see tuleneb sooga mitteseotud asjaoludest.

(2) Tööandja tegevust loetakse diskrimineerivaks ka siis, kui ta:

1) võtab tööle, edutab, valib ametikohale või saadab koolitusele ühe isiku, jättes kõrvale teise isiku raseduse, sünnituse või mõne muu soolise kuuluvusega seotud asjaolu tõttu või kui ta piirab samadel asjaoludel töö kestust või selle ulatust;

2) kehtestab ühest soost töötajale või töötajatele ebasoodsamad töö tasustamise või muud tingimused, kui sama või sellega võrdväärset tööd tegevale teisest soost töötajale või töötajatele;

3) juhib tööd, jaotab tööülesanded või kehtestab töötingimused nii, et ühest soost töötaja või töötajad on vastassoost töötaja või töötajatega võrreldes halvemas olukorras;

4) ahistab seksuaalselt või jätab täitmata §-s 10 lg 1 p 4 sätestatud kohustuse;

5) halvendab töötaja töötingimusi, kui töötaja on toetunud selles seaduses sätestatud õigustele ja kohustustele;

6) teeb töötajale märkuse, viib töötaja üle teisele tööle, lõpetab töösuhte või soodustab selle lõppemist soolise kuuluvusega seotud põhjustel.

(3) Kui isik teeb kohtule või erioorganile teatavaks § 5 lg 2 nimetatud asjaolude ilmumise, peab tööandja tõendama, et võrdse kohtlemise põhimõtet ei ole rikutud.

§ 6. Tööandja kohustus anda seletusi

(1) Tööandja on kohustatud andma kirjaliku seletuse isikule, kes taotleb seda § 5 lg 1 nimetatud tema suhtes diskrimineeriva käitumise kahtlustamise korral. Seletuses peab tööandja oma valiku põhjendamiseks esitama töölevõetud isiku kohta järgmised andmed:

1) tööstaaž

2) haridus;

3) töökogemus ja muud tööks vajalikud oskused;

4) muud selgeid eeliseid andvad oskused või põhjendused.

(2) Tööandja on kohustatud oma käitumise kohta andma töötajale või töölesoovijale kirjaliku seletuse ka teistel § 5 lg 2 loetletud juhtudel.

(3) Töötajal on õigus nõuda tööandjalt selgitust palga arvutamise aluste kohta ja saada muud vajalikku teavet, mille põhjal saab otsustada § 5 lg 2 p 2 sätestatud diskrimineerimise esinemise üle.

(4) Ametiühingu esindajal ja usaldusisikul on õigus saada teavet töötaja või töötajate grupi töötasu kohta, kui on alust kahtlustada töö tasustamisega seotud soolise diskrimineerimise esinemist. Kui teave puudutab ainult ühe isiku töötasu, informeeritakse sellest asjaomast isikut.

(5) Tööandja seletus ei tohi sisaldada andmeid isiku tervise seisundist ja teistest isikliku elu asjaoludest ilma isiku nõusolekuta.

(6) Ametiühingu esindajad või usaldusisik ei tohi avalikustada töötaja töötasu ja muud neile teatavaks saavat informatsiooni isiku kohta.

§ 7. Diskrimineeriv reklaam ja tööpakkumine

(1) Keelatud on avaldada sooliselt diskrimineerivat reklaami.

(2) Keelatud on pakkuda tööd ainult ühest soost isikule või isikutele, kui selleks ei ole § 4 lg 2 p-s 4 ja 5 nimetatud kaalukaid põhjusi.

3. peatükk. SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE EDENDAMINE

§ 8. Riigi- ja kohalike omavalitsusüksuste asutused soolise võrdõiguslikkuse edendajatena

(1) Riigi ja kohalike omavalitsusüksuste asutused on kohustatud naiste ja meeste võrdõiguslikkust süstemaatiliselt ja eesmärgistatult edendama. Nende ülesanne on muuta tingimusi ja asjaolusid, mis takistavad naiste ja meeste võrdõiguslikkuse saavutamist.

(2) Riiklikke, piirkondlikke ning institutsionaalseid strateegiaid, poliitikaid ja tegevuskavasid planeerides, ellu viies ja hinnates peavad lg 1 nimetatud asutused lähtuma naiste ja meeste erinevatest vajadustest ja staatusest ning arvestama, kuidas rakendatud ja rakendatavad meetmed mõjutavad naiste ja meeste olukorda ühiskonnas.

§ 9. Soolise võrdõiguslikkuse edendamine hariduse ja koolituse valdkonnas

Haridus- ja teadusasutused ning koolituse korraldamisega tegelevad institutsioonid peavad tagama naiste ja meeste võrdse kohtlemise hariduse omandamisel, eri- ja kutsealasel täiendamisel. Õppekavad, kasutatav õppematerjal ja läbiviidavad uuringud peavad aitama kaasa naiste ja meeste otsese ja kaudse diskrimineerimise kaotamisele ja võrdõiguslikkuse edendamisele.

§ 10. Tööandjad soolise võrdõiguslikkuse edendajatena

(1) Tööandja peab soolist võrdõiguslikkust süstemaatiliselt ja eesmärgistatult edendades:

- 1) tegutsema nii, et vabadele töökohtadele võetakse tööle mõlemast soost isikuid;
- 2) võtma erinevatele ametikohtadele võimalikult võrdsel määral naisi ja mehi ning tagama neile edutamisel võrdse kohtlemise;
- 3) kujundama töötingimused sobivaks nii naistele kui ka meestele ning tõhustama töö- ja pereelu ühitamist;
- 4) hoolitsema, et töötaja on kaitstud seksuaalse ahistamise eest.

(2) Tööandja peab koguma soopõhiseid tööalaseid statistilisi andmeid, mis vajadusel võimaldavad asjaomastel institutsioonidel jälgida ja hinnata võrdse kohtlemise põhimõtte järgimist töösuhetes. Andmete kogumise korra ja ulatuse kehtestab Vabariigi Valitsus.

4. peatükk. KAHJU HÜVITAMISE NÕUE

§ 11. Kahju hüvitamine

(1) Paragrahvis 5 ettenähtud diskrimineerimiskeeldu eiranud tööandja on kohustatud diskrimineeritule hüvitama tekitatud varalise ja moraalse kahju vähemalt viiekordses kehtestatud kuupalga alammääras.

(2) Hüvitist kindlaks määrates arvestatakse diskrimineerimise ulatust, kestust ning laadi. Kui tööandja on kohtumenetluse ajaks kõrvaldanud diskrimineerivad asjaolud, võib hüvitise suurust vähendada, kuid mitte alla lõikes 1 nimetatud alammäära.

(3) Nõude esitamine selle seaduse alusel ei välista teistes seadustes ette nähtud hüvitiste nõudmist.

§ 12. Nõude esitamise tähtaeg

(1) Isik võib kostja elukoha või asukoha järgsesse kohtusse esitada diskrimineerimise hagi või kaebuse 2 aasta jooksul alates diskrimineerimise aset leidmisest, kui eriseaduses pole sätestatud teisiti.

(2) Hagi või kaebuse võib kohtusse esitada sõltumata sellest, kas asi on samal ajal ombudsmani juures menetlemisel või mitte.

5. peatükk. SEADSUSE JÄRELEVALVE INSTITUTSIOONID

1. jagu

Soolise võrdõiguslikkuse ombudsman

1. jaotis

Soolise võrdõiguslikkuse ombudsmani staatus ja õigused

§ 13. Soolise võrdõiguslikkuse ombudsman

Soolise võrdõiguslikkuse ombudsman (edaspidi ombudsman) on sõltumatu ametiisik, kes jälgib ja analüüsib naiste ja meeste võrdõiguslikkuse põhimõtte täitmist Eesti Vabariigis.

§ 14. Ombudsmani pädevus

Ombudsman:

- 1) teostab järelevalvet selle seaduse täitmise üle;
- 2) võtab vastu isikute avaldusi ja annab ekspertarvamusi diskrimineerimise võimaliku asetleidmise kohta;
- 3) teeb ettepanekuid Vabariigi Valitsusele ja valitsusasutustele õigusaktide parandamiseks;
- 4) nõustab ja informeerib Vabariigi Valitsust ja valitsusasutusi ning teisi asjast huvitatud isikuid selle seaduse reguleerimisala puudutavates küsimustes.

§ 15. Ombudsmani ametisse nimetamine

Ombudsmani nimetab ametisse Vabariigi Valitsus õiguskantsleri ettepanekul viieks aastaks.

§ 16. Ombudsmanile esitatavad nõuded

- (1) Ombudsman peab olema kõrgete kõlbeliste omadustega teovõimeline Eesti Vabariigi kodanik.
- (2) Ombudsmanil peab olema akadeemiline kõrgharidus õigusteaduses ning ta peab olema kogunud ja tunnustatud jurist.

§ 17. Ombudsmani õigused

(1) Seaduse rakendamise ja järelevalve tagamiseks on ombudsmanil õigus:

- 1) saada tema määratud tähtaja jooksul ametkondadelt (asutustelt) ja tööandjalt seaduse järelevalvks vajalikku teavet;
- 2) määrata haldusõiguslikke trahve § 17 lg 1 p 1 ja § 31 lg 1 nimetatud teabe mitteesitamise korral;
- 3) kontrollida olukorda töökohtadel juhul, kui on piisavalt alust arvata, et tööandja on rikkunud käesolevat seadust;
- 4) saada juhtumi uurimisel abi asjaomaste ametkondade esindajatelt;
- 5) teha vastavale isikule või haldusorganile ettekirjutus diskrimineeriv tegevus lõpetada;
- 6) määrata trahv tema ettekirjutuse mittetäitmise korral;
- 7) osaleda tema pädevusse kuuluvates asjades sõnaõigusega Vabariigi Valitsuse istungitel

(2) Ombudsmanil on iseseisev kaebuse või hagi algatamise õigus järelevalve aspektist olulise tähtsusega diskrimineerimisjuhtumite korral.

§ 18. Ombudsmani tegevuse piirangud

(1) Ombudsman ei tohi ametisoleku ajal:

- 1) olla mõne teise riigi-, kohaliku omavalitsusüksuse asutuse või avalik-õigusliku juriidilise isiku juures ametis;
- 2) osaleda erakondade tegevuses;
- 3) kuuluda äriühingu juhatusse, nõukogusse või järelevalveorganisse;
- 4) osaleda ettevõtluses, välja arvatud tema enda isiklikud investeeringud ning nendelt saadavad protsendid ja dividendid, samuti talle kuuluva vara käsutamisest saadav tulu.

(2) ombudsman võib tegelda teadusliku ja pedagoogilise tööga, kui see ei takista tema ametiülesannete täitmist.

§ 19. Ombudsmani volituste lõppemine

(1) Ombudsmani volitused loetakse lõppenuks:

- 1) käesoleva seaduse §-s 15 nimetatud viieaastase tähtaja möödumise päevast;
- 2) tema ametist tagasiastumise päevast;
- 3) tema järjest üle kuue kuu kestva võimetuse korral täita oma ametiülesandeid
- 4) tahtlikult toimepandud kuriteo eest süüdi mõistva kohtuotsuse jõustumise päevast;
- 5) ettevaatamatuse tõttu toimepandud kuriteo eest süüdi mõistva kohtuotsuse, millega on ette nähtud vabaduskaotuslik karistus, jõustumise päevast.

(2) Tagasiastumisest teatab ombudsman Vabariigi Valitsusele vähemalt neli kuud ette.

§ 20. Ombudsmani tegevuse finantseerimine

Ombudsmani tegevuse finantseerimiseks nähakse summad ette riigieelarves.

§ 21. Ombudsmani ametkond.

(1) Ombudsmani ametkonna koosseisus on ombudsmani asetäitja, nõunikud ja kantselei töötajad

(2) Ametkonna töökorraldus kehtestatakse põhimäärusega.

2. jaotis

Menetlus ombudsmani juures

§ 22. Menetluse alustamine

Ombudsman alustab menetlust omal algatusel või talle esitatud avalduse alusel. Kui ombudsman alustab menetlust omal algatusel, teatab ta vastavale asutusele menetluse alustamise põhjuse ja eesmärgi.

§ 23. Ombudsmani menetlustoimingud

(1) Ombudsmani menetlustoimingud on:

- 1) teabe nõudmine;
- 2) kirjaliku seletuse võtmine;
- 3) suulise ütluse võtmine;
- 4) vaba juurdepääsu kasutamine.

(2) Ombudsman võib panna käesoleva paragrahvi lõike 1 punktides 1–4 sätestatud menetlustoimingute teostamise ombudsmani asetäitjale või nõunikule, kes viivad neid toiminguid läbi ombudsmani järelevalve all.

§ 24. Suulise ütluse võtmine

Ombudsman võib menetluse käigus võtta suulisi ütlusi kõigilt isikutelt, kelle kohta on andmeid, et nad teavad asjas tähtsust omavaid fakte ning nad on võimelised nende kohta andma õigeid ütlusi.

§ 25. Vaba juurdepääs

Ombudsmanil on menetluse käigus vaba juurdepääs käesoleva seaduse §-s 20 lõikes 1 punktis 1 osundatud asutuste ja isikute valduses olevatele dokumentidele, materjalidele ja töökohtadele. Vastavad asutused peavad võimaldama ombudsmanile tingimusteta ja viivitamatu juurdepääsu kõigile oma valduses olevatele dokumentidele ja materjalidele, mis puudutavad menetletavat juhtumit.

§ 26. Avalduse esitamine

(1) Igaühel on diskrimineerimise kahtluse korral õigus esitada ombudsmanile avaldus.

(2) Avaldus peab olema kirjalik. Avalduste registreerimise ja nendele vastamise protseduur määratakse kindlaks ombudsmani ametkonna põhimäärusega.

§ 27. Nõuded avaldusele

Avaldus peab sisaldama järgmist informatsiooni:

- 1) avalduse esitaja nime või nimetust, postiaadressi või sidevahendite numbreid;
- 2) asutuse või isikute andmeid, kelle tegevust avaldaja peab enda suhtes diskrimineerivaks;
- 3) avalduse sisuks oleva tegevuse kirjeldust.

§ 28. Avalduse menetlemisest keeldumine

Ombudsman ei algata menetlust, kui:

- 1) see on võimatu faktide puudumise tõttu;
- 2) avaldus esitati kahe aasta möödumisel väidetava diskrimineerimise toimepanemisest arvates;

3) avalduses kirjeldatud asjaolude uurimine ei kuulu selle seaduse reguleerimisalasse;
4) samade isikute avaldust samade asjaolude kohta on ombudsman menetlenud või selle kohta on jõustunud kohtuotsus.

§ 29. Avalduse menetlemise tähtaeg

(1) Avaldus tuleb menetleda 2 kuu jooksul alates avalduse saamisest.

(2) Avalduse menetlusse võtmisest või selle menetlemisest keeldumisest teatab ombudsman avaldajale 1 kuu jooksul.

§ 30. Ombudsmani toimingud avalduse menetlemisel

Avalduse kirjaliku menetlemise käigus peab ombudsman:

- 1) välja selgitama asjaolude esinemise, mille kohta avaldus on esitatud;
- 2) teavitama avalduses esitatud väidetest ja nende põhjendustest osapoolt, keda kahtlustatakse diskrimineerimises;
- 3) nõudma välja kõik dokumendid, andmed ja muu informatsiooni, mis on juhtumi menetlemiseks vajalik.

§ 31. Ombudsmani õigus saada informatsiooni ja seletusi

(1) Ombudsmani nõudel peavad kõik riigiasutused, ettevõtted, ja organisatsioonid koheselt tegema teatavaks talle informatsiooni, dokumendid ja andmed, mis on vajalikud ombudsmani ülesannete täitmiseks.

(2) Avalduse menetlemise käigus on ombudsmanil õigus nõuda, et isik, kelle tegevust uuritakse, annaks seletuse. Isik peab seletuse andma 10 päeva jooksul arvates vastava nõude esitamisest.

(3) Isikud, kes takistavad ombudsmani tema kohustuste täitmisel, vastutavad takistamise eest selle seaduse alusel.

§ 32. Ombudsmani arvamus ja ettekirjutus

(1) Pärast menetluse lõpetamist ombudsman:

- 1) esitab avaldajale oma arvamuse selle kohta, kas juhtumi puhul võib olla tegemist soolise diskrimineerimisega;
- 2) teeb ettepaneku lahendada juhtum osapoolte lepitamise teel ilma kohtuta;
- 3) teeb ettekirjutuse diskrimineeriv tegevus lõpetada.

(2) Ombudsmani arvamus saadetakse avaldajale ja isikule, kelle tegevust uuriti.

§ 33. Kaebuse uurimistulemuste avalikustamine

Ombudsman võib anda pressile ja teistele massiteabevahenditele informatsiooni kaebuse uurimisest ainult kaebuse teema kohta.

§ 34. Ombudsmani tegevuse takistamine

(2) Ombudsmani tegevuse takistamine on:

- 1) ombudsmani eest tema ülesannete täitmiseks vajaliku teabe varjamine, selle andmisest keeldumine või kõrvale hoidmine;
- 2) seletuse andmisest keeldumine või selle andmisest kõrvale hoidmine;
- 3) ütluse andmisest keeldumine või sellest kõrvale hoidmine;
- 4) vaba juurdepääsu takistamine.

(2) Ombudsmani tegevuse takistamise korral võib ombudsman tegutseda käesoleva seaduse § 17 lg 1 p 2 kohaselt.

§ 35. Ombudsmani ettekirjutuse vaidlustamine

Ombudsmani ettekirjutuse peale on õigus esitada kaebus haldusõigusrikkumise seadustikus ettenähtud korras.

§ 36. Ombudsmani tegevusest aruandmine

(1) Ombudsman esitab Vabariigi Valitsusele aruande oma tegevusest vähemalt üks kord aastas.

(2) Lõikes 1 nimetatud aruanne avalikustatakse.

2. jagu

Soolise võrdõiguslikkuse nõukogu

§ 37. Soolise võrdõiguslikkuse nõukogu

(1) Soolise võrdõiguslikkuse nõukogu on Vabariigi Valitsuse juures asuv nõuandev kogu, kes:

- 1) töötab välja soolise võrdõiguslikkuse poliitika üldsuunad ning täidab seaduses ja põhimääruses ettenähtud ülesandeid;
- 2) nõustab Vabariigi Valitsust soolise võrdõiguslikkuse edendamise strateegia küsimustes;
- 3) esitab Vabariigi Valitsusele oma seisukoha ministriumide esitatud riiklike programmide antud seaduse § 8-le vastamise kohta;

(2) Soolise võrdõiguslikkuse nõukogu on 15-liikmeline ning selle koosseisu kinnitab kolmeks aastaks Vabariigi Valitsus. Nõukogu iga järgmine koosseis peab sisaldama 1/3 ulatuses uusi liikmeid.

(3) Soolise võrdõiguslikkuse nõukogu koosseis peab olema sooliselt tasakaalus ning sinna kuuluvad:

- 1) sotsiaalminister ja Riigikogu põhiseaduskomisjoni esimees ametkoha järgselt
- 2) viis sotsiaalministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse poolt määratud liiget

- 3) kaks tööandjate esindajat
- 4) kaks ametiühingute esindajat
- 5) kaks kõrgkoolide esindajat
- 6) kaks valitsusväliste organisatsioonide esindajat.

(4) Võrdõiguslikkuse nõukogu esimeheks on ametikohajärgselt sotsiaalminister, kes nimetab nõukogu liikmete hulgast kaks aseesimeest.

(5) Soolise võrdõiguslikkuse nõukogu tehnilise teenindamise tagab Riigikantselei.

(6) Soolise võrdõiguslikkuse nõukogu tegevuse alused ja töökord kehtestatakse põhimäärusega, mille kinnitab Vabariigi Valitsus.

6. peatükk. RAKENDUSSÄTTED

§ 38. Haldusõiguserikkumiste seadustiku muutmine

Haldusõiguserikkumiste seadustikku (RT 1992, 29, 396; RT I 1999, 41, 496; 45) muudetakse järgnevalt:

(1) lisatakse paragrahv 160¹ järgmises sõnastuses:

“(1) Soolise võrdõiguslikkuse ombudsmanile seaduses kehtestatud teabe esitamata jätmise või muul viisil tema tegevuse takistamise eest määratakse rahatrahv saja kuni kaheksaja päevapalga ulatuses.

(2) Soolise võrdõiguslikkuse ombudsmani ettekirjutuse mittetäitmise eest määratakse rahatrahv saja viiekümne kuni kaheksaja päevapalga ulatuses.”;

(2) lisatakse paragrahv 186¹ järgmises sõnastuses:

“(1) Soolise võrdõiguslikkuse ombudsman arutab käesoleva seadustiku paragrahvis 160¹ loetletud haldusõiguse rikkumiste asju.

(2) Halduskaristuse määramise õigus on soolise võrdõiguslikkuse ombudsmanil või tema asetäitjal.”.

§ 39 Riigiteenistujate ametinimetuste ja palgaastmestiku seaduse muutmine

Riigiteenistujate ametinimetuste ja palgaastmestiku seadust (RT I 1996, 15, 265; 89, 1590; 1998, 36/37, 552) muudetakse järgnevalt:

(1) § 6 lõiget 1 täiendatakse punktiga 11 järgmises sõnastuses: “soolise võrdõiguslikkuse ombudsman”;

(2) § 10 lõige 3 muudetakse ja sõnastatakse järgnevalt: “Vabariigi Valitsuse, Riigikohtu ja õiguskantsleri nõuniku, Õiguskantsleri Kantselei direktori ja soolise võrdõiguslikkuse ombudsmani palgaaste on 32 – 33.”.

§ 40. Soolise võrdõiguslikkuse ombudsmani ja soolise võrdõiguslikkuse nõukogu nimetamine

Kolme kuu jooksul käesoleva seaduse jõustumisest nimetatakse ametisse soolise võrdõiguslikkuse ombudsman ja soolise võrdõiguslikkuse nõukogu koosseis.

§ 41. Seaduse jõustumine
Seadus jõustub 01.01.2002 a.

(Sotsiaalministeeriumi kodulehel esitatud ka EELNÕU SELETUSKIRI)
Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium
E-mail: smin@sm.ee Tel: (+37 2) 626 9700 Fax: (+37 2) 6 99 22 09
Gonsiori 29. 15027 Tallinn

Lisa 4. Statistilisi andmeid naiste ja meeste kohta

Tabel 44. 15–69-aastaste hõivatuse jaotus ametiala järgi, 1993–1998, %

Ametiala	1993	1994	1995	1996	1997*	1998*
Seadusandjad, kõrgemad ametnikud ja juhid	12,2	12,7	11,4	11,5	13,7	13,6
Tippspetsialistid	12,6	12,0	12,1	12,2	11,0	10,9
Keskastme spetsialistid ja tehnikud	11,0	11,2	13,5	14,3	13,3	13,4
Ametnikud	5,4	5,1	5,2	5,1	4,5	4,6
Teenindus- ja müügitöötajad	9,3	10,4	10,7	11,0	10,8	10,9
Põllumajanduse ja kalanduse oskustöölised	6,7	6,5	5,0	5,0	4,7	4,5
Oskus- ja käsitöölised	20,4	19,7	18,6	18,4	17,3	17,2
Seadme- ja masinaoperaatorid	14,0	13,1	13,7	12,8	13,3	13,1
Lihttöölised	8,2	9,0	9,5	9,4	11,0	11,4
Relvajõud
Kokku, %	99,8	99,7	99,6	99,6	99,6	99,6
KOKKU (arv, tuhandetes)	708,1	692,6	656,1	645,6	648,4	640,2

*15–74-aastane rahvastik

Allikas: ESA, www.stat.vil.ee

Tabel 45. 15–69-aastaste meeste jaotus ametiala järgi, 1993–1998, %

Ametiala	1993	1994	1995	1996	1997*	1998*
Seadusandjad, kõrgemad ametnikud ja juhid	14,2	15,1	14,0	14,0	17,3	17,3
Tippspetsialistid	8,1	7,5	8,9	9,2	6,6	6,8
Keskastme spetsialistid ja tehnikud	6,5	6,9	7,5	7,8	7,8	7,9
Ametnikud	1,2	1,4	1,4	1,5	1,5	1,8
Teenindus- ja müügitöötajad	4,2	5,0	4,9	5,1	5,9	4,7
Põllumajanduse ja kalanduse oskustöölised	6,3	6,5	4,9	5,1	5,1	5,0
Oskus- ja käsitöölised	29,4	27,7	28,7	28,4	25,2	25,8
Seadme- ja masinaoperaatorid	23,3	21,9	20,9	19,9	21,4	20,5
Lihttöölised	6,4	7,4	8,1	8,2	9,4	9,5
Relvajõud
Kokku, %	99,7	99,5	99,3	99,2	100,2	99,2
KOKKU (arv, tuhandetes)	373,9	366,6	342,3	335,4	338,8	330,7

*15–74-aastased mehed

Allikas: ESA, www.stat.vil.ee

Tabel 46. 15–69-aastaste naiste jaotus ametiala järgi, 1993–1998, %

Ametiala	1993	1994	1995	1996	1997*	1998*
Seadusandjad, kõrgemad ametnikud ja juhid	10,0	10,1	8,7	8,7	9,8	9,6
Tippspetsialistid	17,7	17,0	15,5	15,4	15,9	15,2
Keskastme spetsialistid ja tehnikud	16,1	16,1	20,1	21,4	19,3	19,3
Ametnikud	10,0	9,3	9,3	9,0	7,9	7,7
Teenindus- ja müügitöötajad	14,9	16,4	17,0	17,3	17,2	17,4
Põllumajanduse ja kalanduse oskustöölised	7,1	6,4	5,0	4,8	4,2	4,0
Oskus- ja käsitöölised	10,3	10,6	7,6	7,5	8,6	8,1
Seadme- ja masinaoperaatorid	3,6	3,3	5,8	5,1	4,3	5,3
Lihttöölised	10,3	10,7	11,0	10,7	12,7	13,3
Relvajõud
Kokku, %	99,9	100,0	100,0	100,1	99,9	100,0
KOKKU (arv, tuhandetes)	334,2	326,0	313,8	310,2	309,5	309,5

*15–74-aastased naised

Allikas: ESA, www.stat.vil.ee

Tabel 47. 15-69-aastaste naiste osakaal ametialade lõikes, %

Ametiala	1989	1991	1993	1995	1997
Seadusandjad, kõrgemad ametnikud ja juhid	40	39	38	36	34
Tippspetsialistid	65	65	66	61	69
Keskastme spetsialistid ja tehnikud	77	75	69	71	70
Ametnikud	89	90	88	86	83
Teenindus- ja müügitöötajad	85	82	76	76	76
Põllumajanduse ja kalanduse oskustöölised	63	60	50	48	43
Oskus- ja käsitöölised	26	25	24	20	24
Seadme- ja masinaoperaatorid	15	14	12	20	16
Lihttöölised	70	63	59	55	55

Allikas: Võormann 2000; ETU 1995; ETU 1997

Tabel 48. Keskmise brutopalk kuus Eestis 1993-1998, USD*

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Põllumajandus, jahindus	46	82	123	146	149	189
Metsamajandus	65	129	211	208	255	303
Kalandus	89	138	173	218	254	274
Mäetööstus	107	191	259	317	308	365
Töötlev tööstus	75	144	211	241	250	304
Energeetika, gaasi- ja veevarustus	106	196	285	311	337	415
Ehitus	91	165	224	257	259	313
Hulgi- ja jaemüük	66	122	179	219	217	270
Hotellid ja restoranid	57	97	137	171	163	196
Transport, laomajandus ja side	125	195	271	301	309	382
Rahandus	180	288	432	491	536	665
Kinnisvara-, üürimis- ja äriteenus	74	141	224	258	284	340
Riigivalitsemine ja -kaitse, sotsiaalkindlustus	79	164	246	285	295	369
Haridus	61	102	166	187	195	251
Tervishoid ja sotsiaalhooldus	59	113	172	216	215	275
Teised riigi-, sotsiaal- ja isikuteeninduse liigid	59	105	165	197	203	253
KESKMINE	77	140	207	240	249	308
SD	23,06	37,25	52,13	56,19	59,31	71,88

*Krooni kurss dollari suhtes on arvestatud Eesti Panga andmetel aastalõpu seisuga
 Allikas: ESA, www.stat.ee Eesti Pank: Valutakursid

Tabel 49. Keskmise brutopalk aastast Eestis 1993-1998, USD*

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Põllumajandus, jahindus	552	984	1476	1752	1788	2268
Metsamajandus	780	1548	2532	2496	3060	3636
Kalandus	1068	1656	2076	2616	3048	3288
Mäetööstus	1284	2292	3108	3804	3696	4380
Töötlev tööstus	900	1728	2532	2892	3000	3648
Energeetika, gaasi- ja veevarustus	1272	2352	3420	3732	4044	4980
Ehitus	1092	1980	2688	3084	3108	3756
Hulgi- ja jaemüük	792	1464	2148	2628	2604	3240
Hotellid ja restoranid	684	1164	1644	2052	1956	2352
Transport, laomajandus ja side	1500	2340	3252	3612	3708	4584
Rahandus	2160	3456	5184	5892	6432	7980
Kinnisvara-, üürimis- ja äriteenus	888	1692	2688	3096	3408	4080
Riigivalitsemine ja -kaitse, sotsiaalkindlustus	948	1968	2952	3420	3540	4428
Haridus	732	1224	1992	2244	2340	3012
Tervishoid ja sotsiaalhooldus	708	1356	2064	2592	2580	3300
Teised riigi-, sotsiaal- ja isikuteeninduse liigid	708	1260	1980	2364	2436	3036
KESKMINE	924	1680	2484	2880	2988	3696
SD	23,06	37,25	52,13	56,19	59,31	71,88

*Krooni kurss dollari suhtes on arvestatud Eesti Panga andmetel aastalõpu seisuga
 Allikas: ESA, www.stat.ee; Eesti Pank: Valutakursid

Tabel 50. Naistöötajate palga osakaal meestöötajate palgast (100%)*, %

Ametiala	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Seadusandjad, kõrgemad ametnikud ja juhid	79	71	76	74	74	74	74
Tippspetsialistid	88	80	80	76	80	73	80
Keskastme spetsialistid ja tehnikud	79	60	61	72	69	70	71
Ametnikud	89	87	87	76	80	90	82
Teenindus- ja müügitöötajad	84	70	64	62	63	63	64
Põllumajanduse ja kalanduse oskustöölised	83	79	66	81	80	80	91
Oskus- ja käsitöölised	81	74	73	77	74	74	77
Seadme- ja masinaoperaatorid	94	86	84	88	85	85	87
Lihttöölised	77	76	74	72	70	76	75
Kokku, %	80	72	71	73	73	72	74

Allikas: ESA, www.stat.ee

*Aluseks lähtumine nais- ja meestöötajate tunnipalgast, mida analüüsitakse iga aasta oktoobrikuu andmete põhjal